

37. Országos Tudományos Diákköri Konferencia
Had- és Rendészettudományi Szekció
Budapest, 2025. április 22–24.
Nemzeti Közszolgálati Egyetem
Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar

**A kelet-közép-európai biztonság
– Lengyelország lehetőségei, céljai –**

Jelige: *Túlélés*

Pályamunka lezárásának időpontja: 2024. április

Tartalom

Bevezető.....	3
A dolgozat felépítése	4
Elméleti háttér.....	5
1. Fejezet	9
1.1. Történelmi előzmények	9
1.2. Lengyelország kül-és biztonságpolitikája 1989 után	11
1.3. Lengyelország geopolitikai jelentősége	15
1.4. Az orosz fenyegetettség és az ahhoz társítható biztonságpercepció	20
2. fejezet	23
2.1. A stratégiai kultúra szerepe Lengyelország biztonságpolitikájában	23
2.2. Fordulat a lengyel külpolitikában, avagy a Jog és Igazságosság sajátos politikai nézetei 24	
2.3. Lengyel Köztársaság Nemzeti Biztonsági Stratégiája 2014	25
2.4. Lengyel Külpolitikai Stratégia 2017-2021.....	27
2.5. A Lengyel Köztársaság Nemzeti Biztonsági Stratégiája 2020	28
2.6. A Jog és Igazságosság külpolitikai irányvonalai 2015 után	32
3. fejezet.....	39
3.1. Katonai szegmens	40
3.1.1. Az USA szerepe Lengyelország biztonság- és védelempolitikájában.....	40
3.2. Gazdasági szegmens	48
3.2.1. Három Tenger Kezdeményezés	48
3.3. Energiapolitikai szegmens	51
3.3.1. A Három Tenger Kezdeményezés energiapolitikai vonatkozásai	51
Összegzés, a dolgozat eredményeinek bemutatása	57
Felhasznált irodalom:.....	60
Melléletek	67
Ábrajegyzék:	67

Bevezető

Kelet-Közép-Európa¹ biztonsági helyzete, benne Lengyelország biztonságpolitikájának bemutatása mindig időszerű, napjainkban talán még inkább jelentőséggel bír, tekintettel a változó európai geopolitikai helyzetre. A Nyugat és Kelet határán fekvő Lengyelország stratégiai pozíciót tölt be a regionális biztonsági kihívások kezelésében. Az Oroszországi Föderációval (Oroszországgal) fennálló feszültségek, valamint az európai biztonság bonyolult dinamikája rámutattak arra a kritikus helyzetre, amelyben Lengyelország szerepe figyelemre méltó szempont a kelet-közép-európai régió (KKE) biztonság- és védelempolitikájában. Lengyelország biztonságpolitikájának értékelése ugyanis nem csak a történelmi előzmények jobb megértéséhez, hanem e térség geopolitikájának alakításában és a kihívásokra való reagálásban betöltött mai jelentőségének felismeréséhez is fontos. Mindemellett jelentősen hozzájárul az európai biztonsági dinamikáról szóló szélesebb körű vitához.

A dolgozat célja a lengyel biztonságpolitika vizsgálata a Jog és Igazságosság párt 2015-2023 közötti kormányzása alatt, továbbá az ország regionális ambícióinak feltérképezése a kelet-közép-európai együttműködések és kezdeményezések elemzése által. Bár a közelmúlt eseményei Lengyelországot kiemelt szerepbe helyezték a régió belül, a dolgozatnak nem célja az orosz-ukrán háború részletes hatásait vizsgálni, csupán a fontosabb megállapítások, illetve a Lengyelországot közvetlenül érintő események említése történik meg. A deduktív módszer alapján készült elemzés elsősorban lengyel stratégiai dokumentumokra, illetve lengyel szakirodalomra támaszkodik. A magyar szakértők közül főként Tóth Péter munkáit vettem hivatkozási alapul, de céлом volt mindennek előtt a lengyel szerzők tollából ismereteket szerezni, mert a dolgozat fő célkitűzése az ország biztonságpolitikájának lengyel szemüvegen keresztül való megértése volt.

Dolgozatomban arra a kérdésre keresem a választ, miszerint hogyan változott Lengyelország szerepe az európai biztonsági architektúrában, illetve milyen módon cél Lengyelország számára vezető szerepet játszani a regionális biztonsági dinamika alakításában?

¹ A megnevezés mai napig vita tárgya. A dolgozatban Tóth Péter által is használt terminológiát követem. Közép-Európa keleti részéről beszélünk, melynek országai főként az eszmei, kulturális dimenziók alapján tartoznak a térséghez. A fogalom bővebb értelmezését lásd később.

Az általam megfogalmazott kutatási kérdés megválaszolására három egymással szoros kapcsolatban és egymásra épülő hipotézist állítottam fel, amelyek helyességét kívánom megvizsgálni kutatásom során:

Hipotézis1: Lengyelország történelmi előzményei miatt (stratégiai kultúra) az USA-val való stratégiai partnerségen (bandwagoning) és a regionális szövetségeken keresztül igyekszik biztonságát erősíteni.

Hipotézis2: Bár Lengyelország Oroszországot tekinti a legnagyobb fenyegetésnek, azonban az Oroszországgal szembeni egyensúlyozás és a (KKE) régióra gyakorolt túlzott orosz befolyás elkerülésének külpolitikai stratégiája mellett, célja regionális vezető szerepének kialakítása is.

Hipotézis3: Lengyelország kísérletet tesz a kelet-közép-európai regionális biztonsági komplexum újraalakítására, mely a PiS politikájában is tetten érhető, mert 2015-től a konzervatív lengyel kormány külpolitikájának fókuszja sokkal inkább a régióra helyeződött, és egyfajta elfordulás figyelhető meg Nyugat-Európától.

A dolgozat felépítése

A dolgozat felépítését tekintve először meghatározom azt a vizsgálódási keretet, amely segítségével Lengyelország biztonságpolitikáját a kelet-közép-európai régió belül elemezni tudom. Itt többek között röviden kísérletet teszek a régió fogalmi lehatárolására, illetve a regionális biztonsági komplexum elmélet, valamint a defenzív neorealista és neoklasszikus realista megközelítés releváns elemeinek bemutatására. A többelméleti megközelítésre azért van szükség, mert Lengyelország külpolitikája több ellentmondást tartalmaz, ami az ország számára a változó nemzetközi renddel való összeegyeztethetőség problémáját is eredményezi.

Ezt követően az elemzést a Lengyel Köztársaság rövid történelmi előzményeinek bemutatásával kezdem. Kitérek továbbá a kelet-közép-európai régió és az ország geopolitikai helyzetének tárgyalására, valamint az ország biztonságpercepciójára is, az orosz fenyegetésre helyezve a hangsúlyt. Ezen elemek áttekintése kiváltképp fontos, mert a modernkori lengyel biztonságpolitika nagy részben ezen három tényezőre alapoz.

A dolgozat második fejezete a lengyel biztonságpolitikához köthető stratégiai dokumentumokat tárgyalja. A 2014-es és 2020-as Nemzeti Biztonsági Stratégia mellett, bemutatásra kerül többek között a 2017-es Védelmi Koncepció. Továbbá kitérek a stratégia kultúrára és annak a lengyel biztonságpolitikát formáló szerepére. Ehhez kapcsolódóan elemzés alá veszem a 2015-től 2023-

ig kormányon lévő Jog és Igazságosság (Prawo i Sprawiedliwość, PiS) külpolitikájának ambícióit és elemeit, valamint a fontosabb kül- és biztonságpolitikai döntéseket is.

Az elemzés harmadik fejezete a lengyel biztonságpolitika gyakorlati megvalósulását tekinti át a vizsgált időszakban, a buzani szektorelmélet² három szegmensére fókuszálva. A katonai szektort tekintve kitérek az Egyesült Államok (USA) (bandwagoning – „utánfutóhatás”)³ és a NATO szerepére és jelenlétére az országban, valamint a lengyel haderőfejlesztésre (USA) és modernizációs programra, illetve a regionális törekvések bemutatásaként a Bukaresti Kilencek Kezdeményezés is elemzésre kerül. Az energiapolitikai szektort (korábban a gazdasági szektor eleme volt, ma már kivált és önálló kutatási terület) illetően a diverzifikációra tett kísérleteket, valamint a Három Tenger Kezdeményezést célozom áttekinteni. A kutatás célja miatt fontos Lengyelország katonai erejét befolyásoló gazdasági szegmens elemzése is. A gazdasági szektort tekintve a Három Tenger Kezdeményezés kerül bemutatásra, arra a kérdésre helyezve a hangsúlyt, hogy milyen lépéseket tesz Lengyelország az állam védelmi potenciáljának és a társadalom ellenálló képességének növelésére a kortárs fenyegetésekkel szemben.

Elméleti háttér

Kelet-Közép-Európa se földrajzi, se civilizációs, se geopolitikai, se gazdasági értelemben nem tekinthető önálló térségnek, meghatározhatóságát tovább bonyolítja, hogy a régió elnevezése is többnyire vitatott. Kelet-Közép-Európát a hidegháború idején a mesterséges Kelet-Európa-fogalomhoz képest kiegészítő, ellentmondásos és aszimmetrikus fogalomként használták, és Közép-Európa azon országait jelölte, amelyek a keleti bloktól és különösen a Szovjetuniótól függttek, és így politikai, társadalmi-gazdasági és kulturális szempontból jelentősen különböztek Kelet-Európa országaitól. Általánosságban elmondható, hogy a Kelet-Közép-Európa kifejezés többféle dimenziót tartalmaz, mint például: földrajzi, történelmi, társadalmi-politikai, kulturális, ideológiai, katonai dimenziókat.⁴

Mező Ferenc szerint Kelet-Közép-Európát a sajátos kulturális sokszínűsége is megkülönbözteti a többi európai térségtől, valamint az átmenetiség, amely a történelmi múltban is érzékelhető, mint például a kereszténység későbbi felvétele, a feudális társadalom sajátos megnyilvánulásai, majd a 20. század során a német és az orosz birodalom közöttiség.⁵ Oskar Halecki 1950-es, tudományos és történeti kritériumokon alapuló javaslatával igazolta és kiszélesítette Közép-

² Részleteiben lásd Barry Buzan szektorelmélete: Buzan, B., Waever, O. (2003). p. 76.

³ Garai, N., Koncz-Kiss, J., Szalai M. (2017). p. 36.

⁴ Grizold, Anton (1997). p. 3.

⁵ Mező Ferenc (2001). p. 96.

Európa fogalmát, hogy azt „átmeneti zónaként” értelmezze a Nyugat és keleti Európa között, sőt, belső felosztását Nyugat- és Kelet-Közép-Európára javasolta. Azonban ahogyan Romsics Ignác is megjegyzi, Halecki szerint Európa esetében a kulturális egységen túl, a földrajzi, etnikai, politikai tényezők, és kombinációjuk által értelmezhetőek teljeskörűen az egyes régiók, így Kelet-Közép-Európa is.⁶ Halecki meghatározásában ezért Kelet-Közép-Európa a Baltikumra, Lengyelországra, a cseh és szlovák területekre, a Duna-medencére és a Balkánra terjedt ki.⁷ Ez utóbbi értelmezésre figyelemmel dolgozatomban Kelet-Közép-Európa alatt a Baltikumot (Észtország, Lettország, Litvánia) Csehországot, Lengyelországot, Magyarországot, Szlovákiát, Szlovéniát, Horvátországot, Romániát értem.

Továbbá, mint vizsgálati keret, a régiót a koppenhágai iskola regionális biztonsági komplexumok (Regional Security Complex, RSC) elmélete segítségével elemzem. Miután a hidegháború végével alapvetően megváltozott a nemzetközi biztonsági rendszer, a nemzetközi rend új szabályainak magyarázatára Barry Buzan és Ole Waever a regionális biztonsági komplexum elméletét (RSCT) javasolta.⁸ Az RSCT olyan elmélet, amely lehetővé teszi a nemzetközi biztonság új struktúráinak megértését, ezáltal megnyitja a nemzetközi kapcsolatok elméletét az úgynevezett többpólusú világ előtt. Egy RSC-ben az országok között biztonsági függőség áll fenn, amely magát az RSC-t is meghatározza. A belső kapcsolatok alapján az RSC-knek különböző formái vannak: rivalizálás, erőegyensúly és szövetség. Ahogy Buzan és Waever megállapította, ezeket a kapcsolatokat erősen befolyásolják és meghatározzák a barátság és ellenségeskedés tartós mintái, valamint a helyi és regionális viszonyok, amelyek néha hosszú történelmi háttérre vezethetők vissza.⁹

Az RSCT középpontjában a földrajzi tényezők állnak. Buzan hangsúlyozza, hogy a regionális szint vizsgálata nem jelenti azt, hogy a világ nem államközpontú, de kiemeli továbbá, hogy az államok több biztonsági kölcsönhatást folytatnak szomszédaik között, mint a *közömbös* területeken elhelyezkedő államok között.¹⁰ Az RSCT elemzési megközelítése alapján a történelem, a politika és az anyagi feltételek keveréke minden régióban a biztonság és a bizonytalanság sajátos mintáit alakítja ki. Buzan és Wæver szerint a biztonság az, amit az államok a barátság és ellenségeskedés és a hatalmi viszonyok mintái szerint alakítanak ki minden egyes RSC-ben.¹¹ Ezért szerintük az RSC kialakulásának négy szintje van: a régió

⁶ Romsics Ignác (1998). p. 20.

⁷ Antonyuk, N. (2018). p. 13.

⁸ Buzan, B., Waever, O. (2003). pp. 3-4.

⁹ Varga, M. (2021). p. 52.

¹⁰ Buzan, B., Waever, O. (2003). p. 44.

¹¹ Buzan, B., Waever, O. (2003). p. 45.

államainak belső feltételei; az államközi kapcsolatok, amelyek az RSC-t alakítják; a régióközi kapcsolatok, különösen a szomszédos régiókkal; és végül a globális hatalmak szerepe az RSC-kben. Ebben a megközelítésben a régió válik a nemzetközi kapcsolatok elemzésének fő egységévé.¹² Kelet-Közép-Európa regionális biztonsági komplexumként való értelmezése is szintén azon a megállapításon alapul, miszerint a térség államainak biztonsága egyenként értelmezhetetlen, ugyanis azonos történeti fejlődésükből adódóan egymásra reflektáló biztonságpercepcióval rendelkeznek.¹³

Az európai államok közötti politika a II. világháború után más minőségűvé vált, mert a nemzetközi rendszer többpólusúból kétpólusúvá változott. Erre reflektálva Kenneth Waltz a *Theory of International Politics* (1979) című munkájában azzal érvel, hogy az államok elsődleges érdeke a túlélés, pontosan úgy, mint egy vállalkozásé. A klasszikus realizmus és a neorealizmus közötti alapvető különbség az, hogy másként tekintenek a hatalomra és az állami viselkedésre.¹⁴ Hans Morgenthau a hatalmat eszközként és célként is magyarázza, a racionális állami viselkedést pedig úgy, hogy az a lehető legnagyobb hatalmat eredményezze. Míg Waltz és a neorealisták az államok elsődleges érdekét a biztonságban és a túlélésben látják, ezért a hatalom elosztására összpontosítanak. A Waltz által kidolgozott strukturális realizmus azt állítja, hogy az anarchikus rendszer és a képességek megoszlása olyan erős kényszerek és ösztönzők, amelyek „azonosságot” idéznek elő az államok viselkedésében. Waltz számára a nemzetközi kapcsolatok anarchikusak és nem hierarchikusak, funkcionálisan hasonló egységek népesítik be, és a nemzetközi rendszer szerkezete vagy polaritása a képességek megoszlásától függően változik.¹⁵ Ez azt jelenti, hogy a neorealista kontextusban az államok magatartását elsősorban a nemzetközi politikai rendszer anyagi struktúrája határozza meg. Míg az Európai Unió több országa a nem katonai biztonságra összpontosít, a lengyel döntéshozókat elsősorban Oroszország közelsége, és az ellene való védekezés foglalkoztatja. Ez az aggodalom az 1989 utáni nemzetközi rend változásával sem szűnt meg.

A kétpólusú világrend felbomlásával és a globalizációval az államok funkciói megváltoztak, és hatalmuk egy részét elvesztették a nem állami entitások javára.¹⁶ Ezen változások ellenére Lengyelországban a biztonságról való gondolkodás uralkodó kategóriája továbbra is a neorealista paradigma maradt, amelyben a nemzetközi politika fő szereplői az

¹² Pawłuszko, T. (2023). pp. 180-181.

¹³ Tálas, P. (2010). p. 617.

¹⁴ Waltz K. N. (1979). pp. 91-92.

¹⁵ Lobell, S. (2017).

¹⁶ Zajac, J. (2016b). xii.

államok, amelyek változatlanul a klasszikus biztonságot keresik. A klasszikus neorealizmus azonban a nemzetközi politikai rendszer szerkezetét az államok közötti objektív hatalmi különbségtétel eredményeként vizsgálja, és figyelmen kívül hagyja a regionális és nemzeti szintű tényezőket.

Waltz a defenzív realizmus fő képviselője is, mivel az elmélet elsősorban az ő hatalmi egyensúlyelméletére épül. A defenzív realista nézőpontból csak egy nagyhatalom képes megváltoztatni a struktúrát. A legtöbb állam ugyanakkor nem rendelkezik a struktúra megváltoztatásához szükséges hatalommal. Az államok ezért megpróbálnak egyensúlyozni egymással szemben, hogy növeljék a túlélés esélyét. Ez az egyensúlyozás lehet belső és külső. A belső egyensúlyozás a katonai erőbe való befektetésre utal, hogy felvegyék a versenyt más államokkal. A külső, az államok szövetségére utal, hogy egy erősebb hatalommal szemben fellépjenek.¹⁷ Az orosz fenyegetésre reagálva Lengyelország az utóbbi időben fokozott figyelmet fordított hadserege fejlesztésére és regionális együttműködési formák kialakítására és erősítésére.

Lengyelország azonban egyre inkább az USA-val való bandwagoning politikához is folyamodik.¹⁸ Korábban, többek között Stephen Walt szerint, a bandwagoning elmélete az ellenfélhez való csatlakozást jelenti,¹⁹ ma azonban a bandwagoning stratégia értelme megváltozott, és egy erősebb, de szövetséges államhoz, például egy blokk vezetőjéhez való csatlakozást jelent.²⁰ Lengyelország stratégiai partnerséget választott az USA-val, ami a gyakorlatban a bandwagoningot jelenti a szuperhatalom irányába. Randall Schweller, a neoklasszikus realizmus képviselője ugyanakkor nem értett egyet az egyensúlyozás és a bandwagoning közötti feltételezett ellentétekkel. Az egyensúlyozás célja az önfenntartás és a már birtokolt javak védelme volt, míg a bandwagoningot a nyereségszerzés lehetősége motiválta. Míg a hatékony egyensúlyozáshoz jelentős külső fenyegetés jelenléte kell, addig a bandwagoning esetében ez nem volt szükséges.²¹ Ebből következik, hogy Lengyelország biztonságpolitikai stratégiája nem írható le csupán a neorealista elméleti megközelítéssel, ezért szükség van a neoklasszikus realista elméletre is.

A neoklasszikus realizmus nem jelent eltérést sem a neorealizmustól, sem a klasszikus realizmustól, hanem mindkettő alapvető elveire és elképzeléseire épül. A neoklasszikus

¹⁷ Waltz K. N. (1979). p. 168.

¹⁸ Zięba, R. (2020). p. 6.

¹⁹ Walt, S. M. (1987). p. 126.

²⁰ Schweller, Randall L. (1994). p. 92.

²¹ Schweller, Randall L. (1994). p. 74.

realizmus összhangban van a neorealizmus alapfeltevéseivel.²² Ugyanakkor felismeri, hogy a hatalom nemzetközi elosztása olyan rendszerszintű nyomást hoz létre, amely korlátokat és ösztönzőket szab, amelyekre a döntéshozóknak stratégiai szempontból reagálniuk kell a biztonságuk maximalizálása érdekében. A neoklasszikus realizmus általános feltételezése az, hogy az államot és annak belső folyamatait nem lehet figyelmen kívül hagyni.²³ Továbbá azt próbálja megmagyarázni, hogy az államok egy adott időpontban miért választanak eltérő politikát külső környezetükre reagálva. A neoklasszikus realizmus szerint az államok szakpolitikai döntései már nem a rendszerszintű ösztönzők közvetlen termékei. Ehelyett a válaszok áthaladnak az államon, amely egyedi hazai körülményei között érzékeli azokat és reagál rájuk. A külpolitika megértéséhez ezért elengedhetetlen az egyes országok egyedi észlelési, döntéshozatali és szakpolitikai végrehajtási folyamatainak tanulmányozása, amelyek arra vezethetnek, hogy hasonló kihívásokra eltérő szakpolitikai válaszokat adjanak.²⁴ Ezért az államok eszközei és képességei hatással vannak az államok viselkedésére, mivel a rendszerszintű korlátozások változókon keresztül hatnak. Az egységszintű változók, mint például a döntéshozók attitűdjei és az államszerkezet, összekötő tényezőként működnek a külpolitika alakításában. A neoklasszikus realizmus fő célja tehát annak feltárása, hogy az államok hogyan alakítják külpolitikájukat annak tükrében, hogy miként oszlik meg a hatalom a nemzetközi rendszerben, illetve az állam milyen motivációkkal és szubjektív struktúrákkal rendelkezik.²⁵

1. Fejezet

1.1. Történelmi előzmények

Lengyelország mindig is sürgető, egzisztenciális kérdésnek érezte Kelet-Közép-Európa megvédését az orosz agressziótól, azonban legfontosabb szövetségesei általában nem osztották aggodalmait. A múltban Lengyelországot érintő geopolitikai problémák sajátos lengyel víziókat alakítottak ki a kelet-közép-európai politikai rendről és arról, hogy Lengyelországnak mit kell tennie, hogy megőrizze pozícióját a térségben.

Az „eredeti” lengyel állam, amely a 18. század végéig létezett, a Lengyel-Litván Nemzetközösség volt. A Lengyel Királyság és a Litván Nagyhercegség egyesüléséből (1569) jött létre, mindkettő már a kora középkor óta létezett, és mindkettő messze túlnyúlt a mai

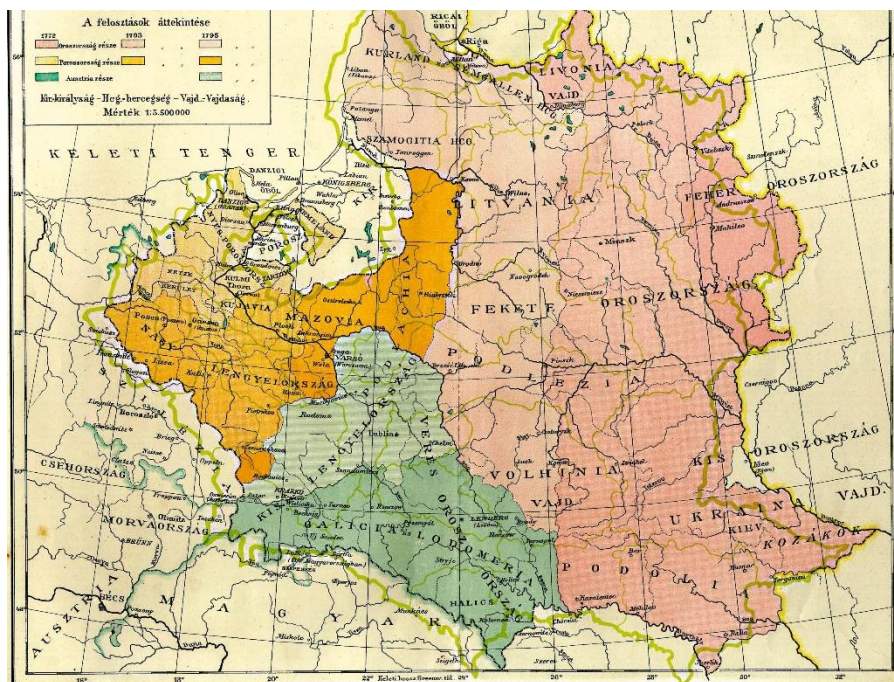
²² Zodian, M. (2015). p. 2.

²³ Gideon, R. (1998). pp. 148-149.

²⁴ Ripsman, N. (2017). p. 11.

²⁵ Firoozabadi, J. D., Ashkezari, M. Z. (2016). p. 97.

Lengyelország és Litvánia határain.²⁶ A 18. század végére azonban a Nemzetközösség annyira meggyengült, hogy nem tudott ellenállni a Poroszország, Oroszország és Ausztria általi felosztásának.[1. ábra] A lengyel államiság elvesztése és a lengyel kultúra ezzel járó elnyomása mély nyomot hagyott a lengyel politikában. A Lengyelországot 1795-ben felosztó mindhárom birodalom összeomlása az első világháború miatt megnyitotta az utat az ország számára, hogy a háború utáni kaotikus rendezésből államot faragjon. Az ország keleti határa azonban nem volt megszabva, és a függetlenség biztosításához a Szovjetunió legyőzésére lett volna szükség.²⁷

1. ábra: Lengyelország felosztása a 18. században.²⁸

Végül Lengyelország 1939-ben újabb de facto felosztáson ment keresztül a náci Németország és a sztálini Szovjetunió között. Lengyelország a II. világháborúban lakosságának közel 20%-át vesztette el. A nácik ugyanis szinte a teljes zsidó lakosságot meggyilkolták, a szovjetek a politikai és katonai elit nagy részét kivégezték, ezáltal több mint egymillió lengyelt mészároltak le. Lengyelország határait a háború után több száz kilométerrel nyugat felé helyezték át, ami teljesen megváltoztatta a szétszakadt ország fizikai és demográfiai földrajzat.²⁹ A következő 45 évben Lengyelország szovjet szatellitállam volt, önálló külpolitika nélkül. Ahogy a későbbiekben részletesebben is kifejtésre kerül, a felosztás, a tömeges mészárlás és a

²⁶ Frost, R. (2015). pp. 488-489.

²⁷ Zięba, R. (2020). p. 201.

²⁸ Forrás: Bokor József: A Pallas nagy lexikona (Budapest. Arcanum.1998). <http://keptar.oszk.hu/000500/000576> (Letöltve: 2024. április 14.)

²⁹ Leslie, R. F. (1983). pp. 213-214.

hidegháború alatti félszuverén státuszba való visszasorolás e tapasztalata ismét döntő fontosságú a modern lengyel gondolkodás megértéséhez.

1989-ben a Szolidaritás mozgalom nyomására szabad választásokat tartottak, és 1993-ra a Vörös Hadsereg teljesen elhagyta az országot. Lengyelország ismét független ország volt. Az ország átfogó külpolitikai célja 1989 után jóval több mint egy évtizedig az euroatlanti integráció volt, azaz a NATO-hoz (1999) és az Európai Unióhoz (2004) való csatlakozás.³⁰

1.2. Lengyelország kül-és biztonságpolitikája 1989 után

Az euroatlanti integrációval Lengyelország új politikai helyzetbe került. A hidegháború utáni korszakban és az egyre demokratikusabbá váló Európában a lengyel külpolitika általános céljai közé tartozott egy új nemzetközi biztonsági rendszer kialakításának ösztönzése, amely garantálja Lengyelország nemzeti biztonságát; a diplomáciai támogatás megszerzése a Lengyelországban végrehajtott reformokhoz; valamint Lengyelország és a lengyelek nemzetközi presztízsének fenntartása és növelése, akik elsőként kezdték meg a demokratikus civil társadalom megteremtéséért folytatott küzdelmet a szovjet blokk országai közül.³¹

A demokratikus Lengyelország kormányainak legfőbb feladata a nemzeti biztonság szavatolása volt. Az átalakulási időszak kezdetén a lengyel vezetők megpróbálták támogatni az európai kooperatív biztonság új rendszerének kiépítésére irányuló nemzetközi kezdeményezéseket, amelyek az Európai Együttműködési és Biztonsági Konferencián (EBESZ) alapultak, egyúttal kapcsolatot és párbeszédet kezdeményeztek a nyugati biztonsági struktúrákkal, azaz a NATO-val és a Nyugat-európai Unióval (NYEU), amely a Varsói Szerződés 1991. júliusi felbomlása után intenzívebbé vált. A gyakorlatban megvalósították az egymásra épülő intézmények nyugati elképzelését, amelyet 1991 novemberében a római NATO-csúcstalálkozón jelentettek be. Lengyelország fokozatosan olyan álláspontra helyezkedett, amely a NATO-hoz való csatlakozást célozta.³² Ezt kétféle érv motiválta: egyrészt, hogy Lengyelországnak biztonsági garanciákat kell kapnia a Nyugattól, mivel az új geopolitikai helyzetben a bizonytalanság „szürke zónájában” találta magát, új kihívásokkal és valószínű fenyegetésekkel szembesülve, másrészt, hogy bizonyos fenyegetések a volt Szovjetunió területén tapasztalható instabilitással, az orosz hadsereg viselkedésének és szerepének kiszámíthatatlanságával, valamint

³⁰ Zieba, R. (2011). pp. 28-29.

³¹ Zieba, R. (2011). p. 28.

³² Zajac, J. (2016b). p. 46.

Lengyelország katonai gyengeségével állt szemben egy esetleges keleti fenyegetéssel szemben.³³

A két világháború közötti évekhez hasonlóan tehát Lengyelország belső politikáját, amely a NATO- és EU-tagság révén a potenciális ellenséggel szembeni pozíciójának megerősítésére irányult, egy olyan külső politika egészítette ki, amely biztosítani kívánta, hogy a Szovjetunió összeomlása ne forduljon vissza. 1991-ben a Szovjetunió felbomlásával Ukrajna és Fehéroroszország, amelyek egyike sem volt korábban szuverén állam, ütközőállamként kezdett működni Lengyelország és Oroszország között.

A NATO- és az EU-tagjaként ez nagy mértékben meghatározta Lengyelország külpolitikáját. A szomszédos Ukrajna és Fehéroroszország tekintetében Varsó politikai célja a demokratizálódás elősegítése és a nyugati intézményekkel való kapcsolatok javításának előmozdítása volt. Az Oroszországgal való kapcsolatok továbbra is a legnagyobb kihívást jelentették. Ennek két oka volt: egyrészt az 1989 előtti időszakban gyökerező problémák, mikor Lengyelország még a keleti blokk része volt, másrészt a posztszovjet államok eltérő jövőképe. Míg Oroszország olyan jövőre törekedett, amelyben ezek az országok a befolyási övezetébe tartoznak, addig Lengyelország azt tűzte ki célul, hogy a lehető legközelebb hozza őket a Nyugathoz.³⁴

Lengyelország kétoldalú kapcsolatai szomszédaival a jószomszédi viszony és baráti együttműködés elméletén alapultak. Ennek nyomán, valamint az EU-ban kitűzött politikai és gazdasági céljainak elérése érdekében Lengyelország az EU-hoz szintén 2004-ben csatlakozott kelet-közép-európai országok felé fordult. Közös történelmük miatt ez ígéretes megoldásnak tűnt, ezért Lengyelország rendszeres kétoldalú találkozókát szervezett a régió országaival. Emellett Magyarországgal és Csehszlovákiával együtt megalakította a Visegrádi Csoportot elősegítendő a felek együttműködését, mely utóbbi államalkulat 1993-as szétbomlásával (Cseh Köztársaság és Szlovákia) négy tagúvá vált. A Visegrádi Csoport potenciális hatása a Lisszaboni Szerződés hatályba lépése után nőtt meg, mivel a szerződés értelmében létfontosságúvá vált a szövetségek kialakítása, amelyeken keresztül az EU-n belüli új kezdeményezések előmozdítása sikerre vihető.³⁵ Az 1990-es évek közepétől kezdve Lengyelország megpróbálta eljátszani egész Kelet-Közép-Európán belül a vezető szerepét. Ezt a politikát nem fogadta el minden partnere, ami problémákat okozott a kétoldalú kapcsolatokban egyes államokkal, valamint gyengítette a szubrégió belüli együttműködést,

³³ Kupieccki, Robert (1970). p. 28.

³⁴ Bieńczyk-Missala, A. (2016). p. 103.

³⁵ Ochyra-Żurawska, K., Ochyra, P. (2022). p. 43.

olyannyira, hogy az EU bővítésének küszöbén a Visegrádi Csoporton belüli együttműködés zsákutcába került. Az EU-csatlakozási tárgyalások végére, 2002 decemberére Lengyelország déli szomszédai már nem támogatták Varsó törekvéseit.³⁶

A Lengyelország és Németország közötti érdekközösség politikai, társadalmi, gazdasági és történelmi együttműködésből állt. Németország lett Lengyelország kapcsolata Nyugat-Európával, Lengyelország pedig Németország kapcsolata Kelet-Közép-Európával. A Lengyelország és nyugati szomszédja közötti érdekek összhangja abban is megmutatkozott, hogy Lengyelország a NATO-hoz és az Európai Unióhoz való csatlakozása nem lett volna lehetséges Németország határozott támogatása nélkül.³⁷ A kétoldalú kapcsolatokon kívül Lengyelország, Németország és Franciaország a weimari háromszög keretében mérsékelt aktivitást tartott fenn. Elsősorban Lengyelország ápolta ezeket a kapcsolatokat, mivel potenciálisan előnyösnek tekintette az európai pozíciója szempontjából.³⁸

1989 után a Lengyelország és az Egyesült Államok közötti kapcsolatok dinamikusan javultak. 1989-ben az Egyesült Államok nyíltan támogatott minden olyan erőfeszítést, amely a lengyelországi politikai változásra irányult. Ugyanebben az évben az amerikai elnök a lengyel szejmben bejelentette, hogy az Egyesült Államok csatlakozik a lengyel piacgazdaság kiépítéséhez. Ezek egyik kifejeződése volt a Lengyel-Amerikai Vállalkozási Alap létrehozása, amely már 1990-ben megkezdte tevékenységét. A lengyel-amerikai kapcsolatok építésének másik példája a Stabilizációs Alap létrehozása, amelynek köszönhetően Lengyelország bizonyos pénzeszközökhöz jutott. Egy másik lépés, amely a lengyel gazdaság újjáépítésének segítésére való hajlandóságot mutatta, az Lengyelország Egyesült Államokkal szembeni adósságának 70%-ának elengedése volt.³⁹ Ezekre válaszul a lengyel kormány támogatta az USA Irak elleni fellépését. Egy további tényező a lengyel és az amerikai titkosszolgálatok közötti együttműködés volt. Ennek az együttműködésnek a kezdete az amerikai különleges erők Irakból való evakuálásában érhető tetten, amelyet a lengyel szolgálatok végeztek. A másik tényező az amerikai érdekek képviselője Irakban a lengyel diplomácia által.⁴⁰ Lengyelország ezen támogatása az Egyesült Államoknak az iraki konfliktusban 2003-ban bizonyos változást jelentett a külpolitikában: a lengyel külpolitika túllépett az euroatlanti zónán, és ezzel Franciaország és Németország nemtetszését váltotta ki. Ezt az európai szövetségesekkel

³⁶ Bieńczyk-Missala, A. (2016). p. 112.

³⁷ Kuźniar, R. (2001). p. 83.

³⁸ Czornik, K., Lakomy, M., & Stolarczyk, M. (Eds.). (2016). p. 179.

³⁹ Uo. p. 36.

⁴⁰ Uo. p. 36.

szembeni hűtlenségnek tekintették, közvetlenül Lengyelország hivatalos EU-csatlakozása előtt.⁴¹ A külpolitikai diskurzusban Lengyelország hivatalos EU-csatlakozását követően vita indult az új „Lengyelország az EU-ban” stratégiáról. Ennek következtében Lengyelország elkezdte keresni az EU támogatását keleti politikájához, ami előkészítette az utat a keleti partnerséghez.⁴²

A 2007 utáni lengyel külpolitikát gyakran a „normalitáshoz való visszatérés” politikájaként jellemezték. A Polgári Platform (Platforma Obywatelska, PO) és a Lengyel Néppárt (Polskie Stronnictwo Ludowe, PSL) új liberális-konzervatív kormánya elhatárolódott az elődei által követett külpolitikai stílustól. A 2007-es kormányváltással a kormány prioritásként kezelte az európai politikát. Az akkori lengyel diplomácia másik jelentős területe a kétoldalú kapcsolatok helyreállítás volt.⁴³ Ennek nyomán 2007 után javultak a kapcsolatok Lengyelország és a nyugat-európai hatalmak között. Az új kormány a Németországgal és Franciaországgal való kapcsolatokra összpontosított, így a kétoldalú kapcsolatok mindkét állammal dinamikusan fejlődtek. Ez megnyilvánult például a stratégiai partnerségről szóló lengyel-francia nyilatkozatban, amelyet 2008-ban kötöttek. Párizs és Varsó számos dimenzióban megerősítette az együttműködést, például az európai ügyek, a hadiipar, valamint az energetikai biztonság területén.⁴⁴ Emellett a lengyel-német kapcsolatok szívélyesebbé és intenzívebbé váltak, mivel a két állam számos ügyben, főként az Európai Unió keretein belül, közösen lépett fel.

Miután Lengyelország mérsékelt együttműködést kezdett valamennyi transzatlanti partnerrel, ezzel együtt lemondott a korábbi kemény Amerika-pártiságról.⁴⁵ Ez a kiegyensúlyozottabbá válás abban nyilvánult meg, hogy Lengyelország vonakodott részt venni a NATO 2011-es líbiai beavatkozásában. Ugyanakkor az Egyesült Államokkal való kapcsolatok nem romlottak meg, a két ország továbbra is fejlesztette politikai és katonai kapcsolatait. Lengyelország a legfontosabb szövetségesének tekintette az Egyesült Államokat és szorosan együttműködtek Afganisztánban is.⁴⁶

Fontos kiemelni, hogy bár a külpolitika mindig is fontos vitatéma volt a nagyobb lengyelországi politikai pártok között, azonban a nyugatbarát irányvonallal kapcsolatban általános egyetértés volt. A politikai szereplők többsége szívesen fogadta el a későbbi varsói kormányok Amerika-

⁴¹ Bieńczyk-Missala A. (2016). p. 108.

⁴² Sulowski, S. (2014). p. 33.

⁴³ Zieba, R. (2011). p. 38.

⁴⁴ Czornik, K., Lakomy, M., Stolarczyk, M. (Eds.). (2016). p. 179.

⁴⁵ Zieba, R. (2020). pp. 109-111.

⁴⁶ Lakomy, Miron (2020). p. 323.

barát álláspontját. 2005-től kezdődően a Jog és Igazságosság (Prawo i Sprawiedliwość, PiS) és a Polgári Platform (Platforma Obywatelska, PO) közötti növekvő rivalizálás miatt Lengyelország nemzetközi kapcsolatai heves nézeteltérések tárgyává váltak.⁴⁷ A PO hagyományos Európa-párti hozzáállása szembefordult a PiS nyilvánvaló Amerika-pártiságával. Ezek az ellentétes elképzelések jelentősen befolyásolták Lengyelország külső tevékenységének irányát és sajátosságait.⁴⁸

Tálas Péter, könyvében az 1989 utáni lengyel államérdekkel kapcsolatban kiemeli, hogy a külpolitikai eredményessége főként a belpolitikai sikerektől függött, aminek alapvető feltétele a nemzeti egyetértés volt. Krzysztof Skubiszewski külügyminiszter (1989-1993) szerint, a rendszerváltást követő években a szuverenitás megszilárdítása, az állam biztonságának megteremtése, a nemzet és társadalom gazdasági és civilizációs fejlődésének támogatása, illetve az ország nemzetközi és európai pozíciójának megszilárdítása állt a középpontban. Az ország külső biztonsága (területi épsége egyetlen irányból sincs fenyegetve), mint a lengyel államérdek alapvető eleme az egymást váltó kormányok alatt egyfajta folytonosságot mutat, és a 2015-2023 közötti PiS-kormány alatt is markánsan megjelenik.⁴⁹

1.3. Lengyelország geopolitikai jelentősége

Lengyelország a kelet-közép-európai régió egyik legfontosabb országa. Az ország 2019-ben a világ gazdaság 21. helyét foglalta el,⁵⁰ a katonai hatalmak közül a 21. helyen állt,⁵¹ illetve az életminőség globális rangsorában a 34. helyre⁵² sorolták. Katonai szempontból az Európa középső részén, a Balti-tenger és a Kárpátok közötti földrajzi elhelyezkedés Lengyelország területét a kelet-nyugat-európai vonalon különleges stratégiai jelentőségű régióvá teszi. Lengyelország sorsát alapvetően geopolitikai körülmények befolyásolták. Szomszédjai általi területi hódítások miatt évszázados nemesi uralmon, hosszú feudális korszakon, valamint függetlenségének elvesztésén ment keresztül. Továbbá az északi háborúk, a napóleoni háborúk, több nemzeti felkelés és két világháború zajlott le lengyel területen.⁵³ Lengyelország történelme során adottságaiból fakadóan nem tudott ellenállni a katonai nyomásnak és így a büntetlen

⁴⁷ Zięba, R. (2020). p. 9.

⁴⁸ Lakomy Miron. (2020). p. 325.

⁴⁹ Tálas Péter (2000). pp. 13-14.

⁵⁰ Worldometers (2023).

⁵¹ Global Firepower (2024).

⁵² UNDP (United Nations Development Programme). 2022.

⁵³ Pawluszko (2021). p. 12.

fosztogatás területe volt. Éppen ezért találó, ahogyan Carl von Clausewitz Lengyelország sorsáról fogalmazott: „közút, amely felett állandóan idegen csapatok ólálkodtak”.⁵⁴

A Kelet és Nyugat között elfoglalt hely, valamint a nagyhatalmak geopolitikája Lengyelország esetében tehát különösen meghatározó volt az ország történelmének alakulásában. Ehhez köthető a „köztes” régió fogalma, amely már az 1919-es párizsi konferencián is jelen volt, célja a háború utáni Európa politikai rendjének újrateremtése volt. Ez volt az a pillanat, amikor a nyugat-európai döntéshozók felfigyeltek a kelet-közép-európai régió önállóságára. Egy másik fontos elem a lengyel történelemelképzelés, amely azon a kulcsfontosságú gondolaton alapul, hogy Lengyelország egyszerre hídként szolgál a Kelet és a „nyugati civilizáció” között.⁵⁵ Ennek értelmében Lengyelország egyrészt a kelet-orientált európai szomszédságpolitika első számú szereplőjeként kíván szolgálni, másrészt a Nyugat határaként és védelmezőjeként mutatja be magát.

Geopolitikai szempontból az 1989 után Európában zajló folyamatokat a lengyel vezető politikusok zűrzavarnak tekintették. Németország egyesülése fenyegetésként jelent meg, még ha hivatalosan nem is hangzott el komoly ellenvetés.⁵⁶ De más országokban is voltak fenntartások. Franciaországgal a weimari háromszög kezdeményezés azért indult, hogy Franciaország és Lengyelország közös geopolitikai programot alakítson ki az egyesült Németországgal. Az 1990-es években, miután Oroszország kivonta katonai erőit Kelet-Közép-Európából, megszületett a V4-kezdeményezés, ami részben szintén geopolitikai indíttatású volt. Lengyelország továbbá kitűzött két stratégiai célt, a NATO-tagságot és az EU-csatlakozást, amelyre elsősorban biztonsági kérdésként tekintett.

Az 1989-et követő időszak lengyel geopolitikáját tekintve két egymással versengő elképzelés létezik. Az elsőt gyakran „Jagelló-vízió”-nak nevezik, amely Lengyelországot a régió fontos szereplőjének tekinti, aki hasonló érdekekkel rendelkező regionális partnereket vonzhat magához Európában és potenciálisan a világ más részein, például az energiaforrásokban gazdag Kaukázusban. A Jagelló-eszme a XIX. és XX. században kialakult fogalom, de a történelmileg sokkal korábbi, a Krewóban (1385) és Horodlóban (1413) kezdeményezett és Lublinban (1569) befejezett Lengyel-Jagelló Unióra vonatkozik.⁵⁷ A Lengyel-Litván Nemzetközösséget létrehozó Unió (Rzeczpospolita Obojga Narodów) a Jagelló-dinasztia sikeres vállalkozása volt,

⁵⁴ von Clausewitz, C. (2003). pp. 292-293.

⁵⁵ Kazanecki, W. (2017). p. 104.

⁵⁶ Kazanecki, W. (2017). p. 104.

⁵⁷ Banaś, M. (2017). p. 28.

amelyet kedvező történelmi és földrajzi körülmények között alakítottak ki.[2. ábra] A későbbi korszakokban, a felosztások alatt vagy után élt lengyelek számára az unió maradandó örökséget hagyott maga után, amelyet Jagelló-eszmének neveztek el.⁵⁸ A Jagelló-eszme két különböző módon értelmezhető. Első jelentése inkább a politikai és társadalmi gyakorlatra és azokra a mechanizmusokra utal, amelyek Lengyelország, Litvánia és Ruthénia együttélésének gyakorlatát szabályozták. A második jelentés sokkal inkább a kívánatos politikai fejlődés és a geopolitikai stratégia olyan eszméjére vagy víziójára vonatkozik, amelyet a történelmi tapasztalatok ihlettek. Ez gyakran bizonyos elvárások vagy víziók kivetítése a jelenlegi körülményekre, amelyek egy politikai diskurzus attribútumaként olvashatók.⁵⁹

2. ábra: Lengyel-Litván Nemzetközösség 1619.⁶⁰

Lengyelország új helyzete a hidegháború utáni Európában és mindenekelőtt 1989-ben, illetve a későbbi évtizedekben meghozandó új politikai döntések bizonyos fokú igényt teremtettek új narratívák, történelmi modellek és a geopolitikai kérdésekről való elmélkedés iránt. Ehhez a korszakhoz köthető a Jagelló-eszme harmadik újjászületése.⁶¹ Ennek politikai kontextusát a Lengyelország stratégiai döntéseiről szóló vita alakítja a partnerségek és szövetségek, valamint

⁵⁸ Pietrzyk-Reeves, D. (2017). p. 80.

⁵⁹ Banaś, M. (2017). p. 37.

⁶⁰ Forrás: Murphy, A., Whalen, L., Dubinsky, S., Gavin, M., Bailyn, J. F., & Ginn, J. (2023). On “historical unity” of Russian and Ukrainian: A linguistic perspective on language conflict and change. *Proceedings of the Linguistic Society of America*, 8(1), 5467-5467.

<https://journals.linguisticsociety.org/proceedings/index.php/PLSA/article/view/5467/5121> (Letöltve: 2024. április 14.)

⁶¹ Pietrzyk-Reeves, D. (2017). p. 89.

a Kelet-Közép-Európában betöltött szerepe tekintetében. A kelet-közép-európai államok erős szövetségének stratégiai okai ugyanazon okokra vezethetők vissza, mint a XVI. században és a XX. század elején, valamint céljuk továbbra is, hogy a lehető legnagyobb mértékben ellensúlyozzák az orosz befolyást Európában. Ezt a víziót utasították el azok, akik inkább a modernizációra és az EU-val való kapcsolatokra helyezték a hangsúlyt, mint Lengyelország regionális kezdeményezéseire.⁶² Ezen vízió szerint Lengyelország gyengeségét csak gyors modernizációval lehetett ellensúlyozni.

A két világháború közötti időszakban Józef Piłsudski, lengyel marsall felismerte, hogy szövetségesek nélkül Lengyelország ki van téve a Moszkva és Berlin közötti felosztásnak. Kettős megoldást dolgozott ki, amely meghatározta a lengyel geopolitikai gondolkodást a két háború közötti években. Először is Lengyelország geopolitikai pozícióját kívánta erősíteni a Németország és Oroszország közé rekedt kicsi és gyenge közép-európai államok „Intermarium” (Międzymorze) föderációjának létrehozásával. A 3. ábra szemlélteti, hogy az Intermarium a Balti-tengertől a Fekete-tengerig húzódó terület, a volt Lengyel-Litván Nemzetközösség területét hivatott utánozni. Ez azonban inkább homályos koncepció maradt, amelyet annak idején nem vettek igazán komolyan.⁶³ Másodszor, gyengíteni akarta az ország potenciális fő ellenfelének, a Szovjetuniónak a pozícióját, amely a Jagelló-eszmén alapult. Ez a nem orosz alattvaló népek (litvánok, ukránok, fehéroroszek) függetlenségi mozgalmainak támogatásával, egy közös koalíció létrehozásával, valamint az orosz birodalom szovjet formájában való feldarabolásával valósult volna meg, amely politika „prometeizmusként”⁶⁴ ismert. Piłsudski homályos tervei kudarcot vallottak, mivel a lengyel kapcsolatok a szomszédos népekkel megromlottak a nemzeti kisebbségekkel szembeni „polonizáló” politika következtében, valamint Vilnius lengyel annektálása miatt.

⁶² Łysek, W. (2014). p. 131.

⁶³ Sykulski, L. (2014). pp. 118-119.

⁶⁴ A „prométheizmus” kifejezést Prométheusz görög mítoszából ered, akinek tüzet ajándékozott az emberiségnek, amely a megvilágosodást és a despotikus hatalommal szembeni ellenállást szimbolizálta.

3. ábra: Az Intermarium koncepció.⁶⁵

Radosław Sikorski külügyminiszter két különböző külpolitikai és stratégiai víziót állított egymás mellé: a Piast-víziót és a Jagelló-víziót. A Tusk-kormányban (2007-2014) a Piast-vízió támogatása Lengyelország az EU és a NATO nyugati struktúráival való stratégiai együttműködésére, valamint Lengyelország transzatlanti szövetségben való részvételére koncentrált, nem pedig a lengyel külpolitika keleti dimenziójára. A mai normatív kontextus azonban csak részben hasonlít a két világháború közötti koncepcióhoz. Ma már nem arról van szó, hogy politikai és katonai szempontból próbálják alakítani Lengyelország területi határait, és nem is arról, hogy egy erős államszövetség épülhetne ki, amely magában foglalná Lengyelországot, Litvániát és Ukrajnát.⁶⁶ A mai Jagelló-eszme tehát sokkal inkább egy régi politikai stratégia emlékeztetőjeként szolgál, amelynek célja egy szövetségi rendszer kiépítése Lengyelország körül, amely a lengyel állam Nyugat és Kelet között betöltött egyedülálló szerepéből adódna.

A geopolitikai perspektíva tehát része a lengyelországi politikai diskurzus kialakításának. Ezért nem meglepő, hogy az országban többek között az Európai Unió ügyeit geopolitikai

⁶⁵ Forrás: Ištók, R., Kozárová, I., Polačková, A. (2021). The Intermarium as a Polish Geopolitical Concept in History and in the Present. *Geopolitics*, 26(1), 314–341. <https://doi.org/10.1080/14650045.2018.1551206> (Letöltve: 2024. április 14.)

⁶⁶ Pietrzyk-Reeves, D. (2017). p. 90.

szemüvegen keresztül magyarázzák, és főként a gyors pénzügyi haszonszerzés lehetőségét látják benne („wydoić Brukselkę”).⁶⁷ Kétségtelen azonban, hogy a más szomszédokkal (pl. Oroszországgal) való kapcsolatai is geopolitikai jellegűek. Megállapítható, hogy ez a legáltalánosabb módja a legjelentősebb kihívások, valamint fenyegetések bemutatásának, amelyeknek általában érzelmi hátterük van. A fennálló geopolitikai viszonyok szerint tehát Lengyelország olyan helyzetben van, hogy déli és nyugati határai katonai szempontból biztonságosnak tekinthetők, míg potenciális veszélyek csak keletről és északkeletről várhatók. Jelenleg Lengyelország keleti határa a NATO, az EU és a schengeni övezet határait képezi, ugyanakkor Oroszországgal, Fehéroroszországgal és Ukrajnával is határos.⁶⁸

1.4. Az orosz fenyegetettség és az ahhoz társítható biztonságpercepció

A lengyel-orosz kapcsolatok állapota nagy jelentőséggel bír Lengyelország kül- és biztonságpolitikájának egészére nézve, hiszen Lengyelország geopolitikai szempontból Oroszország közvetlen szomszédságában helyezkedik el. Ezen túl azonban legalább ugyanolyan jelentőségű Lengyelország és Oroszország bonyolult kapcsolatainak történelmi öröksége is, amely erősen befolyásolja a két állam jelenlegi viszonyát, valamint hatással van a biztonságpercepcióra is. Ennek nyomán Lengyelország „történelem-vezérelt” biztonságfelfogással rendelkezik.⁶⁹

A lengyel-orosz kapcsolatok problémái a Lengyel Királyság és a Litván Nagyhercegség közötti Krewoi Unióból (1385) erednek, amely alapján dinasztikus unió jött létre a két állam között. A legfőbb kihívás, amellyel a lengyel-litván államnak fennállása során szembe kellett néznie, az orosz állammal folytatott küzdelem volt. A Litván Nagyhercegség, amely valójában ruszin entitás volt, vitákba keveredett Moszkvával, majd a Lublini Unió (1569), amely az addig dinasztikus uniót valódi unióvá tette, végleg háborúba sodorta Lengyelországot Moszkvával. A Nemzetközösség kezdetben magában foglalta a mai Fehéroroszország egészét és a mai Ukrajna nagy részét, tehát Európa modern kor előtti történelmének nagy részében Ukrajna és Fehéroroszország Lengyelországhoz, nem pedig Oroszországhoz tartozott.⁷⁰

1772-ben Nagy Frigyes porosz király kezdeményezésére sor került Lengyelország első felosztására, majd a harmadik felosztás után, 1795-ben a lengyel állam megszűnt létezni. A felosztó hatalmakkal szembeni ellenállás az Oroszországhoz csatolt területek lakosai körében

⁶⁷ Kazanecki, W. (2017). p. 102.

⁶⁸ Sobolewski, G. (2021). p. 189.

⁶⁹ Miklóssy, K., Pierzynska, J. (2019). pp. 8-9.

⁷⁰ Zieba, R. (2020). p. 55.

volt a legerősebb. Az ő küzdelmük a nagy nemzeti felkelések (1830-1831-es és az 1863-as felkelés) formájában hozzájárult a hazafias hagyományok és az oroszellenes érzelmek megszilárdításához.⁷¹ Ezeken túlmenően az 1772-1918-as időszakban három részre osztott ország felosztási zónái közül az orosz felosztási zónát tartják ma a legelmaradottabbnak. A 19. századi orosz birodalmi örökség reprezentációi fontos elemei a lengyel emlékezetkultúrának, ugyanis az orosz birodalmi atrocitások témája a 19. század óta számtalan irodalmi műben, a magasabb és a populáris kultúra termékeiben is megjelenik.⁷²

Az első világháború vége Lengyelország függetlenségét hozta el, azonban közvetlenül ezután Lengyelországnak az 1919-től 1921-ig tartó háborúban az újonnan született bolsevik Oroszországgal kellett szembeszállnia. A lengyel társadalom nagy része számára a legnagyobb „történelmi sérelem” érzése az első köztársaság keleti területeinek elvesztéséhez és a lengyel-szovjet háború emlékéhez kapcsolódott.⁷³ A területi követelések 1939-ben jelentek meg újra, amikor a Szovjetunió és a náci Németország a Molotov-Ribbentrop-paktumot és annak titkos jegyzőkönyvét 1939. augusztus 23-án aláírva megszállta Lengyelországot és felosztotta annak területét.⁷⁴ A Szovjetunió 1939. szeptember 17-i hadba lépését Lengyelország „hátra szúrásnak” és az 1932-es lengyel-szovjet meg nem támadási szerződés megsértésének tekintették. Emellett a Vörös Hadsereg által megszállt területeken élő lengyelek számára kegyetlen üldözések és Kazahsztánba való deportálások időszaka kezdődött. 1940 tavaszán az NKVD (Narodnij Komisszariat Vnutrennij Gyel, Belügyi Népbiztosság) mintegy 22 000 lengyel hadifoglyot, tartalékosokat és rendőrtiszteket gyilkolt meg. A lengyel társadalomban a felháborodás hatalmas volt,⁷⁵ ugyanis ez a bűncselekmény, amely Lengyelországban katyni mészárlásként él a köztudatban, mélyen beivódott a lengyel tudatba és nagyon negatívan befolyásolta a társadalom Szovjetunióhoz való viszonyát.

A második világháború után Lengyelország szovjet megszállás alá került. Lengyelországban kommunista rendszert vezettek be, amely majdnem fél évszázadot élt túl. Ebben az időszakban a lengyelek tisztában voltak a demokratikus szabadságjogok hiányával, az ország Szovjetuniótól való függőségével és a parancsuralmi alapú gazdaság képtelenségével. A kommunista korszakban a lengyel politikai-katonai elit hivatalos fenyegetésfelfogása a Szovjetunióéval volt azonos: az Észak-atlanti Szerződés Szervezete hagyományos háborúban

⁷¹ Łukasz Kamiński, Maciej Korkuć (2022). p. 127.

⁷² Zarycki, Tomasz (2013). 136.

⁷³ Győri Lóránt (2017). p. 12.

⁷⁴ Korkuć, Maciej (2019). p. 18-19.

⁷⁵ Zięba, R. (2020). p. 59.

fog szembeszállni a szocialista nemzetek erőivel.⁷⁶ A posztkommunista korszak azonban megváltoztatta Lengyelország fenyegetésérzetét. 1989-ben Lengyelországban is összeomlott a kommunizmus, köszönhetően a „Szolidaritás” (Solidarność) mozgalomnak. Keleten a Szovjetunió köztársaságokra bomlott, megszűntetve ezzel a Kelet felől érkező fenyegetést, ami Lengyelország ideológiai korlátok között tartására irányulhatott volna.

A Lengyelország és Oroszország közötti feszültségek az 1990-es években leginkább azon alapultak, hogy Oroszország határozottan ellenezte Lengyelország NATO-tagságát. Ennek ellenére Lengyelországnak 1999-ben sikerült csatlakoznia a szövetséghez. 2007 után a Polgári Platform kormánya megpróbálta megvalósítani saját „megbékélési politikáját” Oroszországgal, amelynek eredménye a „kalinyingrádi háromszög” létrehozása lett, azaz a lengyel, német és orosz külügyminiszterek találkozója, valamint a vízummentes helyi határforgalom megnyitása két lengyel vajdaság és Kalinyingrád között. A lengyel megbékélési politikának két tényező vetett véget: az egyik az Ukrajnával szembeni orosz agresszió, és a Krím annektálása, a másik a két ország közötti, a Lech Kaczyński elnök és közel száz másik magas rangú lengyel tisztviselő halálát okozó 2010. áprilisi szmolenszki repülőgép-szerencsétlenség miatti nézeteltérések hosszú távú következményei voltak.⁷⁷

A 2014-es évtől megváltozott a Lengyelország biztonságát fenyegető veszélyek megítélése. A legtöbb, korábban tárgyalt fenyegetés kevésbé tűnt reálisnak, és az Európában és a világban kiújuló pénzügyi és gazdasági válságtól való félelem csökkent. A belső helyzettel kapcsolatos aggodalmak is csökkentek. Két aggodalom jelentősen erősödött: egy esetleges katonai támadás Lengyelország területén és egy európai háború lehetősége.⁷⁸ Az Oroszországtól való, történelemből fakadó félelmet csak erősítik a közelmúlt eseményei, különösen az ukrán válság és a Krím annektálása. A Pew Research Center 2015-ös felmérése szerint a lengyel közvélemény gyanakvóbban tekintett Oroszországra, mint bármely más megkérdezett NATO-tagállam, ugyanis a megkérdezettek 70%-a tekintette Oroszországot komoly katonai fenyegetésnek, szemben a NATO-államoknál, ahol 49%-os mediánértéket mértek.⁷⁹ Az Oroszországgal szembeni bizalmatlanság, ellenségesség és félelem manapság sokrétűen nyilvánul meg: az 1989 utáni történelemtankönyvekben, a politikusok (különösen a PiS kormányok) hivatalos megnyilatkozásaiban, a jobb- és baloldali médiában, ahol a

⁷⁶ Palczewska, M. (2020). p. 4.

⁷⁷ Győri Lóránt (2017). p. 13.

⁷⁸ Palczewska, M. (2020). p. 6.

⁷⁹ Simmons, K. (2015).

közértelmiségek is úgy ábrázolják a belpolitikai megosztottságot, mint ami Oroszország rosszindulatú befolyásának köszönhető.⁸⁰

Bár a két ország kapcsolata időről időre változott némileg, a mai lengyel Oroszország-képet az a meggyőződés uralja, hogy a két ország kölcsönhatásaiban Lengyelország az áldozat, Oroszország pedig az elkövető. Ez egyrészt a Romanov-dinasztiáig visszanyúló emlékezetből maradt fenn, amely Oroszországról mint antidemokratikus és agresszív birodalomról, másrészt Oroszországról mint a kommunista Szovjetunió folytatójáról szól.⁸¹

2. fejezet

A második fejezet az elsőben tárgyalt lengyel történelmi tapasztalatokra, geopolitikára, orosz fenyegetettségre és biztonságpercepcióra alapozva, bemutatja a stratégiai kultúra jelentését, valamint lengyelországi alkalmazását. Továbbá kitér a kül- és biztonságpolitikát érintő legfontosabb dokumentumok, a 2014-es és 2020-as Nemzeti Biztonsági Stratégiák, illetve a 2017-es Külpolitikai Stratégia biztonságpolitikai vetületeinek jellemzésére. Ezenkívül bemutatásra kerül a 2015-től 2023-ig kormányon lévő Jog és Igazságosság (PiS) biztonságpolitikát érintő narratívája, valamint az ezekhez köthető főbb stratégiai irányvonalak.

2.1. A stratégiai kultúra szerepe Lengyelország biztonságpolitikájában

A stratégiai kultúra fogalma a közelmúltban jelent meg a biztonsági tanulmányokban, de a tudományban már több száz éve vizsgált terminus, igaz különböző megnevezések alatt. Jan Czaja, lengyel szakértő szerint a stratégiai kultúra általánosságban nemzeti biztonsági kultúraként definiálható. Ez a megközelítés a biztonság különböző aspektusait tartalmazza, a fenyegetések érzékelésétől kezdve a fenyegetések érzékelésétől kezdve azok megelőzésére és leküzdésére irányuló politikáig. Ide tartozik továbbá a történelem, a hagyományok, az emlékezet és a történelmi feledés, valamint a kortárs külső és belső körülmények is nagy jelentőséggel bírnak itt.⁸²

A lengyel stratégiai kultúrát általánosságban történelmi megfontolások hatják át, mind a politikai stratégia szintjén, mind az orosz fenyegetés közfelfogásának diszkurzív szintjén. Az oroszellenes orientáció mélyen gyökerezik a hagyományos lengyel stratégiai kultúrában, és gyakran elnyomja a pragmatikusabb külpolitikai megfontolásokat. Ez különösen

⁸⁰ Miklóssy, K. & Pierzyska, J. (2019). p. 10.

⁸¹ Zięba, R. (2020). p. 55.

⁸² Czaja, J. (2008). p. 227.

problematicusnak bizonyulhat, mivel az uralkodó elit kulturalista-tradicionalista diskurzusa a nyugati liberális értékek elutasítása mellett érvel, de nem enyhíti oroszgyűlölő retorikáját.⁸³

Colin Gray szerint az államok nemzetközi viselkedése stratégiai kultúrájuk része, és nem lehet elválasztani a hozzáállást a viselkedéstől. Ezért a kultúra egyszerre alakítja a stratégia kialakításának folyamatát és befolyásolja annak végrehajtását.⁸⁴ A stratégiai kultúrának a stratégiai cselekvés irányadójának kell lennie, függetlenül attól, hogy az a fajta cselekvés, amelyet a kultúra preferál, megvalósítható-e vagy sem.

Miután az állami diszpozíciók szorosan kapcsolódnak egymáshoz, ezért az államok közötti kapcsolat az aktuális nemzetközi helyzettől függ. Ez a tendencia jellemző az egész kelet-közép-európai régióra, egyúttal a lengyel stratégiai kultúra kialakításában döntő fontosságú történelmi tapasztalatokra és geopolitikára való utalások a lengyel állam biztonságát érintő valamennyi stratégiai dokumentumban tükröződnek.⁸⁵ Lengyelország esete tehát kiváló példája annak, hogy a külpolitika szorosan kapcsolódik a biztonságpolitikához és annak stratégiai vonatkozásaihoz (pl. szövetségépítés, a védelmi képességek növelése). A stratégiai kultúra fogalma helyet kap Lengyelország nemzetközi szerepéhez kapcsolható identitásában is. Ezt követően a sajátos politikai megközelítések, sőt a nemzeti karakter is olyan alapvető elképzelésekben jelennek meg, amelyek körvonalazzák Lengyelország kül- és biztonságpolitikáját.⁸⁶

2.2. Fordulat a lengyel külpolitikában, avagy a Jog és Igazságosság sajátos politikai nézetei

Az elmúlt két évtizedben a lengyel biztonságpolitikának két iskolája alakult ki. Az első a liberális pártokhoz kötődik és Európa-pártinak mondható. A második a konzervatív pártokhoz kötődik és alapvetően Amerika-barát.⁸⁷ Amikor Lengyelország hivatalosan is az EU-tagjává vált, a jobboldali politikai erők egyre egyértelműbben kezdték kifejezni félelmeiket, hogy Lengyelország elveszíti szuverenitását az EU-n belül. 2005 őszén a konzervatív-nacionalista Jog és Igazságosság párt vezette kormány alakult, és Lech Kaczyński lett az ország elnöke. Az új lengyel hatóságok elkezdtek egyértelműen megfogalmazni az EU-n belüli politikával kapcsolatos fenntartásaikat, szorosabbra fűzték a kapcsolatokat az Egyesült Államokkal, és

⁸³ Miklóssy, K & Pierzynska, J (2019). p. 18.

⁸⁴ C.S. Gray (1999). p. 55.

⁸⁵ Zarobny, S. (2020). p. 135.

⁸⁶ Komarnytsky, M. (2023). p. 311.

⁸⁷ Pawłuszko, T. (2022). p. 243.

retorikai szinten mélyítették a feszült kapcsolatot Oroszországgal szemben. Lengyelország egyértelműen az USA felé irányuló bandwagoning stratégiát, az EU-n belüli euroszkepticizmust és a Németországgal való kapcsolatokban fennálló viták kiemelését követte, és az Oroszországgal való történelmi és jelenlegi viták szításával az oroszgyűlölő ország nevet kapta. Miután a korábbi nyolc évben a lengyel kormányok pragmatikusan közelítettek az európai integrációhoz, a PiS 2015-ben újra átvette a hatalmat az országban. Az új elnök, Andrzej Duda és a PiS-kormány szisztematikus bel- és külpolitikai változásokba kezdett. A lengyel külpolitikában a nacionalizmus és az euroszkepticizmus kezdett dominálni.⁸⁸

Politikai és ideológiai szempontból a PiS konzervatív, nacionalista és populista pártként jellemezhető. A konzervativizmus és különösen a nacionalizmus fontos alapot képez a párt történelmi emlékezetéhez való hozzáállásában és megközelítésében.⁸⁹ A PiS kül- és Európa-politikai irányvonalai sok tekintetben megfelelnek a párt átfogó ideológiai és világpolitikai céljainak: államközpontúak, az erőre, presztízszre és megbecsülésre való törekvést fejezik ki, és a történelmi tapasztalatok koherens értelmezésén alapulnak. A PiS szerint három kategória áll nemzetközi tevékenységének középpontjában: „az államérdek, a lengyel nemzeti érdekek és Lengyelország szubjektivitása (podmiotowość)”.⁹⁰ A PiS magabiztos külpolitikájával megkülönbözteti magát elődkormányaitól, amelyeket többek között azzal vádol, hogy az európai „fősodort” követik.

2.3. Lengyel Köztársaság Nemzeti Biztonsági Stratégiája 2014

Az Oroszország által Ukrajna ellen végrehajtott katonai agresszió fordulópontot jelentett a nemzetközi kapcsolatok színterén, különösen Európában. Az orosz agresszió az első olyan hidegháború utáni esemény volt, amikor egy állam egy másik államhoz tartozó területet követelt, amelynek határait a nemzetközi jog elismeri. Oroszország agressziója általános aggodalmat váltott ki Kelet-Közép-Európában. A lengyel vezetők az első európai tisztviselők között voltak, akik hevesen elítélték Oroszország lépéseit. Hónapokkal azután, hogy Oroszország 2014 márciusában elfoglalta a Krímet, Lengyelország egy másik biztonsági stratégiát fogadott el, amely a 2007-es stratégiát váltotta fel.⁹¹ Miután az orosz fenyegetés Lengyelország fenyegetettség-felfogásának, valamint biztonságpolitikájának egyik fő pillére, ezért bár a PiS kritikus volt elődjével szemben, de egészen 2017-ig nem fogalmazott meg új

⁸⁸ Zieba, R. (2022). p. 12

⁸⁹ Cadier, D., & Szulecki, K. (2022). p. 2.

⁹⁰ Lang, K. (2023). p. 25.

⁹¹ Zajac, J. (2016). p. 18.

külpolitikai stratégiát, hanem a PO által elfogadott 2014-es Nemzeti Biztonsági Stratégiában (NBS) foglaltakat hajtotta végre.

Az új Nemzeti Biztonsági Stratégia egyrészt közelebb hozta a nyilvánossághoz Lengyelország biztonságpolitikájának érdekeit, céljait és lehetséges irányait, másrészt iránymutatásul szolgált minden olyan szerv számára, amely az állambiztonsággal kapcsolatos ügyekért felelős. Emellett meghatározta Lengyelország nemzetközi helyzetét, biztonsági környezetét, beleértve a jövőben felmerülő problémákat, kihívásokat és fenyegetéseket is.⁹²

A Stratégia az Oroszország által jelentett, évek óta növekvő fenyegetettség érzését tükrözte. Oroszország konfrontatív politikájának eszkalálódása, negatív hatással van a régió biztonságára, ezáltal fokozta az orosz politikával kapcsolatos aggodalmakat, és hozzájárult a biztonságérzet csökkenéséhez Kelet-Közép-Európában.⁹³ E jelenség fenyegetésnek nevezése Lengyelország biztonságpolitikáját saját védelmi potenciáljának megerősítésére irányította, valamint fokozta a többi NATO-tagállamra gyakorolt nyomást, hogy a szövetség térjen vissza hagyományos védelmi funkcióihoz.

Az NBS ennek értelmében elismerte a NATO és az EU fontosságát a lengyel biztonság szempontjából. Ebben az Észak-atlanti Szövetség továbbra is a legfontosabb szervezet Lengyelország biztonságát tekintve, míg az USA továbbra is a legfontosabb nem európai szövetséges.⁹⁴ A dokumentum azonban hangsúlyozta, hogy Lengyelországot aggasztja az amerikai külpolitika Ázsia és a csendes-óceáni térség felé történő átorientálása, valamint az amerikai prioritások alakulása a nemzetközi biztonság területén. Emiatt a 2014-es NBS-ben megjelölt lengyel cél az volt, hogy az Egyesült Államok jelentős és tartós elkötelezettségét fenntartsa az európai biztonság ügyeiben, a NATO-n belül és a kétoldalú kapcsolatokban.⁹⁵ Emellett a dokumentum méltányolta a Weimari-háromszögben, illetve a Visegrádi Csoportban (V4) folytatott regionális együttműködés jelentőségét, valamint a reformok támogatását, amelyet Lengyelország a keleti partnerségen keresztül nyújt a nem uniós országoknak. A körülményekre való tekintettel, a dokumentum kiemeli, hogy Lengyelországnak növelnie kell stratégiai ellenálló képességét.⁹⁶

⁹² Legucka, A. (2015). p. 138.

⁹³ Uo. p. 152.

⁹⁴ Zarobny, S. (2020). p. 142.

⁹⁵ National Security Strategy of the Republic of Poland. (2014). 40. pont

⁹⁶ Uo. 36. pont

Ebből következik, hogy Lengyelország 2014-es Stratégiája szerint az európai biztonságot négy fő tényező fogja meghatározni: a NATO, az Európai Unió, az USA stratégiai jelenléte az európai kontinensen és az Oroszországhoz fűződő kapcsolatok. Lehetőséget látott az EU és a NATO közötti együttműködésben a biztonsági szférában, az európai államok megfelelő részvételében a transzatlanti együttműködésben, amelyeknek növelniük kell felelősségüket a biztonsági szférában, valamint fejleszteniük kell képességeiket és erőforrásaikat.⁹⁷

Lengyelország számára azonban aggodalomra adott okot az EU országainak az ukrajnai orosz beavatkozás problémájával kapcsolatos eltérő politikája, valamint a Visegrádi Csoport egyes országai részéről a fenyegetés érzékelésében mutatkozó szolidaritás hiánya. Ezért az USA európai biztonságért való felelősségének növelését és ezzel egyidejűleg az európai NATO-szövetségesek védelmi költségvetésének növelését követelte.⁹⁸

A változó nemzetközi rend arra készítette Lengyelországot, hogy a potenciális fenyegetések körébe a klasszikus jellegű kihívásokat is beillessze. Ugyanakkor a Stratégia kiemelte, hogy fontos a gazdasági potenciál fejlődése, amely az elmúlt két évtizedben a bruttó hazai termék folyamatos növekedésében nyilvánult meg, ami a polgárok életkörülményeinek javulásában és a lengyel vállalatok fokozott befektetési tevékenységében nyilvánult meg. Emellett az energia a nemzetbiztonság egyik kulcseleme. Az NBS alapján Lengyelország energiabiztonságának fő tényezői közé tartozik az energetikai nyersanyagokhoz való hozzáférés, a tüzelőanyag-ellátás forrásainak és irányainak diverzifikálása, valamint a hazai energiaigényen alapuló új kapacitások kiépítése.⁹⁹

2.4. Lengyel Külpolitikai Stratégia 2017-2021

A Külügyminisztérium által 2017-ben elfogadott, 2017-2021 közötti időszakra vonatkozó Lengyel Külpolitikai Stratégia megállapítása szerint Lengyelország biztonsági környezete jelentősen romlott a Krím 2014. márciusi orosz annektálása és az oroszok által provokált kelet-ukrajnai konfliktus következtében.¹⁰⁰

Lengyelország, helyzete „a Nyugat és Oroszország metszéspontjában”¹⁰¹ egyszerre teremt fenyegetést és lehetőséget. Ezért lengyel szempontból a kelet-európai stabilitás hosszú távon

⁹⁷ Moldovan, A. G. (2018). p. 97.

⁹⁸ Legucka, A. (2015). p. 96.

⁹⁹ National Security Strategy of the Republic of Poland. (2014). p. 15.

¹⁰⁰ Ministry of Foreign Affairs Republic of Poland (2017). p. 2.

¹⁰¹ Uo. p. 9.

csak akkor biztosítható, ha a régió országai reformokat hajtanak végre és modernizálják gazdaságukat, aminek meg kellene akadályoznia, hogy ütközőzónává váljanak.¹⁰²

A 2017-es Lengyel Stratégia Oroszországot egyértelműen revizionista hatalomként írja le, amely „hajlandó katonai eszközökhöz folyamodni céljai elérése érdekében”.¹⁰³ Miután Oroszország figyelmen kívül hagyja a nemzetközi jog legalapvetőbb alapelveit, mint például a területi integritás, a határok sérthetetlensége és az erőszak alkalmazásáról való lemondás, a 21. században továbbra is az Oroszországgal szembeni védelem biztosítása a lengyel biztonságpolitika egyik sarkalatos pontja. Az orosz fenyegetés növekvő érzése arra készítette Lengyelországot, hogy fokozza a védelmi képességeinek megerősítését célzó intézkedéseket.¹⁰⁴

Ennek következtében a Lengyel Külpolitikai Stratégia szerint az ország biztonsága három egymást kiegészítő területen egyidejűleg hozott intézkedéseket igényel. Egyrészt szövetségi szinten a NATO hitelességének növelése, az EU potenciáljának növelése és az Egyesült Államokkal való szoros kapcsolat fenntartása. Másrészt regionális szinten a szorosabb együttműködés a régió országaival, különösen Romániával, a visegrádi csoporttal, a balti és északi államokkal, valamint proaktív keleti politika elfogadása. Harmadszor pedig belpolitikai szinten Lengyelország saját védelmi képességeinek jelentős megerősítése.

Emellett Lengyelország új utakat keres regionális szerepének növelésére, ezért a Stratégia hangsúlyozta, hogy „Lengyelország a balti és közép-európai országok közötti összeköttetések fokozásával is igyekszik javítani a régió válsághelyzetekkel szembeni ellenálló képességét. Ez a politika az energia, a közlekedés és a kommunikáció területén lévő infrastrukturális hálózatokat célozza meg”.¹⁰⁵

2.5. A Lengyel Köztársaság Nemzeti Biztonsági Stratégiája 2020

A kelet-közép-európai biztonsági helyzet az elmúlt évtizedben jelentősen romlott. A Krím orosz annektálása jelentős következményekkel járt az általános európai biztonsági helyzetre, és különösen a kelet-közép-európai régió államaira nézve.¹⁰⁶ Ugyanakkor ahogyan az az előző fejezetből is kiderült, a jelenlegi feszültségek nagy része történelmi, kulturális és egyéb tényezőkben gyökerezik, amelyek messzebbre nyúlnak vissza az időben.

¹⁰² Polegkyi, O. (2020). p. 180.

¹⁰³ Ministry of Foreign Affairs Republic of Poland (2017). p. 2.

¹⁰⁴ Zajac, J. (2018). pp. 20-21.

¹⁰⁵ Ministry of Foreign Affairs Republic of Poland (2017). p.10.

¹⁰⁶ Reeves, C. (2022).

A 2015-ös parlamenti és elnökválasztások óta Lengyelország megfordította korábbi, következetesen Európa-párti külpolitikáját. A PiS által vezetett kormány alatt jelentős változás történt abban, ahogyan Lengyelország meghatározza nemzeti érdekeit, és ahogyan kezeli a kapcsolatokat az európai partnerekkel és azokkal az államokkal, amelyeket ellenfeleknek tekint.¹⁰⁷ A Nemzeti Biztonsági Stratégia vizsgálatával pontosabb képet kaphatunk azzal kapcsolatban, hogy a PiS értékrendje és hozzáállása hogyan viszonyul Lengyelország és a kelet-közép-európai biztonsági helyzetben bekövetkezett változásokra.

A Lengyel Köztársaság jelenleg hatályos Nemzeti Biztonsági Stratégiáját a Lengyel Köztársaság elnöke 2020. május 12-én hagyta jóvá, mellyel egyidőben a Lengyel Köztársaság 2014-ben kiadott Nemzeti Biztonsági Stratégiája érvényét veszítette. A 2020-as Stratégia elején egyértelműen kijelentik, hogy e dokumentum mind a nemzeti biztonság belső dimenziójára, mind a kétoldalú kapcsolatokat, a globális szintű regionális együttműködést és a nemzetközi szervezeteken belüli együttműködést magában foglaló nemzetközi környezetre összpontosít.¹⁰⁸ A dokumentum tehát már a kezdetektől fogva elismeri, hogy a nemzetközi intézmények és a többoldalú együttműködés fontos elemek Lengyelország általános biztonsági helyzetének megerősítése szempontjából.

A bevezető megállapítja továbbá, hogy a lengyel államot fenyegető legsúlyosabb veszélyt az Oroszországi Föderáció hatóságainak katonai erővel is folytatott neo-imperialista politikája jelenti. Ezt követően a Grúzia és Ukrajna elleni orosz agresszió példáit hozza fel, azzal érvelve, hogy ezek a tevékenységek megsértették a nemzetközi jog alapelveit és aláásták az európai biztonsági rendszer pilléreit.¹⁰⁹ A dokumentum emellett megjegyzi, hogy az Oroszországi Föderáció intenzíven fejleszti offenzív katonai képességeit, kiterjesztve a hozzáférésgátló- és területmegtagadó rendszereket, többek között a Balti-tenger térségére, beleértve a kalinyingrádi területet is. Emellett az oroszok nagyszabású hadgyakorlatokat tartanak,¹¹⁰ amelyek a NATO-tagállamokkal való konfliktust, akár nukleáris fegyverek alkalmazását feltételező forgatókönyveken alapulnak.¹¹¹

Ez a hangsúly, hogy Oroszország jelenti a legnagyobb fenyegetést Lengyelország biztonságára, kis részben különbözik csupán attól, ahogyan a korábbi kormányok tekintettek Oroszországra.

¹⁰⁷ Uo. p. 291.

¹⁰⁸ National Security Strategy of the Republic of Poland (2020). p. 5.

¹⁰⁹ Uo. p. 18.

¹¹⁰ Uo. p. 6.

¹¹¹ Uo. p. 6.

Tehát egyértelmű folytonosság mutatkozik abban, ahogyan az egymást követő generációk a lengyel stratégiát alakító közösségen belül Oroszországot érzékelték. Nyilvánvalóan a korábban is említett történelmi okok miatt a lengyel stratégiai kultúra szerves részét képezi az orosz szándékokkal szembeni mély bizalmatlanság. Ebből következik, hogy a biztonság katonai dimenziója, vagyis az, hogy a politikai döntéshozók reális esélyt látnak arra, hogy Oroszország valamilyen katonai akciót indít Lengyelország ellen, a Stratégia kiemelkedő jellemzője.¹¹²

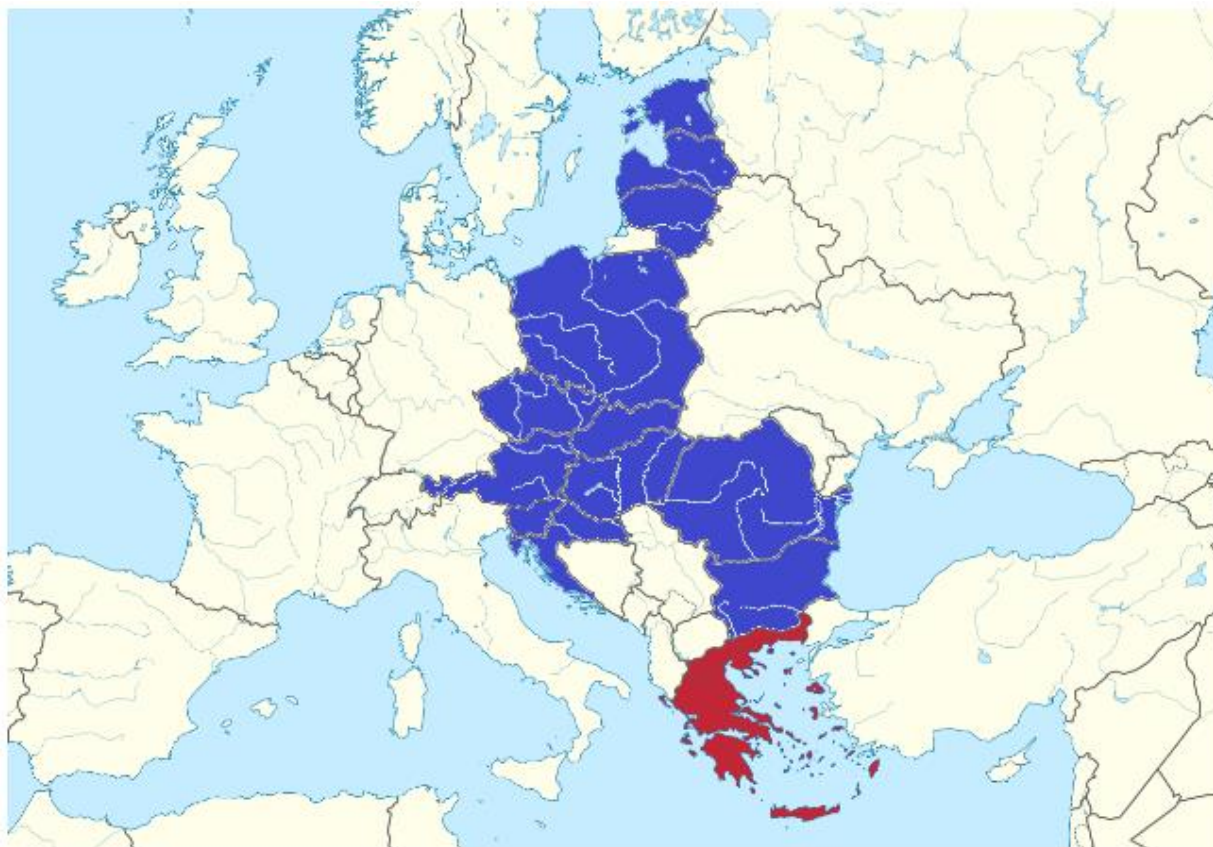
Az NBS utal arra a szerepre is, amelyet az európai intézmények játszanak Lengyelország biztonságához való hozzájárulásban. A Stratégia nyomatékosítja, hogy Lengyelországnak törekednie kell biztonsága külső pilléreinek megerősítésére az Észak-atlanti Szerződés Szervezetében és az Európai Unióban való tagságán, valamint az Amerikai Egyesült Államokkal való stratégiai partnerségén, illetve a biztonsági regionális együttműködésen keresztül. Elismeri az EU közös biztonság- és védelempolitikájának, valamint az EU Állandó Strukturált Együttműködésének pozitív hatását. A Stratégia továbbá támogatja az Európai Unió nagyobb mértékű bevonását a keleti szomszédság biztonságának javítását célzó tevékenységekbe, valamint a bővítési politika fenntartására való törekvést az Európai Unión belül.¹¹³

A Stratégia hangsúlyozza a szubregionális együttműködés fontosságát is, vagyis azt, hogy egy nagyobb régió belül az államok kisebb csoportjai együttműködnek egymással. A szubregionális együttműködésre több példát is említ, köztük „a Bukaresti Kilencek, a Visegrádi Csoport, a Weimari Háromszög, a balti-tengeri térség országaival való együttműködés, illetve a Három Tenger Kezdeményezés”, melynek részt vevő országait a 4. ábra szemlélteti.¹¹⁴

¹¹² Reeves, C. (2022). p. 293.

¹¹³ National Security Strategy of the Republic of Poland (2020). p. 10.

¹¹⁴ Uo. p. 25.

4. ábra: A Három Tenger Kezdeményezés, a legújabb taggal, Görögországgal.¹¹⁵

A dokumentum nagy hangsúlyt fektet a területi védelemre. Az NBS egyik legszembetűnőbb eleme az a kötelezettségvállalás, hogy 2024-ig a lengyel GDP mintegy 2,5%-át fordítják védelemre,¹¹⁶ amely Lengyelországot Európa egyik legnagyobb védelmi kiadású országává tenné. A dokumentum amellet érvel, hogy Lengyelország fegyveres erőit úgy kell strukturálni, hogy azok műveleti képességei megerősödjének. A Stratégia több módszert javasol ennek elérésére, beleértve a személyi állomány és a felszerelés növelését, valamint a képzési programok kiigazítását, hogy azok megfeleljenek különösen a modern, több területet érintő műveleti környezet által támasztott kihívásoknak. Az NBS hangsúlyozza, hogy szükség van egy nemzeti integrált helyzetfelismerő rendszer kiépítésére, amely a felderítés, a kommunikáció, a vezetés és az ellenőrzés különféle eszközeire épül, beleértve műholdrendszereket és a pilóta nélküli légijármű-rendszereket. A Stratégia elismeri, hogy biztosítani kell az állam hatékony légvédelmi képességét, valamint az operatív képességeket,

¹¹⁵ Forrás: Odessa Journal (2024). https://odessa-journal.com/ukraines-participation-in-the-three-seas-initiative-will-contribute-to-strengthening-the-energy-security-of-the-region?fbclid=IwAR3x145zkKcg1FbcX2HUg1lddeX9mKf4QsMEQ2NFIqP7Dj10K1RgiUkNKNC_aem_AZv-bhfs5hv8Lddwfe44HnugkQpcDo_xCk_nA4Bzy-jJqxjKsL75SisTrHuKJPHQ4M4uT0hHB2cX4hf9Em8ij3-l (Letöltve: 2024. április 14.)

¹¹⁶ Uo. p. 18.

beleértve a nagy hatótávolságú rakétavédelmet is.¹¹⁷ Bár a fegyveres erők kapacitásával kapcsolatos kötelezettségek meglehetősen ambiciózusak és indokoltak, de ezek végrehajtásának sorrendjéről nincs szó a dokumentumban. A Stratégia a reguláris fegyveres erők mellett a Területi Védelmi Erők megerősítését is javasolja, megteremtve a feltételeket a közös polgári védelmi felkészültség kialakításához az egész ország területén. Ez magába foglalja azt is, hogy a szélesebb lengyel lakosság egy részét kiképzik egy külső agresszióval szembeni ellenállásra.¹¹⁸

A negyedik pillér lényeges elemei a gazdasági és energiabiztonság. A gazdasági biztonság szempontjából a Stratégia célja a nemzetközi pénzügyi válságokkal szembeni ellenálló képesség növelését célzó intézkedések támogatása, különös tekintettel az államháztartási rendszer stabilitásának erősítésére. Az NBS azt ígéri, hogy megerősíti a pénzügyi piacok destabilizálásával, a lengyel valuta elleni spekulatív támadásokkal és a tőkekivonással kapcsolatos fenyegetésekkel szembeni védekezés képességét.¹¹⁹

A dokumentum rámutat arra is, hogy az alternatívák kidolgozásának feltételeit megteremtve biztosítani kell az állam hagyományos energiaforrásokra épülő energiabiztonságát. Ez olaj- és gázellátási források diverzifikációjának növelését, a meglévő földgázimport kapacitások bővítését feltételezi. Fontosnak tartja az átviteli rendszer bővítésére irányuló további munkálatokat, valamint a diplomáciai, jogi és adminisztratív erőfeszítések folytatását azon gázszállítási infrastruktúra kiépítésének leállítása érdekében, amely fokozza Közép-Európa függőségét az Oroszországi Föderáció gázellátásától.¹²⁰

2.6. A Jog és Igazságosság külpolitikai irányvonalai 2015 után

A PiS a nemzetközi rendszerről alkotott felfogásában két viszonyítási pont volt. Az első a geopolitika volt, amelyet a PiS „a 21. század nemzetközi kapcsolatainak domináns mintájának” és „a globális szintér rendezésének alapvető eszközének” tekintett. A geopolitikai megközelítés azon alapszik, hogy a nemzetközi rendet „geopolitikai játszmák változó rendszerének” kell tekinteni, az államok viszonyát pedig az érdekkonfliktusok és a befolyásért folytatott állandó verseny szempontjából érdemes szemlélni.¹²¹ A nemzetközi rendszer megítélésének második viszonyítási pontja az államérdek (nemzeti érdek), amelyet a PiS a nemzetközi kapcsolatokat

¹¹⁷ Uo. pp. 18-19.

¹¹⁸ Reeves, C. (2022). p. 293.

¹¹⁹ National Security Strategy of the Republic of Poland. (2020). p. 33.

¹²⁰ Uo. p. 34.

¹²¹ Sanecka-Tyczynska, J. (2021). p. 117.

elemzésének egyetemes kritériumaként és a nemzetközi környezetet rendező kategóriaként kezelt, amely lehetővé teszi más államok viselkedésének reális értékelését, döntéseik és cselekedeteik megértését.¹²²

Ryszard Zięba szerint a 2015-ös kül- és biztonságpolitikában végbement fordulat révén a második PiS-kormány külpolitikájának legfontosabb új jelenségei így a következők lettek: a biztonságpolitika kétoldalúvá tétele és militarizálása az USA-val való stratégiai partnerség alapján; az euroskepticizmus: viták Németországgal és Franciaországgal; Lengyelország nacionalista megközelítése Oroszországgal szemben; és a Három Tenger Kezdeményezés mint Lengyelország nagyságának terve.¹²³

A PiS tehát nagy jelentőséget tulajdonít Lengyelország nemzetközi rendszerben elfoglalt helyének. A történelmi „terhek” ellenére a Lengyel Köztársaság „nagy európai ország volt, gazdag demokrácia- és szabadságpárti történelemmel”, és ezért arra kellett törekednie, hogy a nemzetközi közösség szereplőjévé váljon.¹²⁴ Ugyanakkor az állam pozícióját a PiS úgy határozta meg, mint az állam azon képességét, hogy egy adott történelmi időpontban a nemzetközi szinten hogyan tudja megvalósítani érdekeit. Az ország helyzetét a világban a nemzetközi rendszer erőviszonyai és az állam ereje határozza meg, amely politikai, demográfiai, gazdasági és katonai potenciáljából, területéből és természeti erőforrásaiból áll.¹²⁵

Több, Lengyelországgal foglalkozó elemző egybehangzóan úgy ítéli meg, hogy a PiS-kormány valamilyen módon eltért, szakított Lengyelország hagyományos EU-párti orientációjától. Emellett a PiS-kormány Európa-politikája nem volt mentes az ellentmondásoktól sem.¹²⁶ A PiS-kormány változást hozott az EU reprezentációjában a nyilvános és politikai diskurzusban. Míg a korábbi lengyel kormányok hagyományosan főként lehetőségként jellemezték az EU-t, a PiS vezetése gyakran kockázatként vagy fenyegetésként ábrázolta azt. Ez a PiS politikusainak belpolitikai nyilatkozataiban is szembetűnő volt, melyekben úgy érveltek, hogy az beavatkozik Lengyelország szuverenitásába és hagyományos értékeibe.¹²⁷ Ezt az Európa-ellenes hangnemet Witold Waszczykowski külügyminiszter is megerősítette a lengyel külpolitikáról szóló 2016. január 29-én bemutatott tájékoztatójában. Azzal vádolta az EU-t, hogy nem tartja tiszteletben a

¹²² Malendowicz, P., & Szatkowska, P. (2016). p. 118.

¹²³ Zięba, R. (2022).

¹²⁴ Sanecka-Tyczynska, J. (2021). idézi Jarosław Kaczyński 2003. január 22-i beszédét. p. 121.

¹²⁵ Uo. p. 122.

¹²⁶ Cadier, D. (2021). p. 711.

¹²⁷ Uo. p. 711.

tagállamok egyenlőségét. Kritizálta a politikai unió kialakítására irányuló tendenciákat, valamint a közös euróvaluta és a migrációs politika terén elkövetett hibákat.¹²⁸

A NATO-ban Lengyelország erős katonai hatalomként, Kelet-Európa egyik legnagyobb védelmi kiadású országaként és kulcsfontosságú geopolitikai helyzetével a NATO Oroszországgal szembeni elrettentő erejének kulcsszereplőjévé vált. A PiS 2015-ös parlamenti választásokon aratott győzelmét követően az ország biztonságának megerősítése volt az egyik fő prioritás. Az a tény, hogy a NATO-csúcstalálkozóra Varsóban került sor, jelzi Lengyelország szerepét a kelet-közép-európai biztonsági struktúrában, valamint a szövetség stratégiai koncepciójának kialakításában tett diplomáciai erőfeszítések eredményeit.¹²⁹ Emellett Lengyelország támogatta, hogy a NATO tartsa fenn a nyitott ajtók politikáját. Különösen támogatta azt a nézetet, hogy Georgia (Grúzia) csatlakozásának a lehető leghamarabb meg kell történnie. Támogatta továbbá az Ukrajnának nyújtott fokozott NATO-támogatást, valamint a Svédországgal és Finnországgal való szorosabb együttműködést.¹³⁰

Hivatalba lépése óta a PiS-kormány egyértelműen prioritásként kezeli az USA-val fenntartott kétoldalú stratégiai kapcsolatokat, és arra törekszik, hogy Lengyelországot Washington legnagyobb szövetségeseként pozícionálja Európában. Alapvetően ez a hozzáállás nem sokban különbözik a 2015 előtti hozzáállástól, azonban a kontextus jelentősen megváltozott, mivel Donald Trump elnöksége alatt megromlottak a lengyel-transzatlanti kapcsolatok.¹³¹ Lengyel elképzelés szerint az „Amerika az első” politika többek között a NATO-struktúrákon kívüli amerikai katonai bázis (Fort Trump) befogadására és finanszírozására irányuló javaslatban nyilvánult meg.¹³² Ez az erőteljes atlantista orientáció azonban inkább egy már meglévő politika felfelé irányuló tendenciájának felel meg, semmint valódi irányváltásnak és sokkal inkább a külső feltételek változásaira utal. Lengyelország nagymértékben visszatért ahhoz a stratégiához, amelyet a Bush-kormányzat idején követett, amikor Lengyelországot az USA „trójai falovaként” jellemezték Európában.¹³³

Az USA és Lengyelország közötti szövetség aszimmetrikus. A lengyel nemzetbiztonsági stratégia az USA-t „Lengyelország legfontosabb nem európai szövetségeseként” pozícionálja.

¹²⁸ Polski Instytut Spraw Międzynarodowych (2020). p. 20.

¹²⁹ Moldovan, A. G. (2018). p. 100.

¹³⁰ Polski Instytut Spraw Międzynarodowych (2020). p. 34.

¹³¹ Szeptycki, A. (2022). p. 53.

¹³² Taylor, P. (2019).

¹³³ Cadier, D. (2021). p. 710.

Az Egyesült Államokat Lengyelország biztonságának három (a NATO és az EU mellett) pillérének egyikeként állapítja meg.¹³⁴

2019-es beszédében Jacek Czaputowicz lengyel külügyminiszter is hangsúlyozta, hogy „Lengyelország következetesen erősíti a stratégiai partnerséget az Egyesült Államokkal, a NATO kulcsfontosságú szövetségesével.”¹³⁵ A korábbi lengyel kormányok alatt lengyel-amerikai kapcsolatok a kabinetet alkotó politikai pártoktól függetlenül ugyanazt a hangot ütötték meg.¹³⁶

Az orosz fenyegetés növekedése következtében a lengyel hatóságok szerint az elrettentő és védelmi képességekben mutatkozó hiányt az amerikai fegyveres erők állandó lengyelországi állomásoztatása töltené ki a legjobban, amely stabilizáló tényező lenne Kelet-Közép Európában.¹³⁷ A PiS kormány számára az Egyesült Államokkal való szövetség elmélyítésének fő indítéka az Oroszországtól való hagyományos félelem. Az Obama-adminisztráció KKE-hez való ambivalens hozzáállása azt jelentette, hogy a lengyel hatóságok lelkesen törekedni kezdtek arra, hogy a Donald Trump-adminisztráció határozottabb szerepet vállaljon a régióban, és még szorosabban összekapcsolja saját biztonsági érdekeit az Egyesült Államokéval. Ebből következik, hogy a lengyel hatóságok a lengyel biztonsági érdekeket a lehető legjobban össze akarták kötni az amerikaiakkal, ami közvetlenül beleillik a bandwagoning fogalmába. Az amerikai erők állandó állomásoztatásának legfőbb előnye Lengyelország biztonságának növelése volt, de a térségben betöltött szerepének növelése is.¹³⁸

Továbbá Lengyelország a régió országaival együttműködve és az USA támogatásával igyekszik ellensúlyt képezni mind Oroszországgal, mind Nyugat-Európával, elsősorban Németországgal szemben. Trump elnök kormánya támogatta a Lengyelország által javasolt regionális integrációs kezdeményezéseket.¹³⁹ Elsősorban a Három Tenger Kezdeményezésről volt szó, amely egy EU-n belüli csoportosulás, amelynek célja a Balti-tenger, az Adriai-tenger és a Fekete-tenger között fekvő országok infrastrukturális, energetikai és gazdasági együttműködésének erősítése.¹⁴⁰

¹³⁴ National Security Strategy of the Republic of Poland (2020). p. 10.

¹³⁵ Ministerstwo Spraw Zagranicznych (2019).

¹³⁶ Kozłowski, G. (2019). p. 42.

¹³⁷ Banasik, M. (2019). p. 41.

¹³⁸ Jureńczyk, Ł. (2022). p. 68.

¹³⁹ Uo. p. 67.

¹⁴⁰ Górka, M. (2018). p. 57.

Hasonló külpolitikai dinamika figyelhető meg Lengyelország Oroszországgal kapcsolatos politikája tekintetében. A PiS-kormány összességében kissé konfrontatívabb álláspontot képviselt Moszkvával szemben, de ez is inkább egy korábban meglévő külpolitikai irányvonal folytatását jelentette, mintsem irányváltást. Tekintettel arra, hogy Jaroslaw Kaczynski ellenzéikben Oroszországot vádolta meg a 2010-es szmolenszki szerencsétlenség elkövetésével, amely ikertestvére életébe került, elvárható lett volna, hogy a PiS-kormány külpolitikai diskurzusa még célzottabban és hevesebben lépjen fel Oroszországgal szemben.¹⁴¹ A 2014-2019-es időszakban nem került sor lengyel és orosz külügyminiszteri találkozóra, illetve magasabb szintű találkozókra. A történelmi kérdésekkel kapcsolatos viták Lengyelország és Oroszország között 2019 végén kezdtek eszkalálódni. Varsó nacionalista történelmi politikát folytatott, amely ütközött Oroszország történelmi narratívájával. A konzervatív-nacionalista lengyel kormány úgy találta, hogy Oroszország olyan ellenfél, amely saját szubjektív történelemszemlélete alapján építette fel nagyhatalmi narratíváját.¹⁴²

A PiS-kormány alatt Lengyelország külpolitikájában a legkiemelkedőbb irányváltás kétségtelenül Németországhoz köthető. Míg a PO a Berlinnel való partnerséget tette európai politikájának részévé, a PiS politikai diskurzusában nagymértékben támaszkodott a németellenes retorikára, és az ország külpolitikai identitását nagyrészt Németországgal szemben artikulálta. Waszczykowski külügyminiszter 2016-os éves külpolitikai beszédében 1989 óta először sorolta vissza Németországot a második helyre Lengyelország legfontosabb európai partnerei között.¹⁴³ A PiS-kormány rendszeresen hivatkozott Németország történelmi agresszor szerepére, ezáltal a múltat arra használja fel, hogy elterelje a migrációval vagy a jogállamisággal kapcsolatos német kritikákat.¹⁴⁴

A PiS-kormány alatt a Franciaországgal való kapcsolatok is megromlottak. Hivatalba lépésekor a PiS váratlanul felmondott egy francia fegyverkezési szerződést, amelyet még elődje tárgyalt ki. A döntés végrehajtásának módja nyugtalanságot keltett a francia diplomaták körében, akik a kereskedelmi és diplomáciai protokollok megsértését kifogásolták.¹⁴⁵

Miután a PiS-kormány leépítette a Németországgal és Franciaországgal fenntartott kapcsolatokat, alternatív partnerségekbe igyekezett befektetni. A Beata Szydło vezette kormány (2015-2017) hivatalba lépésekor arra törekedett, hogy az Egyesült Királyságot Lengyelország

¹⁴¹ Cadier, D. (2021). p. 711.

¹⁴² Zięba, R. (2022). p. 21.

¹⁴³ Polski Instytut Spraw Międzynarodowych (2020). pp. 22-23.

¹⁴⁴ Stolarczyk, M. (2019). p. 87.

¹⁴⁵ Cadier, D. (2021). p. 714.

első számú szövetségesévé tegye az európai partnerei között, és megfogadta, hogy európai ügyekben első helyen Londonnal konzultál.¹⁴⁶ Ezt az álláspontot azonban át kellett értékelni az Egyesült Királyságnak az EU-ból való kilépésről szóló döntését követően.

A PiS 2015-ös hatalomátvétele új javaslatot és kezdeményezést eredményezett az EU-n belüli regionális koalíciókra vonatkozóan. Bár a PiS biztonságpolitikai koncepciója az államok közötti, közös érdekeken alapuló kétoldalú együttműködést részesíti előnyben a multilaterális együttműködéssel szemben, az alábbi keretek között nemzetközi szervezetek keretében folytatott együttműködést. Az elsőt tekinti elsődlegesnek, a másodikat pedig kiegészítőnek.¹⁴⁷

A lengyel politikusok tudják, hogy államuk gyenge ahhoz, hogy nyíltan a régió vezetőjének nyilvánítsa magát, ezért különböző geopolitikai projektekkel próbálják elnyerni szomszédaik kegyeit, mint például a gazdaság területén a Három Tenger Kezdeményezés (TSI), a biztonság területén pedig a Bukaresti Kilencek (B9). Ezek a projektek szimbolikus benyomást keltenek az egész régió növekvő fontosságáról, illetve az esetleges megállapodások sikere megerősítheti Lengyelország diplomáciai erejét, mint a legnagyobb kelet-közép-európai országot.¹⁴⁸

A PiS számára tehát Kelet-Közép-Európa jelentősége Lengyelország biztonságpolitikájában stratégiai jelentőségű, ezért a legintenzívebb kapcsolatokat a kelet-közép-európai országokkal tartotta fenn Lengyelország mind kétoldalú, mind többoldalú szinten, többek között a Visegrádi Csoport révén. A PiS kormánya hagyományosan a régiót tekintette a legközelebbi fórumnak az olyan kérdésekkel kapcsolatos álláspontok egyeztetésére, mint a migrációs válság és az EU jövőbeli költségvetése.¹⁴⁹

A visegrádi csoport fő célja az volt, hogy közös álláspontot alakítson ki az aktuális uniós ügyekkel kapcsolatban. A csoport 2018. január 26-án elfogadta az Európa jövőjéről szóló nyilatkozatot, amely meghatározta a tagállamok uniós prioritásait, reagálva a lengyel kormány követeléseire, többek között az egységes piac, a digitalizáció, a migrációs és menekültügyi politika reformja, a határvédelem, a versenyképesség és a nemzeti parlamentek szerepének megerősítése tekintetében. Emellett Lengyelország a visegrádi uniós harccsoport (V4 Battle Group) létrehozásával kapcsolatban is kiterjesztette a V4-ekkel folytatott konzultációkat és együttműködést.¹⁵⁰

¹⁴⁶ Polski Instytut Spraw Międzynarodowych (2020). p. 22.

¹⁴⁷ Zając, J. (2016b). pp. 20-21.

¹⁴⁸ Jureńczyk, Ł. (2022). p. 67.

¹⁴⁹ Bieńczyk-Missala, A. (2019). p. 322.

¹⁵⁰ Zięba, R. (2020). p. 154.

Továbbá a PiS-kormány még inkább a többi kelet-közép-európai országgal fenntartott kapcsolataiba fektetett be azáltal, hogy létrehozott egy új regionális keretet, a Három Tenger Kezdeményezést. Ez a regionális kezdeményezés azon a feltevésen alapul, hogy a Balti-tenger, a Fekete-tenger és az Adriai-tenger közötti régióban található uniós tagállamok képesek egy külön koalíciót létrehozni, amely egy új politikai központot alkot az EU-n belül, és képes ellensúlyozni Németország növekvő dominanciáját. Ez a koncepció a PiS európai doktrínájának egyik központi elemévé vált; legfőbb teoretikusa és szószólója az elnök külügyi tanácsadója, Krzysztof Szczerski volt.¹⁵¹ A 2016 augusztusában elindított, 12 közép- és délkelet-európai uniós tagállamot egyesítő TSI lényegében egy olyan platformot jelent, amely a résztvevő államok közötti infrastruktúrák, összeköttetések és együttműködés fejlesztésére hivatott az energia és a közlekedés területén. Ugyanakkor ez a kezdeményezés kifejezi Lengyelország azon törekvését, hogy nagyhatalmi pozíciót érjen el a régióban, ezáltal kiépítse Berlin, Párizs és Brüsszel ellensúlyát az európai ügyekben.¹⁵²

A lengyel elit szempontjából Lengyelországnak a biztonság területén stratégiai partnerségre kell törekednie a KKE régió és az Egyesült Államok között. Donald Trump hivatali ideje alatt a lengyel döntéshozók számos politikai és katonai megállapodást igyekeztek kötni annak érdekében, hogy a KKE vezetőjeként és képviselőjeként pozícionálják magukat az USA-val való kapcsolatokban. Az Egyesült Államokkal való szorosabb kapcsolatokba való befektetéssel Lengyelország megbízható partnerként és a régió vezetőjeként akarja pozícionálni magát, és a Bukaresti Kilencek projekt kísérletet tesz arra, hogy az Egyesült Államokkal való együttműködést egész Közép- és Kelet-Európára kiterjessze.¹⁵³

A Bukaresti Kilencek a szövetség keleti szárnyán található kilenc NATO-tagállamot tömöríti: Bulgária, Észtország, Lettország, Litvánia, Lengyelország, Románia, Szlovákia, Magyarország és a Cseh Köztársaság. Az együttműködés Románia és Lengyelország kezdeményezésére 2015 novemberében alakult meg a román fővárosban, Bukarestben. A bukaresti csúcstalálkozón az említett államok közös nyilatkozatot írtak alá, amelyben többek között az állt, hogy a Bukaresti Kilencek országai egyesítik erőfeszítéseiket annak érdekében, hogy ott, ahol szükséges, biztosítsák a „szilárd, hiteles és fenntartható szövetséges katonai jelenlétet” a térségben.¹⁵⁴

¹⁵¹ Zuba, K. (2021). p. 403.

¹⁵² Szeptycki, A. (2022). p. 53.

¹⁵³ Pawłuszko, T. (2022). p. 246.

¹⁵⁴ Gerasymchuk, S. (2019). p. 5.

Az Oroszországi Föderáció Ukrajna elleni teljes körű katonai agressziójának kezdetével új szakasz kezdődött a B-9 államok regionális biztonsági környezetének értékelésében, amivel párhuzamosan a politikai konzultációk is jelentős mértékben fokozódtak. A bukaresti kilencek országainak elnöki és kormányfői szintű első csúcstalálkozójára 2022. február 24-ét követő napon került sor. Ekkor a felek egyértelmű támogatásukról biztosították Ukrajnát, elítélték Oroszország agresszív lépéseit, és megvitatták Kelet-Közép-Európa új biztonsági realitásait.¹⁵⁵ A találkozóra Lengyelországban került sor, ahol Andrzej Duda nyitóbeszédében hangsúlyozta, hogy eljött az ideje „az alapvető katonai változásoknak a NATO keleti szárnyán”, valamint, hogy a térség katonai alkalmazkodására nem lehet többé hosszú távú célként tekinteni, „itt és most van rá szükség”.¹⁵⁶

Összegzésképpen elmondható, hogy Lengyelország esetében a stratégiai kultúra nagy mértékben befolyásolja ahogyan a politikai döntéshozók reagálnak a valós világ eseményeire. A PiS-kormány külpolitikai irányainak vizsgálatát követően kirajzolódik, hogy a 2015-öt követő időszakban Lengyelország kül- és biztonságpolitikájának leglátványosabb eleme az Egyesült Államok irányába tanúsított, folyamatosan megerősített bandwagoning stratégia, mely kiegészül az egyre meghatározóbb regionális kezdeményezésekkel, mint pl. B9, TSI. Ezenfelül Lengyelország Európa-politikájában egyfajta eltolódás figyelhető meg, ami leginkább az euroszepticismus megerősödésében, illetve a Németországgal való kapcsolat elhidegülésében érhető tetten. Tekintettel a PO által 2014-ben megfogalmazott Stratégia PiS alatti továbbvitelére, egyértelműen látható, hogy az orosz fenyegetettség érzése Lengyelországban pártpolitikától független kérdés, melyben többnyire egyetértés mutatkozik.

3. fejezet

A harmadik fejezet a PiS politikájának gyakorlati megvalósulására helyezi a hangsúlyt, a 2015-2023 közötti időszakban. Az alfejezetek három szegmensben mutatják be a lengyel biztonságpolitika legfőbb prioritásait. Ez a fajta felosztás a Buzan-i szektorelméleten némileg túlmutatóan, a lengyel kül- és biztonságpolitikai dokumentumokban (NBS, Külpolitikai Stratégia) található megközelítésen alapszik, ahol a markánsan megjelenő katonai szegmens mellett, a gazdasági és energiapolitikai szektor egymástól elkülönítve jelenik meg. A fejezet Varsó kelet-közép-európai régióra vonatkozó törekvéseit mutatja be, két általa kezdeményezett, strukturált regionális együttműködés, a Bukaresti Kilencek és a Három Tenger Kezdeményezés

¹⁵⁵ Davymuka, O. (2022). p. 43.

¹⁵⁶ Opening remarks at Bucharest Nine summit. (2022).

tevékenysége révén. Mindazonáltal a regionális vezetői ambíciókhoz kapcsolódóan az alábbiakban bemutatásra kerül Lengyelország USA-val való szoros együttműködése is.

3.1. Katonai szegmens

3.1.1. Az USA szerepe Lengyelország biztonság- és védelempolitikájában

2014 óta a kelet-közép-európai régió a világ egyik legaktívabb régiója a katonai kiadások növelése terén. A régióban Lengyelország modernizálja a leggyorsabb ütemben a fegyveres erőit, ugyanis 2019 és 2026 között várhatóan 185 milliárd zlotyt (kb. 46 milliárd dollárt) költ fegyveres erőinek modernizálására.¹⁵⁷ Emellett a SIPRI számításai szerint a régió kiadásainak mintegy 40%-át Lengyelország viseli. Az ország 2020-ban 13 milliárd dollárt költött védelmi kiadásokra, ami nagyjából 60%-kal több, mint 2011-ben. Varsó továbbá úgy döntött, hogy 2024-re a GDP 2,5%-ára növeli katonai kiadásait.¹⁵⁸ A lengyel katonai korszerűsítésre fordított kiadások fedezésére Lengyelország elindította az új 15 éves modernizációs tervet (2021-2035), amelyet a Honvédelmi Minisztérium több mint 524 milliárd zlotyra becsült.¹⁵⁹ Ezen felül Varsó bejelentette azt is, hogy a hadsereget közel 300 000 katonára tervezi bővíteni, amely 250 000 hivatásos katonát és 50 000 (Területvédelmi Erők - Wojska Obrony Terytorialnej, WOT) tartalékost jelentene.¹⁶⁰ Lengyelország fegyveres erői öt haderőnemből állnak, nevezetesen a szárazföldi erőkből, a haditengerészetből, a légierőből, a különleges műveleti erőkből és a területi védelmi erőkből. A védelmi kiadások növelése kulcsfontosságú eleme Lengyelország fegyveres erői modernizálására és védelmi képességeinek javítására irányuló stratégiájának. Varsó továbbra is tervezi hazai védelmi-ipari bázisának megerősítését, amelynek nagy része jelenleg az állami tulajdonú PGZ holdingban¹⁶¹ konszolidálódik, technológiai transzferek és nemzetközi partnerségek segítségével.¹⁶²

A Szovjetunió és a Varsói Szerződés összeomlása óta Lengyelország igyekszik megválni az örökölt szovjet felszerelésektől, és hadseregét amerikai védelmi rendszerek vásárlásával modernizálja. 2014 óta az Egyesült Államok kulcsszerepet játszik a régió biztonságpolitikai folyamataiban, amikor az Atlantic Resolve keretében növelni kezdte katonai jelenlétét Európában. Ennek alapján 2017 elején Lengyelországba telepítettek egy páncélos dandár harccsoportot.¹⁶³ Jelenleg

¹⁵⁷ Tomeczek, A. F. (2021). p. 191.

¹⁵⁸ Da Silva, D. L., Tian, N., Marksteiner, A. (2021). p. 9.

¹⁵⁹ Pawłuszko, T. (2023). p. 190.

¹⁶⁰ Poland's security comes first. Address by the President of the Republic of Poland. (2023).

¹⁶¹ A PGZ (Polska Grupa Zbrojeniowa) egy lengyel állami tulajdonú holding, amely a védelmi iparra specializálódott.

¹⁶² Analysis: Poland aims to become first European Military Force and the shield against Russia. Army Recognition. (2023).

¹⁶³ Banasik, M. (2019). p. 40.

az Egyesült Államoknak körülbelül 20 milliárd dollár értékű aktív, kormányok közötti értékesítési ügye van Lengyelországgal a Foreign Military Sales (FMS) rendszerben. Az alább látható 5. ábra szemlélteti, hogyan alakultak 2015 óta a fegyvervásárlások Lengyelország és az USA között.

A védelem terén folytatott együttműködés fontos eleme volt, hogy 2018 márciusában nagyszabású amerikai fegyverzet-vásárlási szerződést írtak alá a Patriot rakétavédelmi rendszer beszerzésére, amely 2023-ban állt hadrendbe. A beruházás 4,75 milliárd dollárba került, és 725 millió zloty (kb. 190 millió dollár) értékű ellentételezési megállapodások is kísérték.¹⁶⁴

Fegyverkategória	Meghatározás	Leírás	Megrendelés éve	Rendelt szám	Szállítás éve
Páncélozott járművek	M-1A2 Abrams	harckocsi	2022	28	2022
Páncélozott járművek	Cougar APC	APC	2021	300	2023
Páncélozott járművek	M1-113A3	APC	2022	6	-
Páncélozott járművek	M1-1074 JABS	hídvető harckocsi	2022	8	-
Páncélozott járművek	M1-1A2 SEPv-3 Abrams	harckocsi	2022	250	-
Páncélozott járművek	M-88A2	ARV	2022	12	2023
Páncélozott járművek	M-1074 JABS	hídvető harckocsi	2022	17	-
Páncélozott járművek	M-88A2	ARV	2022	26	-
Páncélozott járművek	M-1A1 Abrams	harckocsi	2022	116	-
Páncélozott járművek	M-ATV	APV	2023	79	-
Páncélozott járművek	M-1150 ABV	AEV	2023	25	-
Repülőgép	F-35A	FGA (fődi támadó) repülőgép	2020	32	-
Repülőgép	RQ-21 Blackjack	UAV	2018	5 ?	2018
Repülőgép	S-70L Black Hawk	szállító helikopter	2019	4	2019
Repülőgép	C-130H Hercules	szállító repülőgép	2021	5	-
Repülőgép	AH-64E Apache	harci helikopter	2022 ?	96 ?	-
Repülőgép	MQ-9 JAV	UAV	2022	2 ?	2022
Repülőgép	S-70L Black Hawk	szállító helikopter	2023 ?	32 ?	-
Repülőgép	MQ-9 UAV	UAV	2023 ?	?	-
Repülőgép	AH-64E Apache	harci helikopter	2023	8	-
Repülőgép	S-70L Black Hawk	szállító helikopter	2021	4	-
Rakéták	Javelin ATM	páncéltörő rakéta	2020	180	2022
Rakéták	GMLRS	irányított rakéta	2023 ?	9084 ?	-
Rakéták	AGM-114 Hellfire-2	páncéltörő rakéta/ASM	2023	1844 ?	-
Rakéták	ATACMS-IA	SSM	2019	30 ?	2023
Rakéták	ATACMS-IA	SSM	2023 ?	45 ?	-
Rakéták	AGM-179 JAGM	levegő-föld rakéta (ASM)	2023	460 ?	-
Rakéták	AGM-114 Hellfire-2	levegő-föld rakéta (ASM)	2023	800 ?	-
Rakéták	AGM-158A JASSM	ASM	2015	68 ?	2020
Rakéták	AIM-9X	BVRAM	2016	93 ?	2020
Rakéták	AMI-120C AMIRAAM	BVRAM	2016 ?	65 ?	2019
Rakéták	AGM-158B JASSM-ER	ASM	2016 ?	70 ?	-
Rakéták	AMI-120C AMRAAM	BVRAM	2017 ?	150 ?	2021
Rakéták	Paveway	lézervezélt bomba	2018 ?	440 ?	2023
Rakéták	MIM-104 PAC-3 MSE	ABM rakéta	2018	208	-
Rakéták	GMLRS	irányított rakéta	2019	1667 ?	2023
Rakéták	MIM-104 PAC-3 MISE	ABM rakéta	2023	644 ?	-
Rakéták	Javelin ATM	páncéltörő rakéta	2023	500	-
Légvédelmi rendszerek	Patriot-3 LTAMDS SAM	SAM rendszer	2023	12	-
Légvédelmi rendszerek	Patriot-3 LTAMDS SAM	SAM rendszer	2023	12	-
Tüzérségi	HIMARS	rakéta sorozatvető	2019	20 ?	2023
Tüzérségi	HIMARS	rakéta sorozatvető	2023 ?	486 ?	-

5. ábra: Az USA-ból Lengyelországba irányuló fegyvertranszferek 2015-2023 között. Saját szerkesztés.¹⁶⁵

2019 februárjában a lengyel Honvédelmi Minisztérium megrendelést írt alá az első HIMARS rakétaindító századra. Ezek után 2022 áprilisában a lengyel kormány 250 amerikai Abrams

¹⁶⁴ Kugler, M. (2020). p. 334.

¹⁶⁵ Forrás: SIPRI Arms transfer database. <https://www.sipri.org/databases/armstransfers> (Letöltve: 2024. április 14.)

harckocsi vásárlása mellett döntött.¹⁶⁶ A lengyel-amerikai együttműködés további fontos eleme a fegyvervásárlás terén, hogy Lengyelország 2020-ban 32 darab F-35-ös repülőgépet vásárolt 4,6 milliárd dollárért a lengyel légierő Harpia reorganizációs stratégiájának részeként.¹⁶⁷ Ez a műszaki korszerűsítési terv további F-16-os repülőgépek vásárlásának tervét is tartalmazza.¹⁶⁸ Továbbá 2022. szeptemberében Lengyelország 96 AH-64E Apache támadóhelikoptert kért, mely ügylet értéke több mint 7 milliárd dollár.¹⁶⁹ Lengyel szakértők szerint a légvédelmi rendszerek korszerűsítése folyamatos vállalkozás, amelyben a rövid hatótávolságú felszíni-levegő rakétarendszerek korszerűsítésének kell a közvetlen prioritást élveznie.¹⁷⁰

Lengyelország jelentős partner a NATO katonai modernizációs erőfeszítéseiben. A 2016. júliusi varsói NATO-csúcstalálkozón a tagállamok vezetői úgy döntöttek, hogy a NATO keleti szárnyának megerősítése érdekében négy, egyenként mintegy 1000 katonából álló zászlóaljnyi harccsoportot telepítenek rotációs alapon Lengyelországba és a balti államokba. Lettországból Kanada, Litvániából Németország, Észtországból az Egyesült Királyság, Lengyelországból pedig az Egyesült Államok lett a keretállam. Barack Obama elnök azt is bejelentette, hogy egy 4400 fős páncélos dandárt is rotációs alapon telepítenek a kelet-közép-európai térségbe, melynek a főhadiszállása Lengyelországban lesz.¹⁷¹ Ezek a fejlemények gyökeresen megváltoztatták Lengyelország helyzetét a Szövetségben. A lengyel NATO-tagság politikai helyett politikai-katonai tagsággá alakult át, amit Newportban megerősítettek, és Varsóban és Brüsszelben is meghatároztak. Lengyelország NATO-státuszának megváltozása, az amerikai katonai jelenlét lengyel földön való bővítésével együtt közvetlenül összefüggött a Krím Oroszország általi illegális anektálásával, ami a Kreml politikájának következménye volt. Ez azonban nem az egyetlen radikális változás volt ezekben az években az amerikai-lengyel kétoldalú kapcsolatokban.¹⁷²

Továbbá 2019-ben az Egyesült Államok és Lengyelország két közös nyilatkozatot írt alá, amelyek felsorolják az Egyesült Államok megerősített katonai jelenlétének tervezett helyszíneit és előírják az amerikai katonák lengyelországi jelenlétének körülbelül 5500 katonára történő növelését Lengyelországban, amit 2020-ban egy megerősített védelmi együttműködési megállapodás

¹⁶⁶ Pawłuszko, T. (2023). p. 190.

¹⁶⁷ Warsaw Institute. (2020).

¹⁶⁸ Czulda, R. (2023).

¹⁶⁹ Tomeczek, A. F. (2021). p. 191.

¹⁷⁰ Uo. p. 191.

¹⁷¹ Zajac, J. (2016a). p. 123.

¹⁷² Kozłowski, G. (2019). p. 46.

(EDCA) követett.¹⁷³ Az EDCA kiegészíti a NATO haderők jogállásáról szóló megállapodást, tovább racionalizálja az Egyesült Államok haderőinek működését Lengyelországban, és mechanizmust hoz létre az infrastruktúra és a logisztikai támogatás terén a fokozott rotációs jelenlét érdekében. Az EDCA azt is kijelenti, hogy Lengyelország ad otthont az amerikai hadsereg V. hadtestének főhadiszállásának előretolt egységei számára.¹⁷⁴ Ezenkívül az Egyesült Államok egy Aegis Ashore Missile Defense System (AAMDS) rendszert épít Lengyelországban a NATO ballisztikus rakétavédelemhez való hozzájárulásként.¹⁷⁵ A kétoldalú védelmi együttműködést erősítő másik elem volt Joe Biden amerikai elnök 2022-es madridi NATO-csúcstalálkozóján bejelentett úttörő döntése, amely létrehozta az amerikai csapatok állandó lengyelországi jelenlétét. Jelenleg összesen mintegy 10 000 amerikai katona állomásozik Lengyelországban, főként a rotációs jelenlét részeként. A páncélos dandár harccsoport alegységei és támogató elemei, beleértve a harci repülődandárt, a Redzikówban épülő rakétavédelmi rendszer telepítése, a Powidzban található felszerelés- és lőszerraktárak vagy az amerikai hadsereg V. hadtestének előretolt parancsnokságának (NATO Enhanced Forward Presence) Poznańban történő létrehozása csak néhány példa a transzatlanti szövetségi kapcsolatok tartósságára.¹⁷⁶ Az alább mellékelt 6. ábra szemlélteti az USA katonai jelenlétét Lengyelország területén.

6. ábra: A NATO és az USA katonai jelenléte Lengyelországban.¹⁷⁷

¹⁷³ New U.S.-Poland Enhanced Defense Cooperation Agreement signed - Ministry of National Defence - Gov.pl website. (2020).

¹⁷⁴ U.S. Security cooperation with Poland - United States Department of State. (2022).

¹⁷⁵ U.S. Naval Forces Europe and Africa / U.S. Sixth Fleet. (2023).

¹⁷⁶ Zwiększenie obecności wojskowej USA w Polsce - Ministerstwo Obrony Narodowej - Portal Gov.pl.

¹⁷⁷ Forrás: U.S. Embassy and Consulate in Poland. https://pl.usembassy.gov/nato_us/ (Letöltve: 2024. április 14.)

3.1.2. Bukaresti Kilencek

A 2015-ben létrejött Bukaresti Kilencek (B9) (tagjai: Lengyelország, Románia, Észtország, Litvánia, Lettország, Szlovákia, a Cseh Köztársaság, Magyarország, illetve a dolgozat elején meghatározott KKE definíció kívül helyezkedő Bulgária) fő deklarált célja a transzatlanti biztonság megerősítése volt a NATO keleti szárnyának megerősítésén keresztül. A kelet-közép-európai regionális kezdeményezések közül a B9 az egyetlen olyan formátum, amelyet kifejezetten a biztonsági együttműködés javítására hoztak létre.¹⁷⁸

A B9 államok egyetértének abban, hogy a hatékony elrettentést a keleti szárny területének meghódítására irányuló orosz szándékokról szóló korai figyelmeztető rendszer, valamint a fenyegetésekre reagálni képes csapatok, hatékony védekezés és megfelelő kommunikációs infrastruktúra révén lehet biztosítani. Ugyanakkor a B9 államok úgy vélik, hogy a NATO jelenlegi elrettentő pozíciója nem biztos, hogy elegendő. A szakértők hangsúlyozzák, hogy az elrettentést légierővel és nukleáris fegyverekkel kell támogatni, miközben biztosítani kell a szövetség politikai koherenciáját. Az erősítés felgyorsításának másik módja lehet a felszerelések és lőszerek telepítése a keleti szárnyon fekvő államokba.¹⁷⁹

A stratégiai elrettentés sikerét azonban a B9-ek addig nem érték el, amíg a szövetség fel nem ismerte, hogy Oroszország dinamikusan megszerzett hozzáférési képességek révén hatékonyan megakadályozhatja a csapatok mozgását a keleti szárnyra a Balti-tengertől a Fekete-tengerig, miközben megteremti a NATO területére irányuló korlátozott agresszió feltételeit. Így szükség volt egy állandó katonai jelenlétre ezekben a régiókban, valamint a fenyegetett szövetségesek gyors és hatékony megerősítésének képességére. Erről a 2016-os varsói csúcstalálkozón úgy döntöttek, hogy a NATO elrettentő és védelmi pozíciójának megerősítése szempontjából a legfontosabb a rugalmasság és a válaszadási képességek kialakítása, valamint a főerővel való kollektív védelmi készenlét biztosítása. A szövetségesek megállapodtak a NATO-csapatok megerősített előretolt jelenlétének kialakításáról a három balti államban és Lengyelországban négy, a fogadó ország katonai struktúráiba integrált többnemzeti zászlóalj-harcsoport telepítésével. Ez növelte az elrettentő képességeket, de nem tette lehetővé egy rövid távú orosz támadás visszaverését. A varsói csúcstalálkozót követően Lengyelország javasolta az Elblagban felállítandó Észak-keleti Többnemzeti Hadosztály (MND NE) létrehozását, amely a

¹⁷⁸ Orzelska-Staczek, A., & Bajda, P. (2021). p. 8.

¹⁷⁹ Drab, L. (2023). p. 126.

Lengyelországban és Litvániában állomásozó szövetséges zászlóaljak tevékenységét koordinálja.¹⁸⁰

A transzatlanti kapcsolatok és a NATO elrettentő potenciáljának erősítése szempontjából fontos esemény volt a lengyel gyakorlótereken zajlott „DEFENDER-Europe 2020” hadgyakorlat, amely az elmúlt 25 év legnagyobb hadgyakorlata volt Európában. Összesen körülbelül 37 000 katona (köztük több mint 2 000 lengyel), valamint az USA-ból közel 30 000 fegyveres vett részt.¹⁸¹

A B9 aláírói elkötelezték magukat a védelmi kiadásokra vonatkozó megállapodások mellett. Ez elsősorban a 2014-es Newport-i és a 2016-os varsói csúcstalálkozó megállapításaira utal, amelyek a NATO-tagállamok védelmi kiadásainak a GDP 2%-ára történő növeléséről szólnak.¹⁸² A tagok védelmi kiadásait tekintve megállapítható, hogy 2014 óta valamennyi ország növelte védelmi kiadásait.[7. ábra] Öt ország már 2020-ban és 2021-ben is a GDP 2%-át költötte védelmi célokra, ezek Észtország, Litvánia, Lettország, Lengyelország és Románia. Továbbá az elmúlt években jelentős növekedést lehet tapasztalni a balti államokban - Litvániában és Lettországban is.¹⁸³

Emellett Szövetség védelmi felkészültségének megerősítése a Bukaresti Nyilatkozattal összhangban a szövetség tagállamainak fegyveres erői és a NATO haderőstruktúrájának modernizációja révén lehetséges. A lenti táblázat [8. ábra] a modernizációs kiadások szerkezetét mutatja a B9 országok között 2014-2021 között.¹⁸⁴ A B9 országok védelmi kiadásainak növekedése nagymértékben a hadsereg korszerűsítésében ölt testet. A régió valamennyi országában megugrottak a katonai beruházások 2014 óta. 2021-ben valamennyi B9-ország a kiadások 20%-át tervezte katonai felszerelésekre és fegyverzetre fordítani. Megfigyelhető azonban, hogy a NATO keleti szárnyának országai közül rendszeresen csak három (Litvánia, Románia és Lengyelország) fordítja az állami védelmi költségvetés 20%-át a hadsereg modernizálására, 2021-ben azonban a kezdeményezés országainak katonafelszerelésekre fordított kiadásai 20% felett voltak.¹⁸⁵

¹⁸⁰ Banasik, M. (2021). p. 41.

¹⁸¹ Warsaw Institute. (2020).

¹⁸² Wasielewski, S. (2022). p. 128.

¹⁸³ Nato. (2022).

¹⁸⁴ Nato. (2022).

¹⁸⁵ Pawłuszko, T. (2023). p. 187.

Country		2014	2019	2020	2021
Estonia	GDP%	1.92	2.03	2.32	2.28
	\$ MILLION	514	637	719	787
Lithuania	GDP%	0.88	2.00	2.11	2.03
	\$ MILLION	428	1.094	1.176	1.278
Latvia	GDP%	0.94	2.03	2.22	2.27
	\$ MILLION	294	692	743	851
Czechia	GDP%	0.94	1.16	1.31	1.42
	\$ MILLION	1.975	2.910	3.201	4.013
Slovakia	GDP%	0.99	1.71	1.96	1.73
	\$ MILLION	999	1802	2.050	2.043
Hungary	GDP%	0.86	1.25	1.79	1.60
	\$ MILLION	1210	2.050	2770	2.907
Poland	GDP%	1.86	1.98	2.28	2.1
	\$ MILLION	10,107	11.824	13.590	13.369
Bulgaria	GDP%	1.31	3.18	1.55	1.56
	\$ MILLION	747	2159	1.075	1.253
Romania	GDP%	1.35	1.85	2.03	2.02
	\$ MILLION	2.691	4.608	5.051	5.785

7. ábra: A B9 országok védelmi kiadásai 2014-2021 között. *Forrás:* Defence expenditure of NATO Countries (2014-2021).

Country	2014 (%)	2015 (%)	2016 (%)	2017 (%)	2018 (%)	2019 (%)	2020 (%)	2021 (%)
Estonia	22.15	12.82	17.86	19.22	16.51	15.50	23	22.05
Lithuania	14.06	21.55	30.06	31.61	36.98	37.57	34.13	20.63
Latvia	7.55	13.60	19.05	15.01	31.85	21.65	20.53	23.07
Czechia	6.53	11.75	6.70	11.55	11.16	14.42	17	20.25
Slovakia	11.12	18.28	15.32	17.74	22.27	40.07	31.84	27.44
Hungary	7.76	9.75	13.37	18.54	12.63	23.81	34.73	28.33
Poland	18.84	33.20	21.62	22.04	27.51	24.23	29.04	26.10
Bulgaria	1.03	3.47	9.15	8.10	9.65	62.12	19.20	24.77
Romania	15.77	19.65	20.43	33.34	33.47	25.59	23.11	23.13

8. ábra: A B9 országok katonai felszerelésekre fordított kiadásai 2014-2021-ben. *Forrás:* Defence expenditure of NATO Countries (2014-2021).

Ebből is következik, hogy a B9 jelentős potenciállal rendelkezik a NATO napirendjének alakításában. A B9 államok többsége szilárdan elkötelezett amellett, hogy védelmi kiadásait

növelésével nagyobb terhet vállaljon a NATO-ban. Kijelentett prioritásuk a közös biztonsághoz való hozzájárulás, a kohézió fenntartása, valamint a szövetséges védelem és az elrettentés hitelességének növelése. A NATO tehermegosztásban betöltött növekvő szerepük azt mutatja, hogy a biztonságot fogyasztókból biztonságot teremtőkké próbálják változtatni a szövetségen belüli megítélésüket. Ezt erősíti továbbá, hogy a 2021. május 10-i bukaresti csúcstalálkozón aláírt nyilatkozatban foglalt kulcsfontosságú regionális és transzatlanti célkitűzések elsősorban a transzatlanti kapcsolatok megerősítésére való törekvésre vonatkoznak a szövetséges garanciák alapján, az USA által vezetett szövetség kiépítésére, valamint az euroatlanti biztonság és a polgárok érdekében való együttműködésre.¹⁸⁶

Lengyelország mint a B9 csoport egyik kezdeményezője szerint, a biztonság területén stratégiai partnerséget kell kialakítani a kelet-közép-európai régió és az Egyesült Államok között, amely hosszú távon a kezdeményezés védnökévé válna. Donald Trump elnöki ciklusa alatt a lengyel politikusok igyekeztek minél több politikai és katonai kétoldalú megállapodást kötni, hogy a régió vezetőjeként és képviselőjeként pozícionálják magukat az USA-val való politikájukban.¹⁸⁷ Az USA-val való szorosabb kapcsolatok révén Lengyelország megbízható partner szeretne lenni a régióban, ezért a B9 hasznos formátumként szolgálna az USA-val való együttműködés kiterjesztésében az egész régióra. Ennek nyomán a jövőben a B9 kezdeményezés lehetővé tenné a kelet-közép-európai régió számára, hogy a regionális biztonsági komplexum elméletével összhangban önállóan határozza meg és alakítsa biztonsági érdekeit.¹⁸⁸

A 2022. június 22-én Bukarestben tartott csúcstalálkozó végén aláírt nyilatkozatban a B9 társulás fő célkitűzéseinek megerősítése mellett a legnagyobb figyelmet az Ukrajnában kialakult helyzetnek szentelték, ahol az orosz agresszió elítélése mellett, felhívták a figyelmet az elrettentés és a védelmi képességek megerősítésének szükségességére, beleértve a NATO teljes keleti szárnyának megerősítését.¹⁸⁹ A keleti szárny alapvetően fontos terület a NATO interoperációs képességeinek megerősítése szempontjából olyan projektek révén, mint a katonai repülőterek fejlesztése és a Nagyon Magas Készenlétű Összhaderőnemi Műveleti Erők (Very High Readiness Joint Task Force, VJTF) egységek létrehozása.¹⁹⁰ Ennek értelmében a

¹⁸⁶ Wasielewski, S. (2022). p. 128.

¹⁸⁷ Pawluszko, T. (2021). p. 18.

¹⁸⁸ Uo. p. 19.

¹⁸⁹ Wasielewski, S. (2022). p. 128.

¹⁹⁰ Pawluszko, T. (2021). p. 18.

B9 országok jelentősen megerősítették katonai jelenlétüket a szövetség keleti szárnyának területén, és további 25 000 katonát telepítettek a keleti szárnyra.¹⁹¹

3.2. Gazdasági szegmens

3.2.1. Három Tenger Kezdeményezés

A Három Tenger Kezdeményezés (Three Seas Initiative, TSI) a regionális együttműködés viszonylag új formája Kelet-Közép-Európában. A 2016-os dubrovniki csúcstalálkozón jött létre, és a régió 10 országából áll: Bulgária, Horvátország, Csehország, Észtország, Magyarország, Litvánia, Lengyelország, Lettország, Románia, Szlovákia, Szlovénia, a régión kívüli Bulgária és Ausztria, melyek közül utóbbi kiemelkedik a csoport többi tagjától, mivel nem tagja sem a B9-nek, sem a NATO-nak.¹⁹² Továbbá a legutóbbi, 2023. szeptemberében tartott bukaresti csúcson Görögország csatlakozott a kezdeményezéshez 13. tagként.¹⁹³ A TSI területe az EU területének közel 30%-át teszi ki, de az EU GDP-jének csupán 10 százalékát állítják elő, ezért összgazdasági szempontból relatív gazdasági lemaradók.¹⁹⁴ Az új formátum kezdeményezői Kolinda Grabar-Kitarović horvát és Andrzej Duda lengyel elnök voltak. A TSI elsősorban a közlekedés, az energetikai infrastruktúra és a technológia fejlesztése terén támogat pragmatikus együttműködést.¹⁹⁵ Lengyelország a kezdetektől fogva a Három Tenger együttműködés fejlesztésének fő támogatója volt, hiszen a kezdeményezés a korábban bemutatott Jagelló-eszme modern interpretációjára tett lépésnek tekinthető.¹⁹⁶ Továbbá a TSI felidézi az Intermarium, vagyis a regionális vezetés geopolitikai vízióját, erős gazdasági jellege miatt nem lehet a korábbi koncepció megtestesítője.¹⁹⁷ Krzysztof Szczerski, Lengyelország korábbi államtitkára és az elnöki kabinet vezetője úgy fogalmazott a kezdeményezés Lengyelország külpolitikai célkitűzéseire, hogy az semmiképpen sem akarja kiszorítani az EU-t, és kiemelte, hogy nem elsősorban politikai projektről van szó, hanem a regionális beruházások és a vállalkozások előmozdításáról.¹⁹⁸ A lengyel politikusok szándékosan támogatták Horvátországot, egy kisebb államot, mint a projekt kezdeményezőjét, hogy elkerüljék az esetleges lengyel birodalmi elképzelésekkel való vádaskodást. Lengyelországnak nincs meg a gazdasági vagy politikai potenciálja ahhoz, hogy egy nagy

¹⁹¹ Uo. p. 185.

¹⁹² Orzelska-Staczek, A., Bajda, P. (2021). p. 15.

¹⁹³ Tilles, D. (2023).

¹⁹⁴ Soroka, G., Stępniewski, T. (2019). p. 5.

¹⁹⁵ Lewkowicz, L. (2023). p. 11.

¹⁹⁶ Banaś (2017). p. 30.

¹⁹⁷ Lubojemski, A. (2019). p. 99.

¹⁹⁸ Soroka, G. (2019). idézi Krzysztof Szczerski a Heritage Foundation, 'Advancing Liberty and Economic Freedom Through the Three Seas Initiative' c. 2018. március 8-án tartott beszédét.

nemzetközi csoportosulás élére álljon, a kisebb államok pedig féltek a lengyel-orosz ellentétektől. A projektet az Európai Unió regionális formájában mutatták be, ezzel elősegítve az európai infrastruktúra észak-déli tengelyen történő fejlesztését.¹⁹⁹

A kelet-közép-európai szereplők közötti kielégítő kereskedelem hiányát Lengyelország a nem megfelelő infrastruktúrának tulajdonította, és azt feltételezte, hogy ha létezne egy működő útvonal, akkor a kereskedelem növekedne, és ezzel együtt a befektetők profitja is. A TSI legambiciózusabb újítása a Három Tenger Kezdeményezés Befektetési Alap (Three Seas Initiative Investment Fund, TSIIF) létrehozása volt.²⁰⁰ Az alap célja, hogy a becslések szerint 3-5 milliárd eurót gyűjtsön össze, amivel Lengyelország lesz az alap legnagyobb befektetője, 750 millió euróval. Az alap első projektje és korai sikere a Cargounitban, Lengyelország vezető mozdonylízings vállalatában való 100%-os részesedés megszerzése volt.²⁰¹

A TSI együttműködés olyan kiemelt projekteken alapul, amelyeket az egyes kormányok határoznak meg, és amelyeknek a TSI több országa számára is előnyösnek kell lenniük. A kiemelt projektek 2018-ban a bukaresti csúcstalálkozóval váltak a TSI részévé. A TSI prioritásainak részeként megvalósuló közlekedési projektek többféle módon is befolyásolják a régió kohézióját. Egyrészt hozzájárulnak az EU-n belüli infrastruktúra-fejlesztési különbségek felszámolásához, valamint a regionális kereskedelem fejlődéséhez és a közlekedési útvonalak mentén fekvő régiók GDP-növekedéséhez.²⁰²

Földrajzi szempontból problémát jelent azonban, hogy Lengyelország és a TSI déli országai között húzódik a Kárpátok hegyvonulata, ami jelentősen akadályozza az infrastruktúra fejlesztését, és nehezebbé teszi az összeköttetések kiépítését.²⁰³ Ennek ellenére a vasúti infrastruktúra fontos szerepet játszik Lengyelország TSI-vel kapcsolatos terveiben, amint azt az első TSIIF-beruházás és a vasút kiemelt szerepe is bizonyítja Lengyelország projektjeiben. Az egyik sikeres projekt a „Borostyán vasúti árufuvarozási folyosó” (Amber Rail Freight Corridor) tervezett bővítése, amely a Lengyelország, Magyarország, Szlovákia és Szlovénia közötti folyosó. A projekt elősegíti az összes érintett ország közötti áruszállítást, és összeköti Szlovénia adriai kikötőjét Magyarország és Szlovákia dunai kikötőivel.²⁰⁴ Az áruszállítási

¹⁹⁹ Pawluszko, T. (2021). p. 14.

²⁰⁰ Lewkowicz, L. (2020). p. 183.

²⁰¹ Jarończyk, K., & Przybylski, W. (2022). p. 127.

²⁰² Lewkowicz, L. (2020). p. 189.

²⁰³ Jarończyk, K., & Przybylski, W. (2022). p. 133.

²⁰⁴ Amber Rail Freight Corridor — Three Seas. 2024.

infrastruktúra fejlesztése a régióban Lengyelország gazdasági érdeke, mivel övé a régió legnagyobb vasúti ipara.²⁰⁵

Egy másik vasúti projekt a Rail Baltica, amely Lengyelország és a balti államok közös kiemelt projektje, és a Baltikum vasúti összeköttetését irányozza elő az EU többi részével. Egy ilyen vasúti infrastruktúra új piacokat és új kereskedelmet nyitna meg, amelyek mind Lengyelországon keresztül áramlanának, és a lengyel vasúttársaságoknak új lehetőségeket biztosítanának a balti piacokon.²⁰⁶ A Via Carpatia néven ismert kulcsfontosságú infrastrukturális projekt, egy olyan autópályát takar, amely a litvániai Klaipėdát a görögországi Szalonikivel kötné össze, és a TSI keleti részének egészén (Litvánián, Lengyelországon, Szlovákián, Magyarországon, Románián és Bulgárián) áthaladna.²⁰⁷ A lengyel kormány már biztosította a területét átszelő út megépítésének finanszírozását, de Lengyelország egyik fő célja, hogy a Via Carpatia bekerüljön az EU transzeurópai közlekedési hálózatának (TEN-T) törzshálózatába, ami jelentősen növelné a projekt egészének finanszírozását. A projekt kulcsfontosságú a lengyel érdekek szempontjából, mivel potenciális kereskedelmi és fejlesztési lehetőségeket jelent Lengyelország keleti régiói számára, amelyek hagyományosan agrárjellegűek és kevésbé fejlettek, valamint a PiS leghűségesebb szavazóbázisát is jelentik.

A TSI keretében megvalósuló gazdasági együttműködés erősítésének másik példája egy közös részvényindex létrehozása. A Három Tenger Index néven futó CEEplus indexet 2019. szeptember 4-én a Kryniciában megrendezett gazdasági fórumon indították útjára. Az erről szóló szándéknyilatkozatot a Visegrádi Csoport (Lengyelország, Csehország, Szlovákia és Magyarország), valamint Horvátország, Románia és Szlovénia tőzsdeelnökei írták alá. Úgy döntöttek, hogy a régió legnagyobb tőzsdéje, a varsói tőzsde lesz a felelős a CEEplus index kiszámításáért és közzétételéért. Azonban annak érdekében, hogy a lengyel vállalatok ne dominálhassák az indexet, egy limitet határoztak meg, miszerint az egy országból származó vállalatok súlya nem haladhatja meg az 50%-ot. A Három Tenger Kezdeményezés így olyan eszközzel gazdagodott, amely segíthet az elismertség és a vonzerő elérésében a befektetők szemében.²⁰⁸

A TSI Lengyelország újabb kísérletének tekinthető, hogy valódi kapcsolatokat teremtsen az EU és a kelet-közép-európai országai között, ami szorosabb gazdasági és politikai kapcsolatokhoz

²⁰⁵ Jarończyk, K., & Przybylski, W. (2022). p. 128.

²⁰⁶ Rail Baltica — Three Seas. 2024.

²⁰⁷ Zięba, R. (2023). p. 267.

²⁰⁸ Lewkowicz, L. (2020). p. 189.

vezet, és segít elérni azt az átfogó geopolitikai célt, hogy baráti demokráciák vegyék körül.²⁰⁹ A kezdeményezés végső geoökonómiai célja a kelet-közép-európai régió történelmi perifériális helyzetének és elszigeteltségének leküzdése, egy új európai öko-gazdasági központ létrehozása és az EU-n belüli együttműködés elmélyítése, különösen az észak-déli tengelyen.²¹⁰ Ugyanakkor tágabb perspektívából nézve a TSI célja az USA-val való kapcsolatok erősítése, ezáltal a transzatlanti közösség és annak biztonságának megszilárdítása. Az EU és Németország megközelítése a TSI-vel kapcsolatban nem volt egyértelmű, majd 2017-ben az Egyesült Államok és Németország elnyerte a TSI partnerállami, az EU pedig a partnerintézményi státuszt, ami új lendületet adott az együttműködés fejlesztésének. Ennek ellenére továbbra is fennáll némi bizonytalanság az együttműködéssel kapcsolatos uniós és német hozzáállással kapcsolatban.²¹¹

3.3. Energiapolitikai szegmens

3.3.1. A Három Tenger Kezdeményezés energiapolitikai vonatkozásai

Az orosz-ukrán háború kitöréséig a kelet-közép-európai országok nagymértékben függtek az Oroszországból származó energiaforrásoktól. Az új geopolitikai helyzet azonban arra készítette ezen országok kormányait, hogy átértékeljék politikáikat, beleértve az atomenergia fokozatos kivonását, a fosszilis tüzelőanyagok használatának korlátozását, és az orosz energiától való függőségüket.²¹² Emellett a háború előtti orosz-német energiapolitikai együttműködés megerősítése szintén hozzájárult az új együttműködési formához, amit az Északi Áramlat gázvezeték megépítése is bizonyít, Lengyelország és a régió több más államának (Balti államok, Szlovákia) tiltakozása ellenére.²¹³

Lengyelország korán felismerte a diverzifikáció szükségességét, ugyanis teljes mértékben függött a Jamal vezetéken keresztül áramló orosz gáztól. Ebből a helyzetből fakadóan komoly igény volt lengyel részről a gázdiverzifikációra, ami az egyik fő katalizátora volt a TSI megalakulásának. A már tárgyalt Három Tenger Kezdeményezés egyik eredeti víziója az volt, hogy az EU keleti részén keresztül Krk és Świnouście között egy gázhálózatot hozzanak létre, amely a hagyományosan orosz gáztól függő, Kelet-Közép-Európa tengerparttal nem rendelkező

²⁰⁹ Jarończyk, K., & Przybylski, W. (2022). p. 131.

²¹⁰ Kik, K. (2019). p. 233.

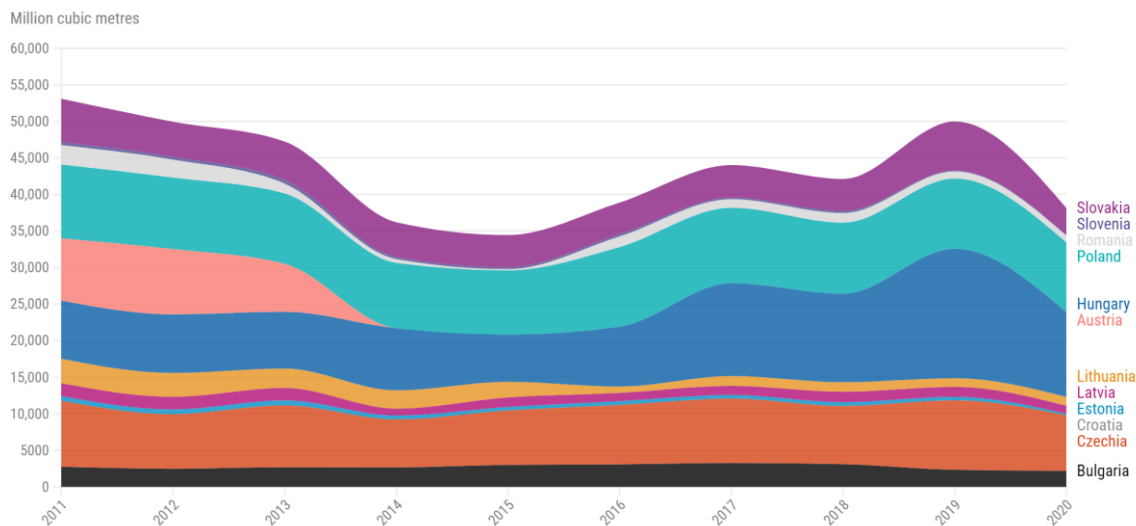
²¹¹ Orzelska-Staczek, A., Bajda, P. (2021). p. 17.

²¹² Jarończyk, K., Przybylski, W. (2022). p. 195.

²¹³ Orzelska-Staczek, A. (2020). p. 87

országai és a Baltikum számára lehetővé teszi, hogy a lengyel és horvát LNG-kikötők segítségével a nemzetközi LNG-piacról (USA, Katar, Algéria) vásárolhassanak.²¹⁴

Jelenleg a TSI régióban túlnyomórészt még mindig az orosz gázra támaszkodnak. 2014 és 2019 között 16,5 milliárd köbméterrel nőtt a TSI-országokba importált orosz földgáz mennyisége, ami közel 50%-os fogyasztásnövekedést jelent.²¹⁵ Ahogy a kelet-közép-európai gazdaságok növekednek, úgy nő az energiaszükséglet is, ami korábban a régió kívülről, nevezetesen Oroszországból származó importhoz vezet. Oroszország 2022-es ukrajnai inváziója óta a régió országai igyekeznek csökkenteni az orosz gáztól való függésüket. A 9. ábrán jól látható, hogy a TSI államok Oroszországból származó gázimportjai az utóbbi pár évben kezdtek csak csökkenni. 2019-ben Lengyelország még a második legnagyobb gázimportőrnek számított Magyarország után. Az Eurostat 2020-as adatai szerint Horvátország, Románia, Szlovénia és Lengyelország függ a legkevésbé az orosz gáztól, a függőségi ráta a horvátországi 0%-tól a lengyelországi 35%-ig terjed. Azonban Szlovákia, Csehország, Bulgária és Magyarország ugyanebben az időszakban még mindig Oroszországból importálta a felhasznált gáz több mint 70%-át. [10. ábra] Ugyanakkor Bulgária csökkentette az orosz gáztól való függőségét 2010-hez képest.²¹⁶

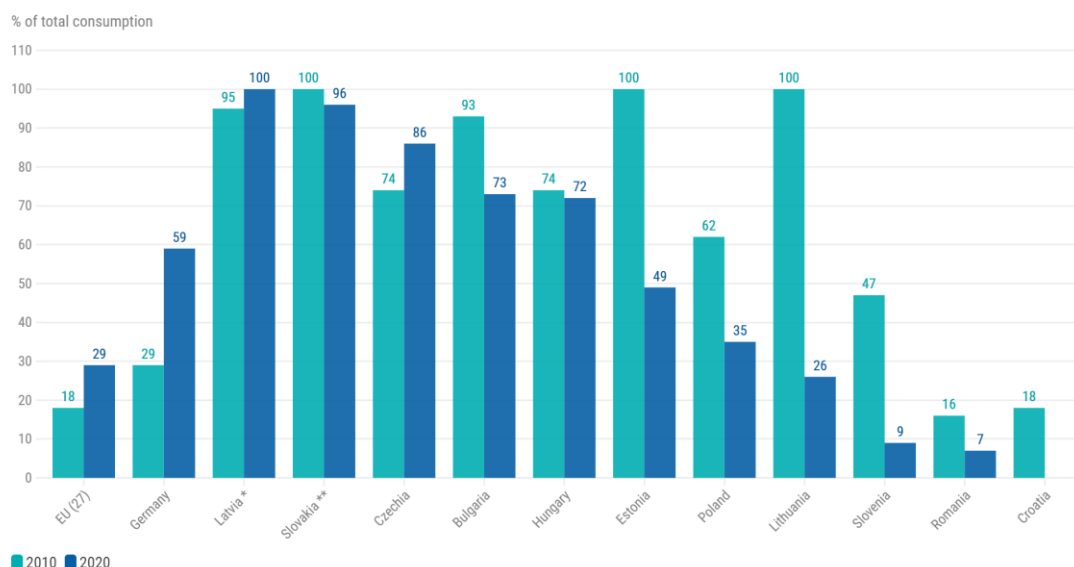
9. ábra: Gázimport Oroszországból a Három Tenger Kezdeményezés országaiba (millió köbméter).²¹⁷

²¹⁴ Mróz, M. (2023). pp. 45-46.

²¹⁵ Jarończyk, K., Przybylski, W. (2022). p. 134.

²¹⁶ Eurostat. (2024).

²¹⁷ Forrás: 3 Seas Europe. Eurostat. <https://3seaseurope.com/baltic-states-stop-buying-russian-gas-and-gazprom-halts-supplies-for-poland-and-bulgaria/> (Letöltve: 2024. április 14.)

10. ábra: Az Oroszországból származó behozatal részesedése a teljes földgázfogyasztásból (2010/2020).²¹⁸

Az Oroszországból származó energiaforrások csökkentésére a TSI országok látványos lépéseket tettek. Ez nagyrészt az elmúlt években kialakított energetikai infrastruktúrának köszönhetően volt lehetséges. 2022-ben üzembe helyezték a Lengyelországot Litvániával (GIPL rendszerösszekötő),²¹⁹ valamint Görögországot és Bulgáriát (IGB rendszerösszekötő) összekötő gázvezetéseket.²²⁰ A Lengyelország-Szlovákia, Lengyelország-Litvánia és Lengyelország-Ukrajna gázösszekötők, valamint egy gdański úszó LNG-terminál építése is előrehaladott állapotban van. A Baltic Pipe fő célja Lengyelország, Dánia és Norvégia szállítási rendszereinek integrálása, lehetővé téve a norvég gáz szállítását Lengyelországba, majd a balti államokba és az összes TSI résztvevő államba.²²¹

A 11. ábrán látható, további TSI-régió földgázellátásának diverzifikálását célzó kiemelt projektek áttekintése azt mutatja, hogy az olyan projektek, mint egy LNG-terminál létrehozása Paldiskiban, LNG Skulte Lettországon, az Eastring gázvezeték és a BRUA gázvezeték,²²² a HU-SI-IT gázfolyosó,²²³ a Chiren UGS létesítmény bővítése, egy olaj- és gázterminál építése a plocei kikötőben és a Krk szigeten található LNG-terminál, nemcsak az TSI-tagállamok

²¹⁸ Forrás: 3 Seas Europe. Eurostat. <https://3seaseurope.com/baltic-states-stop-buying-russian-gas-and-gazprom-halts-supplies-for-poland-and-bulgaria/> (Letöltve: 2024. április 14.)

²¹⁹ GIPL – Three Seas Initiative (2024).

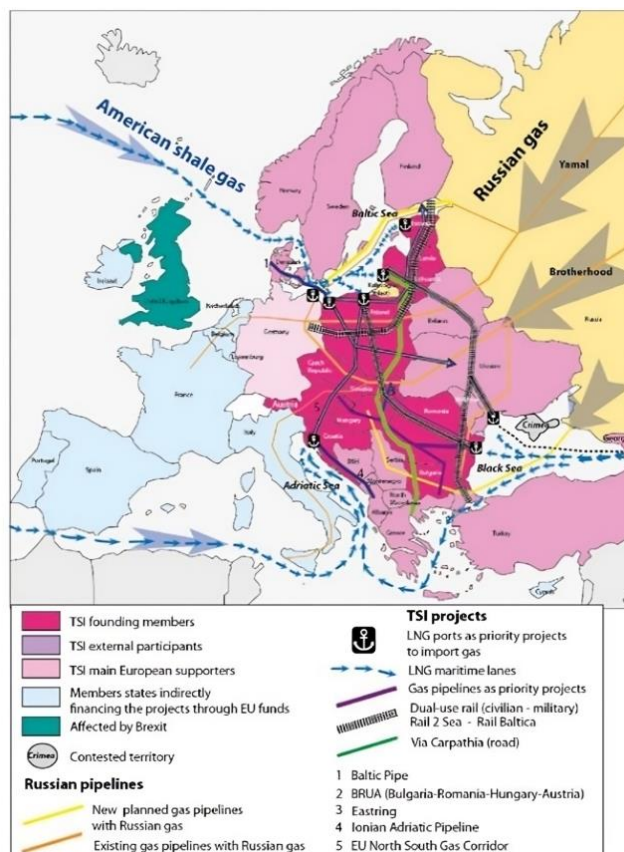
²²⁰ Lewkowicz, Ł. (2023). p. 27.

²²¹ Lewkowicz, Ł. (2020). p. 213.

²²² Eastring - Three Seas Initiative (2024).

²²³ HUSIIT (Hungary, Slovenia, Italy) - Three Seas Initiative (2024).

gázpiacait fogja összekapcsolni észak-déli irányban, hanem lehetővé teszi a földgáz Szlovénián és Magyarországon keresztül történő szállítását is a nyugat-európai gázrendszerbe.²²⁴

11. ábra: A Három Tenger Kezdeményezés fontosabb projektjei.²²⁵

A gázpiacok észak-déli és kelet-nyugati irányú bővítésének és diverzifikálásának ez a megközelítése a Kaszpi-tenger térségében, a Fekete-tenger térségében, az Adriai-tengeren újonnan épített LNG-források (Krki szigeten) és a földközi-tengeri térség gázforrásainak hatékony összekapcsolásához vezet. A beruházásokat nem csupán az érdekelt államok kormányai, hanem az Európai Unió is támogatja. Példának okáért az EU több mint 691 millió eurót fektetett a Świnoujście-i LNG újragázosító terminál építésébe, és további 101,4 millió eurót a krki LNG-terminál építésébe.²²⁶

A TSI-re vonatkozó lengyel energiapolitika eddig erősen a gázra összpontosított, és nem tartalmazott egyetlen olyan kiemelt projektet sem, amely a zöld energiára vonatkozott volna.

²²⁴ Stonis, D. (2021). p. 6.

²²⁵ Forrás: Pierre-Emmanuel Thomann (2019).

<https://www.researchgate.net/publication/341820953> The Three Seas Initiative in the International Perspective (Letöltve: 2024. április 14.)

²²⁶ Grgić, G. (2021). p. 12.

Lengyelország különleges potenciállal rendelkezik a megújuló energiaforrások, például a balti-tengeri szélenergia fejlesztése terén. Továbbá Lengyelországban nagy lehetőségek rejlenek a biogáz, és az energiatárolás fejlesztésében is, amely lehetővé teszi a megtermelt napenergia felhasználását.²²⁷ Ugyanakkor a szén Lengyelország energiaszerkezetének mintegy 40%-át teszi ki. Miközben a gázellátás diverzifikálása a kormány számára prioritás volt, viszonylag keveset tettek az ország energiatermelése során felhasznált szén mennyiségének csökkentése érdekében. Lengyelország és a TSI-országok egésze sokkal többet nyerhetne az energiaszektorban, ha a diverzifikáció mellett nagyobb hangsúlyt fektetnének a gáz és a fosszilis tüzelőanyagok elhagyására.²²⁸

Továbbá, ha a TSI tagállamai el akarják érni stratégiai céljaikat az energiabiztonság terén, akkor a gáztárolási technológiát is fejleszteniük kell, illetve javítani az energiahatékonyságot és biztosítani az alternatív ellátási forrásokat. A TSI keretében megvalósuló projektek finanszírozása jelentős akadályt jelent. 2019 novembere óta csak Lengyelország, Románia és Észtország vett részt a Három Tenger Kezdeményezés Befektetési Alapban. A befektetők részéről nem volt nagyobb érdeklődés, ennek következtében az új alap alultőkésített. Az uniós költségvetés 2021-2027-re tervezett csökkentése szintén komoly akadályt jelent.²²⁹ Ennélfogva a külső szereplők bevonása a TSI sikerének egyik fő kihívása. A kezdeményezést a kezdetektől fogva támogatta az USA, mivel ennek segítségével gazdasági hatalmának és befolyásának megerősítését szolgálhatja a régióban, miközben ezzel együtt mindez összhangban van a regionális energiaellátás diverzifikálásának folyamatával.²³⁰

A régió államai, köztük Lengyelország, az orosz gáz alternatívájaként az amerikai cseppfolyósított gáz potenciális vásárlóinak tekinthetők. Donald Trump amerikai elnöknek a 2017 júliusában Varsóban tartott TSI-csúcstalálkozón való részvételének köszönhetően a kezdeményezés a globális média érdeklődésének középpontjába került. A 2018-as bukaresti csúcstalálkozón, a Dubrovnikban és Varsóban elfogadott nyilatkozatoktól eltérően erőteljesen hangsúlyozták a transzatlanti kapcsolatok fontosságát,²³¹ valamint, hogy az USA gazdasági jelenléte a Három Tenger térségében további katalizátora lehet a megerősített transzatlanti partnerségnek.²³² 2020. február 15-én, az 56. Münchener Biztonsági Konferencián Mike Pompeo

²²⁷ Tenev, M. (2023).

²²⁸ Jarończyk, K., Przybylski, W. (2022). p. 135.

²²⁹ Lewkowicz, L. (2020). p. 190.

²³⁰ Kowal, P., & Orzelska-Stączek, A. (2019). p. 42.

²³¹ Orzelska-Stączek, A. (2020). p. 88.

²³² Lewkowicz, L. (2020). p. 190.

külgügyminiszter bejelentette, hogy az Egyesült Államok legfeljebb 1 milliárd dollárt kíván átutalni a TSI-ben részt vevő kelet-közép-európai államoknak energetikai beruházásokra.²³³

Összegzésként elmondható, hogy a régió országai közül a legnagyobb gazdasági potenciállal egyértelműen Lengyelország rendelkezik, ami ezt kihasználva nemcsak határait igyekszik védeni, hanem a regionális biztonsági architektúrát is alakítja. Az említett projektek gazdasági érdemeiken túl, teljes mértékben illeszkednek az ország nemzeti biztonsági stratégiáiba. Emellett a TSI együttműködés keretében megvalósuló nagyszabású infrastrukturális és energetikai projektek a lengyel gazdaság és szűkebben véve a nemzeti ipar javát szolgálják. A lengyelek első számú célja Oroszország megfékezése, a TSI ezért Lengyelország számára platformot jelent az észak-déli energia- és közlekedési infrastruktúra előmozdítására, hogy csökkentse az Oroszországtól való függőséget és fenntartsa a transzatlanti kapcsolatot. Ugyanakkor a TSI-n belül még mindig vannak különbségek az orosz fél megítélésében. A jelenleg is zajló háború vonatkozásában a legtöbb ország határozottan elítéli Oroszország lépéseit, és mind politikai, mind katonai támogatást nyújt Ukrajnának. Néhányan azonban, különösen Ausztria és Magyarország visszafogottabban reagálnak. Ezzel összefüggésben a TSI-országok megközelítése is sokrétű az energiapolitika kérdésében, legtöbbjük azonban aktív lépéseket tesz az energiaforrások diverzifikálása és az Oroszországtól való függés csökkentése érdekében. Lengyelország és a TSI-ben lévő szövetségesei számára az Egyesült Államokkal való szövetség szükségesnek tekinthető Oroszország megfékezéséhez és az EU-ban való mozgásterük bővítéséhez. Az USA részvétele a kezdeményezést illetően összhangban van az Euráziával szembeni stratégiájával, amely Oroszország és Kína megfékezésére irányul, valamint azzal a törekvéssel, hogy palagáza révén globális energiaexportőrré váljon. Lengyelország és az USA együttműködése több szerződést eredményezett fegyverzet szállítására, ami révén az Egyesült Államok katonailag támogatja a NATO keleti szárnyát, ezért a lengyel vezetés azt feltételezi, hogy az amerikai és szövetséges csapatok jelenléte növeli a lengyel fegyveres erők elrettentő potenciálját. Valószínűsíthetően az Egyesült Államok továbbra is Lengyelország kulcsfontosságú partnere marad a lengyel fegyveres erők modernizálásának folyamatában. Emellett az állandó katonai jelenlét nemcsak Lengyelország és az Egyesült Államokkal fenntartott kétoldalú kapcsolatai szempontjából számít nagy geopolitikai jelentőségűnek, hanem pozitív hatással van a kelet-közép-európai helyzetre is. A regionális katonai együttműködésről általánosságban elmondható, hogy a B9-államok a 2016-os varsói csúcstalálkozóig nem tudtak olyan elrettentő mechanizmusokat létrehozni, amelyek a

²³³ Uo. p. 191.

keleti szárnyon lévő, operatív szempontból releváns csapatok folyamatos jelenlétén alapulnak. Ezután jelentős előrelépést jelentett a csoport elrettentő mechanizmusát tekintve a megerősített előretolt jelenlét kialakítása a három balti államban és Lengyelországban négy többnemzeti zászlóalj-hadtest telepítésével. Ugyanakkor a B9-országok védelmi kiadásainak növelése ellenére azonban a csoport számos országa éppen csak eléri a NATO által meghatározott normákat, geopolitikai megfontolások miatt mégis nagyon fontos szerepet játszik az Észak-atlanti Szövetség és a régió biztonsága szempontjából. Lengyelország egyértelműen kiemelkedik a többi ország közül, hiszen komolyan dolgozik saját védelmi képességeinek megerősítésén, a védelmi kiadásainak növelésével, logisztikai képességeinek és katonai infrastruktúrájának fejlesztésével, és ezzel elősegíti a NATO keleti szárnyának megerősítését. Emellett az együttműködésen belüli jelentős szerepvállalásával erősíti diplomáciai erejét is a kelet-közép-európai régióban.

Összegzés, a dolgozat eredményeinek bemutatása

A dolgozat elején arra a kérdésre kerestem a választ, hogy hogyan változott Lengyelország szerepe az európai biztonsági architektúrában, illetve milyen módon cél Lengyelország számára vezető szerepet játszani a regionális biztonsági dinamika alakításában. A kérdés vizsgálatához három hipotézis került felállításra. Az első szerint Lengyelország történelmi előzményei miatt (stratégiai kultúra) az USA-val való stratégiai partnerségen (bandwagoning) és a regionális szövetségeken keresztül igyekszik biztonságát erősíteni. A második állítás szerint, bár Lengyelország Oroszországot tekinti a legnagyobb fenyegetésnek, azonban az Oroszországgal szembeni egyensúlyozás és a KKE-régióra gyakorolt túlzott orosz befolyás elkerülésének külpolitikai stratégiája mellett, célja regionális vezető szerepének kialakítása is. A harmadik hipotézis azt állította, hogy Lengyelország kísérletet tesz a kelet-közép-európai (KKE) regionális biztonsági komplexum újraalakítására, mely a PiS politikájában is tetten érhető, mert 2015-től a konzervatív lengyel kormány külpolitikájának fókusza sokkal inkább a régióra helyeződött, és egyfajta elfordulás figyelhető meg Nyugat-Európától.

Az első fejezetből kiderült, hogy Lengyelország mai modern kül- és biztonságpolitikáját, milyen nagy mértékben befolyásolta az ország történelme, illetve a Kelet és Nyugat között elfoglalt hely, amely geopolitikáját is markánsan meghatározza a mai napig. Emellett a lengyel-orosz kapcsolatok állapota is nagy befolyással bír Lengyelország kül- és biztonságpolitikájának egészére nézve, hiszen abból adódóan, hogy Oroszország közvetlen szomszédságában helyezkedik el, a két állam kapcsolatainak történelmi öröksége jelentős hatással van a lengyel biztonságpercepcióra. A lengyel történelem során kialakult oroszellenes orientáció mélyen

gyökerezik a hagyományos lengyel stratégiai kultúrában is, és gyakran elnyomja a pragmatikusabb külpolitikai megfontolásokat. Ebből következik, hogy a második fejezetben kifejtett lengyel stratégiai kultúra kialakításában a döntő fontosságú történelmi tapasztalatokra és geopolitikára való utalások a lengyel állam biztonságát érintő valamennyi stratégiai dokumentumban is egyaránt megjelennek. Például Lengyelország kül-és biztonságpolitikai stratégiáinak meghatározó eleme Oroszország egyre konfrontatívabb külpolitikája, emellett azonban markánsan megjelenik az USA-val való stratégiai partnerség és a regionális együttműködések fontossága a régió biztonságának szavatolására, mely jól alátámasztja az első hipotézisben foglaltakat.

Lengyelország aktívan törekszik hatalmi pozíciójának megerősítésére a régióban, ahol a katonai beszerzések és fejlesztések kapcsán egyértelműen vezető szerepet kíván betölteni. Ezzel párhuzamosan pedig gazdaságának a térségbe történő növekvő integrálásával általános tekintetben is meghatározóbb szerep betöltésére törekszik. Mindezt úgy, hogy sok esetben láthatóan tevékenységét a regionális együttműködésekbe bújtatva végzi, annak érdekében, hogy ne riassza el a régió kisebb államait. Erre jó példa a második fejezetben megemlített Három Tenger Kezdeményezés létrejötte kapcsán Horvátország szerepe kifejezetten ebből a célból. A második fejezetben bemutatott regionális együttműködésekben Lengyelország szerepvállalása kiemelkedőnek mondható, sok esetben kezdeményezőként lép fel a régión belül. Emellett a harmadik fejezetben kifejtett már megvalósult, illetve elindított szakpolitikai (katonai, gazdasági és energiapolitikai) projektek együttesen jól bizonyítják a második hipotézisben megfogalmazott, Lengyelország régió belüli vezető szerepre való törekvését.

Végül a harmadik hipotézisben megfogalmazott állítás – mely szerint Lengyelország kísérletet tesz a KKE regionális biztonsági komplexum újraalakítására, illetve, hogy ez a PiS politikájában is tetten érhető, ahogyan a külpolitikai fókusz sokkal inkább a régióra helyeződött – is igaznak tekinthető. Ennek a hipotézisnek a teljesülése csakis az első kettő beigazolódása esetén lehetséges. Elvégre a regionális és amerikai együttműködéssel, illetve Lengyelország régió belüli pozíciójának megváltoztatását célzó törekvésekkel a lengyelek egyértelműen akarva akaratlanul is újraalakítják a regionális biztonsági komplexum arculatát.

Mindezek tükrében a dolgozat elején feltett kutatási kérdésre a következő válasz adható. Lengyelország egyre aktívabb és meghatározóbb szereplőjévé kezd válni mind az európai biztonsági architektúrának és saját szubrégiójának is legalábbis a dolgozatban megvizsgált katonai és gazdasági szektorok tekintetében. A katonai szektor kapcsán kiemelendő a lengyel haderő dinamikus fejlődése főként a haditechnikai eszközök beszerzése, illetve a hadiipari

fejlesztések mértékét tekintve, melyek révén a lengyel hadsereg Európa meghatározó haderejévé válhat. A gazdasági szektorban pedig a regionális együttműködések keresztül megvalósuló infrastruktúrális és egyéb fejlesztéseknek hála a régió összekapcsoltsága egyre erősebbé válik, ami egyértelműen kedvezőleg hat a lengyel gazdaság számára és kedvezőbb pozícióba helyezi azt a régió belül. Míg Varsó az energia szektor kapcsán igyekszik csökkenteni az Oroszországgal szembeni kitettséget, mely nagyobb mozgásteret és cselekvőképességet nyújthatna, ugyanakkor az energiafüggetlenségtől rendkívül messze áll az ország, ami miatt ezen a területen még további előrelépés is lehetséges volna, például a megújuló energia kiaknázása terén. Továbbá Lengyelország a védelem terén elzárta magát a potenciális európai együttműködéstől a beszerzések terén azáltal, hogy több milliárd eurót fektetett be az Egyesült Államokból és Dél-Koreából származó kész katonai felszerelésekbe. Dél-Korea az Egyesült Államokkal együtt ugyanis egyre fontosabb lengyel partnerré válik a katonai és energetikai együttműködés terén. A fegyverzetvásárlásra vonatkozó megállapodások közé tartoznak az FA-50 könnyű vadászgépek (48 darab), K2 harckocsik (kb. 1000 darab) és K9 önjáró löveg (600 darab). A megrendelést szakaszosan hajtják végre és az üzlet költsége a 14 milliárd eurót is elérheti.²³⁴ Emellett Lengyelország szándéknyilatkozatot írt alá a dél-koreai MOTIE, illetve a Korea Hydro & Nuclear Power (KHNP) konzorciummal második atomerőművének, a Pątnów terveinek kidolgozásáról.²³⁵ Ezzel az egyre kiterjedtebb dél-koreai együttműködéssel feltehetőleg a német jelenlét csökkentését szeretné Varsó megoldani.

Lengyelország erőteljesebb külpolitikai fellépése nagyrészt annak is betudható, hogy az Oroszországgal kapcsolatos félelmei beigazolódni látszanak az ukrajnai háború kapcsán. Lengyelország mindig is fenyegetésként tekintett Oroszországra, és folyamatosan készült az orosz agresszióra, ebből következik, hogy határozottan elítéli azt. Emellett Lengyelország Kijevnek nyújtott katonai és politikai segítségnyújtása figyelemre méltó. Az ország több millió menekültet fogadott be, emellett mintegy 300 harckocsit adományozott saját hadseregének készleteiből. Sőt, Lengyelország Ukrajna katonai támogatásának központjaként betöltött szerepe, valamint logisztikai csomópontként való földrajzi elhelyezkedése által megerősítette szerepét a nyugati szövetségben. Továbbá az ukrajnai háború egyúttal lehetőséget is nyit Lengyelország számára, hogy geopolitikai befolyásra tegyen szert.²³⁶

²³⁴ Rajca, Konrad (2022). p. 4.

²³⁵ South Korea and Poland enhance cooperation in nuclear: Nuclear Policies - World Nuclear News. (2023).

²³⁶ Pitney, T. (2023). p. 27.

Összességében azonban egyértelműen pozitív irányú elmozdulások figyelhetők meg a vizsgált szektorok kapcsán, melyek lehetővé tették Lengyelország növekvő szerepét saját régiójában és a korábban említett európai biztonsági architektúrában. Ezen tendenciák ezirányú folytatódása azonban részben kérdésessé válik a jövőben, mivel a lengyel pártpolitikában megfigyelhető ugyan egyfajta egyetértés az orosz fenyegetettség érzékelése kapcsán, az ennek kivédésére adandó válaszok és partnerségi törekvések már eltérőek lehetnek tekintettel arra, hogy például a hatalomra jutott PO már nem feltétlenül fogja felkarolni a korábban PiS által olyan markánsan folytatott amerikai kétoldalú partnerségi viszonyt.

A vizsgált időszakban Lengyelország esetében megállapítható, hogy amellet, hogy a neorealista elmélet értelmében a regionális szövetségek kialakítására és erősítésére helyezett hangsúly elsősorban az orosz fenyegetésre adott reakcióként értelmezhető, ugyanakkor a vezetői ambíciói is tetten érhetők az egyre erőteljesebb fegyverkezéssel, illetve a térségre vonatkozó kiemelkedő szerepvállalással. Utóbbihoz esetenként az ország történelméhez és geopolitikai szerepéhez köthető olyan politikai víziók újjáélesztése is társul, mint például a Jagelló-eszme. Emellet a neoklasszikus realizmus pedig választ ad arra, hogy Varsó miért ragaszkodik egyre inkább az USA irányába a bandwagoning stratégiához. A stratégiai kultúra és biztonságpercepció alátámasztja Lengyelország régóta jelenlévő félelmét az orosz fenyegetéssel kapcsolatosan, amit az ország nyugati partnerei többségében nem osztottak, és ez jól tetten érhető a folyamatos USA felé fordulásban is.

Felhasznált irodalom:

- Amber Rail Freight Corridor — Three Seas (2024). Three Seas Initiative.
<https://projects.3seas.eu/projects/amber-rail-freight-corridor> (Letöltés: 2024. április 6.)
- Analysis: Poland aims to become first European Military Force and the shield against Russia. Army Recognition. (2023).
https://armyrecognition.com/weapons_defence_industry_military_technology_uk/analysis_poland_aims_to_become_first_european_military_forces_and_the_shield_against_russia.html
(Letöltés: 2024. április 11.)
- Antonyuk, N. (2018). Central, Eastern and East-Central Europe: On the History and the Current State of Conceptualization and Demarcation of Concepts. *Politeja*, 57, 7–28. p. 13.
<https://www.jstor.org/stable/26757156> (Letöltve: 2024. február 13.)
- Banaś, M. (2017). The Jagiellonian idea as expression of political culture: core constitutive values and their possible contemporary implementations. *Politeja-Pismo Wydziału Studiów Międzynarodowych i Politycznych Uniwersytetu Jagiellońskiego*, 14(51), 27-40.
- Banasik, M. (2019). Fort Trump as a Chance for Security in Europe. *Rocznik Bezpieczeństwa Międzynarodowego*, 13(1), 38-50. p. 41.

- Banasik, M. (2021). Bucharest Nine in the process of strategic deterrence on NATO's eastern flank. *The Copernicus Journal of Political Studies*, (1), 27-53. p. 41.
- Bieńczyk-Missala A. (2016). Poland's foreign and security policy: main directions. *Revista UNISCI*, 40, 101-117. https://doi.org/10.5209/rev_RUNI.2016.n40.51808 (Letöltve: 2024. március 24.)
- Bieńczyk-Missala, A. (2019). Polityka zagraniczna Polski w setną rocznicę niepodległości. *Rocznik Strategiczny*, (24), 315-330.
- Buzan, B., Waever, O. (2003). *Regions and powers: the structure of international security* (Vol. 91). Cambridge University Press. pp. 3-4.
- Cadier, D., & Szulecki, K. (2022). Populism, historical discourse and foreign policy: the case of Poland's Law and Justice government. In *Historical Memory and Foreign Policy* (pp. 49-70). Cham: Springer International Publishing.
- Czaja, J. (2008). *Kulturowe czynniki bezpieczeństwa*. Oficyna Wydawnicza AFM Krakowskie Towarzystwo Edukacyjne Sp. p. 227.
- Czornik, K., Lakomy, M., Stolarczyk, M. (Eds.). (2016). *Stosunki Polski z mocarstwami w drugiej dekadzie XXI wieku*. Wydawnictwo Fundacji na Rzecz Wspierania Edukacji i Rozwoju Samorządności Wśród Młodzieży Viribus Unitis.
- Czulda, R. (2023). Poland's military modernisation – still many challenges ahead. Casimir Pulaski Foundation. <https://pulaski.pl/en/pulaski-policy-paper-polands-military-modernisation-still-many-challenges-ahead-robert-czulda-2/> (Letöltés: 2024. április 6.)
- Da Silva, D. L., Tian, N., Marksteiner, A. (2021). Trends in world military expenditure, 2020. Sipri. p. 9.
- Davymuka, O. (2022). Peculiarities of the Security Environment for the Bucharest Nine Countries in Terms of the Russian Threat. *Baltic Journal of Legal and Social Sciences*, (2), 41-46. p. 43.
- Drab, L. (2023). Współpraca regionalna a bezpieczeństwo militarne Polski. *Res Politicae*, 15, 117-139. p. 126.
- Eastring - Three Seas Initiative (2024). <https://projects.3seas.eu/projects/eastring>
- Eurostat. (2024). Imports of natural gas by partner country. https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/NRG_TI_GAS_custom_10738687/default/table?lang=en (Letöltés: 2024. április 6.)
- Firoozabadi, J. D., Ashkezari, M. Z. (2016). Neo-classical realism in international relations. *Asian Social Science*, 12(6), 95-99. p. 97.
- Garai, N., Koncz-Kiss, J., Szalai, M. (2017). A kisállamok lehetőségei és kihívásai a 21. században. p. 36.
- Gerasymchuk, S. (2019). Bucharest Nine: Looking for Cooperation on NATO's Easter Flank. *Foreign Policy Council Ukrainian Prism*. Friedrich Ebert Stiftung. p. 5.
- Gideon, R. (1998). Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy. *World Politic*, 51(1). pp. 148-149. <https://www.cambridge.org/core/journals/world-politics/article/abs/neoclassical-realism-and-theories-of-foreign-policy/48B6DD61980E75A29672E8553D0F79E4> (Letöltve: 2024. március 24.)
- GIPL – Three Seas Initiative (2024). [https://projects.3seas.eu/projects/gipl-interconnector-republic-of-poland-republic-of-lithuania-\(submitted-by-poland\)](https://projects.3seas.eu/projects/gipl-interconnector-republic-of-poland-republic-of-lithuania-(submitted-by-poland)) (Letöltés: 2024. április 6.)

- Global Firepower (2024). 2024 Military Strength Ranking.
<https://www.globalfirepower.com/countries-listing.php> (Letöltve: 2024. március 24.)
- Górka, M. (2018). The three seas initiative as a political challenge for the countries of central and eastern Europe. *Politics in Central Europe*, 14(3), 55-73. p. 57.
- Gray, C.S. (1999). Culture as Context: the First Generation of Theory Strikes Back, “*Review of International Studies*”, vol. 25, p. 55.
- Grgić, G. (2021). The Changing Dynamics of Regionalism in Central and Eastern Europe: The Case of the Three Seas Initiative. *Geopolitics*, 1–23.
- Grizold, Anton (1997). The Challenges of the Central- Eastern European and the Mediterranean Regions for Creating a New European Security Order. p. 3.
<https://www.files.ethz.ch/isn/23272/Challenges%20of%20Central-Eastern%20European%20and%20Mediterranean%20Regions.pdf> (Letöltés: 2024. március 24.)
- Győri Lóránt (2017). Russian soft power in Poland. The Kremlin and pro-Russian organizations. Political Capital. Budapest.
- HUSIIT - Three Seas Initiative (2024). <https://projects.3seas.eu/projects/husiit-hungary-slovenia-italy-natural-gas-corridor-submitted-by-hungary> (Letöltés: 2024. április 6.)
- Jarończyk, K., Przybylski, W. (2022). Poland: Regional leadership stunted by governance dilemmas. Three Seas Initiative, p. 127.
- Jureńczyk, Ł. (2022). Polish-American alliance during the presidency of Donald Trump in the perspective of offensive bandwagoning. *Toruńskie Studia Międzynarodowe*, 1(15), 63-76.
- Kamiński, Ł., Korkuć, M., Dąbrowska, E. (2022). A guide to the history of Poland (Special edition). Wydawnictwo Instytutu Pamięci Narodowej.
- Kazanecki, W. (2017). Regional geopolitics perspective of contemporary Poland: Same or different as other V4 countries? In *Understanding Central Europe* (pp. 101-106). Routledge.
- Kik, K. (2019). Regionalne Aspekty Polityki Zagranicznej Polski. *Economic & Political Thought/Mysl Ekonomiczna & Polityczna*, 65(2). p. 233.
- Komarnytskyy, M. (2023). From Policy to Practice: Interpreting Polish Strategic Culture Amidst the Russian Full-Scale Invasion of Ukraine. *Przegląd Strategiczny*, 13(16), 309-320.
- Korkuć, M., & Instytut Pamięci Narodowej. (2019). The fighting Republic of Poland 1939-1945. Instytut Pamięci Narodowej.
- Kowal, P., Orzelska-Stączek, A. (2019). Inicjatywa Trójmorza: geneza, cele i funkcjonowanie (Vol. 3). Instytut Studiów Politycznych Polskiej Akademii Nauk. p. 42.
- Kozłowski, G. (2019). Evolution of Political and Security Relationship between the Republic of Poland and the United States of America in the years 1999-2019. *Journal on Baltic Security*, 5(2). p. 46., p. 42.
- Kugler, M. (2020). US political and military involvement in the security of Central and Eastern Europe after 1989—the example of Poland. *Scientific Journal of the Military University of Land Forces*, 52. p. 334.
- Kupieccki, Robert (1970). Poland’s Security Policy after the Cold War.
<https://iupress.istanbul.edu.tr/en/journal/jps/article/polands-security-policy-after-the-cold-war> (Letöltés: 2024.február 12.)

- Kuźniar, R. (2001). *Polityka bezpieczeństwa w polskiej polityce zagranicznej*, Scholar, Warszawa, 83.
- Lakomy Miron. (2020). Foreign Policy of Poland in the Post-Cold War Era Between the West and the East. W: T. Kubin, J. Łapaj-Kucharska, T. Okraska (red.), "*Wokół teoretycznych i praktycznych aspektów stosunków międzynarodowych: księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Mieczysławowi Stolarczykowi*".
https://rebus.us.edu.pl/bitstream/20.500.12128/17207/1/Lakomy_Foreign_Policy_of_Poland_in_the_Post-Cold.pdf (Letöltve: 2024. április 15.)
- Lang, K. (2023). Die Welt der PiS: weltanschauliche Basis und programmatische Leitlinien der polnischen Partei "Recht und Gerechtigkeit."
<https://www.ssoar.info/ssoar/handle/document/90987>
- Legucka, A. (2015). Główne założenia Strategii Bezpieczeństwa Narodowego RP 2014. *Strategia bezpieczeństwa narodowego Rzeczypospolitej Polskiej. Pierwsze*, 25, 136-152.
- Leslie, R. F. (1983). The history of Poland since 1863 (No. 31). Cambridge University Press. pp. 213-214.
- Lewkowicz, L. (2020). The Three Seas Initiative as a new model of regional cooperation in Central Europe: A Polish perspective. *Revista UNISCI*, (54). p. 190.
- Lewkowicz, L. (2023). Introduction. The essence and challenges of the Three Seas Initiative before the Bucharest Summit. in *The Three Seas Initiative Before the Bucharest Summit 2023*. Lublin. p. 11. ISBN 978-83-67678-15-5
- Lobell, S. (2017). Structural Realism/Offensive and Defensive Realism. In *Oxford University Press eBooks*. <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190846626.013.304> (Letöltve: 2024. február 26.)
- Lubojemski, A. (2019). Finding Poland's International Position. *Polish Political Science Yearbook*, 48(1), 90-102. p. 99.
- Malendowicz, P., Szatkowska, P. (2016). Koncepcje programowe polskich partii politycznych w zakresie bezpieczeństwa narodowego.
- Mező Ferenc (2001). Közép-Európa fogalmi változása térben és időben. *Tér és Társadalom*. 15. évf. 2001/3-4. pp. 81-103. https://real.mtak.hu/115534/1/EPA02251_Ter_es_tarsadalom1641.pdf (Letöltés: 2024. március 24.)
- Miklóssy, K., Pierzyska, J. (2019). Regional Strategic Culture in the Visegrad Countries: Poland and Hungary. in Miklóssy, K., Smith, H. (eds), *Strategic Culture in Russia's Neighborhood: Change and Continuity in an In-Between Space*. 1 edn, Lexington Books. New York - London, pp. 83-114
- Ministerstwo Spraw Zagranicznych (2019). Minister Jacek Czaputowicz o priorytetach polskiej dyplomacji w 2019 roku - Ministerstwo Spraw Zagranicznych - Portal Gov.pl.
<https://www.gov.pl/web/dyplomacja/minister-jacek-czaputowicz-o-priorytetach-polskiej-dyplomacji-w-2019-roku> (Letöltés: 2024. március 20.)
- Ministry of Foreign Affairs Republic of Poland (2017). Polish Foreign Policy Strategy 2017-2021. p. 2.
- Moldovan, A. G. (2018). Poland's National Security Policy in a New Regional Security Environment. Case Study: National Security Strategy of Poland (2014). *Toruńskie Studia Międzynarodowe*, 1(11), 89-102.

- Mróz, M. (2023). The Visegrad Group Countries' road to energy transition: current and future perspective. In *Central and North Europe's road to energy transition: outlook in selected countries*. pp. 45-46.
- National Security Strategy of the Republic of Poland, (2014). (Warsaw).
- National Security Strategy of the Republic of Poland, (2020). (Warsaw).
- NATO (2022). Defence Expenditure of NATO countries (2014-2021). NATO. https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_193983.htm (Letöltés: 2024. április 7.)
- New U.S.-Poland Enhanced Defense Cooperation Agreement signed - Ministry of National Defence - Gov.pl website. (2020). Ministry of National Defence. <https://www.gov.pl/web/national-defence/new-us-poland-enhanced-defense-cooperation-agreement-signed> (Letöltés: 2024. április 6.)
- Ochyra-Żurawska, K., & Ochyra, P. (2022). POLISH FOREIGN AND SECURITY POLICY AFTER 1989 . *Aviation and Security Issues*, 2(2), 31–46. <https://doi.org/10.55676/asi.v2i2.16> (Letöltés: 2024. március 24.)
- Opening remarks at Bucharest Nine summit. (2022). Oficjalna Strona Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej. <https://www.president.pl/news/opening-remarks-bucharest-9,49483> (Letöltés: 2024. március 20.)
- Orzelska-Stączek, A. (2020). New wave of regional cooperation in Central Europe as a response to new threats. *Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej*, 18(1), 79-97. p. 88.
- Orzelska-Stączek, A. (2020). New wave of regional cooperation in Central Europe as a response to new threats. *Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej*, 18(1), 79-97. p. 87.
- Orzelska-Stączek, A., & Bajda, P. (2021). Security Aspects of Regional Cooperation in Central Europe: Visegrád Group, Bucharest Nine, and the Three Seas Initiative. *Online journal modelling the New Europe*, (37). p. 17.
- Palczewska, M. (2021). The security perception and security policy of Poland, 1989–2017. *Defense & Security Analysis*, 37(1), 80–95. <https://doi.org/10.1080/14751798.2020.1831237>
- Pawłuszko, T. (2021). The rise of geopolitics in Poland and Eastern Europe: The three seas and the Bucharest nine initiatives. *The Copernicus Journal of Political Studies*, (1), 5-26. p. 14.
- Pawłuszko, T. (2022). The Foreign Policy of Poland and the Problem of Political Rationale. *Teoria Polityki*, (6), 237-255. p. 246.
- Pawłuszko, T. (2023). Militarization of Security Policies in Central and Eastern Europe. In *Politics and Security of Central and Eastern Europe: Contemporary Challenges* (pp. 177-195). Cham: Springer International Publishing. p. 187.
- Pitney, T. (2023). Poland and the Ukraine War: A Geopolitical Analysis. p. 27.
- Poland's security comes first. Address by the President of the Republic of Poland (2023). Oficjalna Strona Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej. <https://www.president.pl/news/polands-security-comes-first-address-by-the-president-of-the-republic-of-poland,73360> (Letöltés: 2024. április 6.)
- Polegkyi, O. (2020). Regional cooperation in Ukrainian and Polish security discourse. *Baltic-Black Sea Regionalisms: Patchworks and Networks at Europe's Eastern Margins*, 169-186. p.180.
- Polski Instytut Spraw Międzynarodowych (2020). Yearbook of Polish Foreign Policy 2016. <https://pism.pl/upload/images/artykuly/18b4b66c-79ea-46e3-b777-04c0ef55b8c8//1612356136646.pdf> (Letöltés: 2024. március 23.)

- Rail Baltica — Three Seas (2024). Three Seas Initiative. <https://projects.3seas.eu/projects/rail-baltica-submitted-by-estonia>
- Rajca, Konrad (2022). Poland external relations briefing: Poland's foreign policy in a time of geopolitical tensions. *Weekly Briefing*. Vol. 55, No. 4 (PL). Kína-KKE Intézet. Budapest. p. 4.
- Reeves, C. (2022). Discerning Poland's Contemporary Strategic Culture: An Analysis of the 2020 National Security Strategy of the Republic of Poland. *Politeja*, 18(6(75), 283–305. <https://doi.org/10.12797/Politeja.18.2021.75.14>
- Ripsman, N. (2017). Neoclassical Realism. Oxford Research Encyclopedia of International Studies. p.11. <https://oxfordre.com/internationalstudies/view/10.1093/acrefore/9780190846626.001.0001/acrefore-9780190846626-e-36>. (Letöltve: 2024. április 13.)
- Ripsman, Norrin M, Taliaferro W Jeffery , and Steven E Lobell. (2016). Neoclassical Realist Theory of International Politics. Oxford: Oxford Scholarship Online.
- Romsics Ignác (1998). Nemzet, nemzetiség és állam Kelet-Közép- és Délkelet-Európában a 19. és 20. században. Napvilág Kiadó. Budapest. p. 20.
- Sanecka-Tyczynska, J. (2021). Między mocarstwowością a peryferyjnością. Międzynarodowa pozycja Polski w XXI wieku w narodowej i konserwatywnej refleksji politycznej. *Polityka i Społeczeństwo*, 19(03), 110-128.
- Schweller, Randall L. (1994). "Bandwagoning for Profit: Bringing the Revisionist State Back In *International Security*. 19, no. 1 (1994): 72–107. p. 74. <https://doi.org/10.2307/2539149>
- Simmons, K. (2015). <https://www.pewresearch.org/global/2015/06/10/nato-publics-blame-russia-for-ukrainian-crisis-but-reluctant-to-provide-military-aid/> (Letöltve: 2024. 02. 24.)
- Sobolewski, G. (2021). Military Security of Poland—From Theory to Practice. *Polish Political Science Yearbook*, 50(3), 175-193.
- Soroka, G., & Stępniewski, T. (2019). The Three Seas Initiative: Geopolitical Determinants and Polish Interests. *Yearbook of the Institute of East-Central Europe*, 17(3), 15-29. p. 5.
- South Korea and Poland enhance cooperation in nuclear: Nuclear Policies - World Nuclear News. (2023). <https://world-nuclear-news.org/Articles/South-Korea-and-Poland-enhance-cooperation-in-nuclhttps://world-nuclear-news.org/Articles/South-Korea-and-Poland-enhance-cooperation-in-nucl> (Letöltés: 2024. április 11.)
- Stolarczyk, M. (2019). Dilemmas of Poland's foreign and security policies in the post-Cold war period in the context of its geopolitical location between Russia and Germany. *Studia Politicae Universitatis Silesiensis*, (26), 45-108.
- Stonis, D. (2021). Diversification Of Gas Supplies As A Cornerstone Of Gas Security In *The Framework Of The Three Seas Initiative*. *Three Seas Economic Journal*, 2(2), 1-8. p. 6.
- Sulowski, S. (2014). Polish foreign policy since 1989. *Studia Politologiczne*, 31, 23-37.
- Sykulski, L. (2014). Geopolityka: Skrypt dla początkujących. Wydawnictwo Naukowe Grzegorz. pp. 118-119.
- Szeptycki, A. (2022). Populist foreign policy and its consequences: The case of Poland under the rule of the Law and Justice Party. *Siyasal: Journal of Political Sciences*, 31, 45-59. p. 53.
- Tálas Péter. (2000). A középfatalmi szerep lehetőségei és korlátai Közép-Európában - a lengyel eset: (a lengyel szomszédsági és regionális külpolitika 1989-2000 között). Stratégiai és Védelmi Kutatóintézet.

- Tálas, P. (2010). Integrációk szorításában. In *Nemzetek és birodalmak. Diószegi István 80 éves* (pp. 617-630). Eötvös Loránd Tudományegyetem, Új-és Jelenkori Egyetemes Történeti Tanszék.
- Taras, R. (2012). *Russia's Identity in International Relations*. Taylor & Francis.
- Taylor, P. (2019). Poland's risky 'America first' policy. POLITICO. <https://www.politico.eu/article/poland-risky-america-first-policy-jaroslav-kaczynski-donald-trump/> (Letöltés: 2024. április 6.)
- Tenev, M. (2023). From coal to consensus: Poland's energy transition and its European future. ECFR. <https://ecfr.eu/publication/from-coal-to-consensus-polands-energy-transition-and-its-european-future/#polands-energy-progress> (Letöltés: 2024. április 6.)
- Tilles, D. (2023). Greece becomes 13th member of Three Seas Initiative on EU's eastern flank. Notes From Poland. <https://notesfrompoland.com/2023/09/07/greece-becomes-13th-member-of-three-seas-initiative-on-eus-eastern-flank/> (Letöltés: 2024. április 6.)
- Tomeczek, A. F. (2021). Bilateralne stosunki polsko-amerykańskie–aspekty polityczne i gospodarcze. p. 191.
- U.S. Naval Forces Europe and Africa / U.S. Sixth Fleet. (2023). The Aegis Ashore Missile Defense System in Naval Support Facility Redzikowo, Poland, Transfers Ownership from Missile Defense Agency to the U.S. Navy. U.S. Naval Forces Europe And Africa / U.S. Sixth Fleet. <https://www.c6f.navy.mil/Press-Room/News/News-Display/Article/3618612/the-aegis-ashore-missile-defense-system-in-naval-support-facility-redzikowo-pol/> (Letöltés: 2024. április 6.)
- U.S. Security cooperation with Poland - United States Department of State. (2022). United States Department of State. <https://www.state.gov/u-s-security-cooperation-with-poland/> (Letöltés: 2024. április 6.)
- UNDP (United Nations Development Programme) (2022). Human Development Report 2021-22: Uncertain Times, Unsettled Lives: Shaping our Future in a Transforming World. New York.
- Varga, M. (2021) "The Place of the Sahel Region in the Theory of Regional Security Complex", *AARMS – Academic and Applied Research in Military and Public Management Science*. Budapest, 19(2), pp. 49–63. p. 52. doi: 10.32565/aarms.2020.2.4
- Walt, S. M. (1987). *The Origins of Alliances*. Ithaca: Cornell University Press.
- Waltz K. N. (1979). *Theory of international politics*. Addison-Wesley Pub. pp. 91-92.
- Warsaw Institute. (2020). Współpraca polsko-amerykańska w latach 2016-2020. Fakty i liczby. <https://shorturl.at/notIY> (Letöltés: 2024. április 6.)
- Warsaw Institute. (2020). Współpraca polsko-amerykańska w latach 2016-2020. Fakty i liczby. <https://shorturl.at/hkRS3> (Letöltés: 2024. április 7.)
- Wasielewski, S. (2022). Rola Bukaresztańskiej Dziewiątki (B9) w systemie bezpieczeństwa i obronności RP w następstwie rosyjskiej agresji zbrojnej na Ukrainę. *Świat Idei i Polityki*, 22(2), 124-135. p. 128.
- Worldometers (2023). <https://www.worldometers.info/gdp/gdp-by-country/> (Letöltve: 2024. március 24.)
- Zajac, J. (2016a). Implikacje kryzysu ukraińskiego dla stosunków polsko-amerykańskich. *Stosunki Polski z mocarstwami w drugiej dekadzie XXI wieku*, 114-127. p. 123.
- Zajac, J. (2016b). *Poland's Security Policy*. Palgrave Macmillan, London. https://doi.org/10.1057/978-1-137-59500-3_1

- Zajac, J. (2018). Polish Perception of Security Threats and Challenges of the 21st Century. *France and Poland Facing the Evolution of the Environment*, 17-26.
- Zarobny, S. (2020). Changes in Polish strategic culture in the context of challenges and threats of the 21st Century. *Security Dimensions. International and National Studies*, (34), 122-144.
- Zarycki, Tomasz (2013). The embarrassing Russian connection. Selective memory of the Russian heritage in contemporary Poland. In *Russia's Identity in International Relations. Images, Perceptions, Misperceptions*, edited by Raymond Taras, 133–49. London – New York: Routledge.
- Zieba, R. (2011). Twenty Years of Poland's Euro-atlantic Foreign Policy. *International Studies*, 2011, Vol. 13, No. 1, 11-21, pp. 28-29. DOI: 10.2478/v10223-011-0004-2
- Zięba, R. (2022). Poland's Foreign Policy Under the Rule of the Law and Justice Party. *Siyasal: Journal of Political Sciences*, 31, 11-26.
- Zięba, R. (2023). Three Seas Initiative. In *Politics and Security of Central and Eastern Europe: Contemporary Challenges* (pp. 261-275). Cham: Springer International Publishing. p. 267.
- Zodian, M. (2015). Neoclassical realism and the security environment. *Romanian Military Thinking*, 1, 103-112.
- Zuba, K. (2021). From the poster boy of Europeanization to the sick man of Europe: thirty years (1990–2019) of Poland's European policy. *European Politics and Society*, 22(3), 394-409.
- Zwiększenie obecności wojskowej USA w Polsce - Ministerstwo Obrony Narodowej - Portal Gov.pl. (n.d.). Ministerstwo Obrony Narodowej. <https://shorturl.at/nyAGM> (Letöltés: 2024. április 6.)

Melléletek

Ábrajegyzék:

- 1. ábra:** Lengyelország felosztása a 18. században. *Forrás:* Bokor József: A Pallas nagy lexikona (Budapest. Arcanum.1998). <http://keptar.oszk.hu/000500/000576> (Letöltve: 2024. április 14.)
- 2. ábra:** Lengyel-Litván Nemzetközösség 1619. *Forrás:* Murphy, A., Whalen, L., Dubinsky, S., Gavin, M., Bailyn, J. F., & Ginn, J. (2023). On “historical unity” of Russian and Ukrainian: A linguistic perspective on language conflict and change. *Proceedings of the Linguistic Society of America*, 8(1), 5467-5467. <https://journals.linguisticsociety.org/proceedings/index.php/PLSA/article/view/5467/5121> (Letöltve: 2024. április 14.)
- 3. ábra:** Az Intermarium koncepció. *Forrás:* Ištók, R., Kozárová, I., Polačková, A. (2021). The Intermarium as a Polish Geopolitical Concept in History and in the Present. *Geopolitics*, 26(1), 314–341. <https://doi.org/10.1080/14650045.2018.1551206> (Letöltve: 2024. április 14.)
- 4. ábra:** A Három Tenger Kezdeményezés, a legújabb taggal, Görögországgal. *Forrás:* Odessa Journal (2024). https://odessa-journal.com/ukraines-participation-in-the-three-seas-initiative-will-contribute-to-strengthening-the-energy-security-of-the-region?fbclid=IwAR3x145zkKcg1FbcX2HUg1lddeX9mKf4QsMEQ2NFIqP7Dj10K1RgiUkNK_Nc_aem_AZv-bhfs5hv8Lddwfe44HnugkQpcDo_xCk_nA4Bzy-jJqxjKsL75SisTrHuKJPHQ4M4uT0hHB2cX4hf9Em8ij3-l (Letöltve: 2024. április 14.)
- 5. ábra:** Az USA-ból Lengyelországba irányuló fegyvertranszferek 2015-2023 között. Saját szerkesztés. *Forrás:* SIPRI Arms transfer database. <https://www.sipri.org/databases/armstransfers> (Letöltve: 2024. április 14.)
- 6. ábra:** NATO és az USA katonai jelenléte Lengyelországban. *Forrás:* U.S. Embassy and Consulate in Poland. https://pl.usembassy.gov/nato_us/ (Letöltve: 2024. április 14.)

7. **ábra:** A B9 országok védelmi kiadásai 2014-2021 között. *Forrás:* Defence expenditure of NATO Countries (2014-2021). Pawłuszko, T. (2023). Militarization of Security Policies in Central and Eastern Europe. In Politics and Security of Central and Eastern Europe: Contemporary Challenges (pp. 177-195). Cham: Springer International Publishing.
https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-031-16419-4_9 (Letöltve: 2024. április 14.)
8. **ábra:** A B9 országok katonai felszerelésekre fordított kiadásai 2014-2021-ben. *Forrás:* Defence expenditure of NATO Countries (2014-2021). Pawłuszko, T. (2023). Militarization of Security Policies in Central and Eastern Europe. In Politics and Security of Central and Eastern Europe: Contemporary Challenges (pp. 177-195). Cham: Springer International Publishing.
https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-031-16419-4_9 (Letöltve: 2024. április 14.)
9. **ábra:** Gázimport Oroszországból a Három Tenger Kezdeményezés országaiba (millió köbméter). *Forrás:* 3 Seas Europe. Eurostat. <https://3seaseurope.com/baltic-states-stop-buying-russian-gas-and-gazprom-halts-supplies-for-poland-and-bulgaria/> (Letöltve: 2024. április 14.)
10. **ábra:** Az Oroszországból származó behozatal részesedése a teljes földgázfogyasztásból (2010/2020). *Forrás:* 3 Seas Europe. Eurostat. <https://3seaseurope.com/baltic-states-stop-buying-russian-gas-and-gazprom-halts-supplies-for-poland-and-bulgaria/> (Letöltve: 2024. április 14.)
11. **ábra:** A Három Tenger Kezdeményezés fontosabb projektjei. *Forrás:* Pierre-Emmanuel Thomann (2019).
https://www.researchgate.net/publication/341820953_The_Three_Seas_Initiative_in_the_International_Perspective (Letöltve: 2024. április 14.)